

ANTONIO ZAVALA, S.I.

TXIRRITAREN
BERTSOAK (II)

TXIRRITAREN BERTSOAK

II

AUSPOA LIBURUTEGIA

103-104

COLECCION AUSPOA

**Administración: Plaza de Santa María, 2 — Tolosa
(Guipúzcoa-España) Tel. 661612**

**Dirección: Rvdo. P. Antonio Zavala, S.J. Colegio de
S. Ignacio. Ategorrieta. — San Sebastián.**

ORDAINDU BEARRAK:

**Urte betekoa: 420 pezeta
Ongilleak: 700 •**

**Atzerrian: 560 pezeta
Ale bakarra: 50 •**

ANTONIO ZAVALA, S.I.

TXIRRITAREN BERTSOAK
II

AUSPOA LIBURUTEGIA

1971

Azalean: Txirrita. Eibar'en, 1930'garren urtean, Ojanguren'en argazkia.

© Auspoa Liburutegia
Tolosa (Guipúzcoa)

Depósito Legal. S. S. 74/71
IZARRA - Peña y Goñi, 13
San Sebastián - Marzo 1971

ARKIBIDEA

Itzaurrea	11
“TXIRRITA'REN TESTAMENTUA”	
“Txirrita'ren Testamentua”	15
Atso gezurtti bati	18
Bertso Berriak neskazar bat tentatzen Txirritak jarriyak: “Dozena bat bertso — nai nituzke jarri...”	25
Iru bertso	32
Neskazar gaztia	34
Dantzariyen premiyua	37
Amerika'ko bizitza	39
Alperraren suertia	45
<i>Reina Regente</i> 'ri	47
Bertso Berriak: “Gure aurreko guraso zarrak — aspaldi samar il zian...”	50
Aita eta sui-gaia	57
Nagusiya ta maizterra	59
Bertso Berriak Txirritak jarriak: “Espelikatzera nua kontuak — ijito jende oienak...”	62
Txirritaren lendabiziko bertso-lagunak ...	69
“BERTSOLARIYA”	
“Bertsolariya”	73
Bertso Berriyak aurtengo estropadari Txirritak jarriyak: “Bertso Berriyak jartzera nua — estropadaren gañian...”	79

Bertso Berriyak Txirritak jarriyak: "Milla zortzireun irurogei ta — amaseigarren urtian..."	84
Bertso Berriyak Txirritak jarriyak: "Caude milla ta bederatzi eun — ogei ta amai-ka urtian..."	89
Mundu ontako bizi-modua	94
Bartolo ta Mari Inaziren pasadizuak	99
Oraingo neskatxen jazkera	105
Norteko tren-bideari	112
Ezkioga'ko agermenari	117
Gure txakurrari	124
Nere andreari	129
Galai on bat	134
Lopetegi'tar On Jose Mariari	139
Santo Tomaseko feriya	144
Bi gauzik onenak zer ote diran	149
"Proporziyo bat izandu nuen..."	154
Bertso Berriyak Txirritak jarriyak: "Galai bat etorri zait — prestubaren gisa..."	160
Bertso Berriyak Txirritak jarriyak: Amets bat	166
Senarra ta emazia	172
Aurtengo estropadari Txirritak jarriyak: "Milla beatzireun irurogei ta — amabigarren urtian..."	177

ZENBAIT GERTAERA TA BERTSO

Zenbait gertaera ta bertso	183
San Juan eskean	185
Saastien	191
Jokuan	200
Pello Errota ta Txirritaren txerri-muinak	204
Astigarraga'n	206
Azkoitia'ko martirietan	208

Zenbait bertso	211
Txirrita ta Prantzes-Txikia	221
Txirrita ta Zubeltzu bertsolaria	224
Lanean	227
Txirritaren koñadua	233
Ernani'ko euskal festetan	235
Zenbait ateraldi	237
Gaizkiñak	245
Beste zenbait bertso	250
Eskalea	258
Kanta zar bat	261
Xenpelarren omenaldian	263
Txirritaren omenaldian	266

ITZAURREA

Liburu onck iru zati ditu:

Lenengoan, «Txirrita'ren Testamentua» deritzaion liburutxoan publikatu ziran bertsoak bildu ditugu.

Bigarrengoan, Txirritak «Bertsolariya» aldizkarirako jarri ta bertan argitaratu ziranak.

Ta irugarrengoan, Txirritaren aotik aorako zenbait bertso ta gertaera berri. Olako liburu bat orain urte-mordoska bat atera genduan: Txirrita (Bizitza ta bat-bateko bertsoak, Auspoa, 18-19). Zati ontan liburu ori atera ezkeroztik bildu ditugunak jarri ditugu.

Bañan zati bakoitzaren atarian itzaurretxo bana idatzi degu; an arkituko ditu irakurleak bear diran argibide guziak.

Doñuak, onen aurreko liburuan bezela, batzuk erriaren aotik magnetofonoz jaso ta Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain'ek paperean ezarriak dira; ta besteak Errenteria'ko Juan Zabaleta bertsolaria zanaren kuaderno batetik artuak.

«TXIRRITA'REN TESTAMENTUA»

«TXIRRITA'REN TESTAMENTUA»

Txirritak, ia-ia bere denbora guzian, paperetan argitaratu zituan bere bertsoak. Bañan azkeneko urteetan, paperetan ez-
ezik bestetan ere bai.

Lenengo, 1930'garren urtean, liburutxo bat atera zuan: *Txirrita'ren Testamentua*. — 117 bertso bere denboran jarri dituan obenak. — 1930, Imp. Macazaga, Rentería.

117 bertso oietan badira aotik aorakoak ta bai jarritakoak ere.

Aotik aorakoak gure «Txirrita» izeneko liburuan argitaratu genituan (1). Orregatik, kendu egin ditugu oraingo ontatik.

Jarritakoak emen biltzen ditugu. Oietatik badira len ere bertso-paperetan argitaratuta zeudenak. Ijitoenak, adibidez. Oiek onen aurreko liburuan sartu zitez-

(1) Txirrita (Bizitza ta bat-bateko bertsoak), 1963. Auspoa, 18-19.

kean, noski. Bañan Txirritak bere denboran liburu bakarra argitaratu baitzuan, liburu ori dagoan bezelaxe gorde nai izan degu, bere bertso guziekin alegia, aotik aorako oiek izan ezik.

«Txirrita'ren Testamentua» liburu orrek itzaurrerik ez du. Etzaigu beraz adierazten zer ta nolatan gogoak eman zion liburutxo ori egitea.

Aren illobak esango digu ori. Ara zer idatzi digun:

«Bein baño geiagotan joaten zitzaion illoba au Txirritari goizean, oiean zegoen tokira, bertsorik bazuen galdetzera. Askotan izaten baitzuan ordurako bat edo beste sumatua.

Goiz batean, Txirritak bertsoa osatu zai zegoen bitartean, bere illobak, zer eskribitzen zuan inportantzirik eman gabe, denbora pasa bezela, artarako erabiltzen zuen *blok* baten azalean, onela jarri zuan: Txirrita'ren Testamentua.

Ain ondo iduritu zitzaion edo billatu zuan gauz au Makazaga jaunak, nola urrena etorri zanean esan zuan izen ortako liburutxo bat ateratzea pentsatzen zuela, Txirritak berak jarri zituan bertso guziak edo geienak bilduta.»

Onela sortu zan «Txirrita'ren Testamentua» izeneko liburutxo.

Bañan 1930'garren urtean ez-ezik, gerraz geroztik ere argitaratu zuan Makazaga'k liburutxo ori. Bigarrengo ontan urterik ez da agiri, eta izenburuaren atzetik onela esaten da: «120 bertso 1930'garren urtean berak bildubak».

Iru bertso aldea, bañan lendik publikatuta ditugu.

ATSO GEZURTI BATI

Bertso auek Txirritaren gazte-denbora-koak dira. Errenteri aldean Txirrita illa zala zabaldu zan. Ta onek bertsoak jarri zituan, gezur ori ixiltzearren. Ara nola dion berak:

Bizi naizela jakiñ dezaten
jartzera nua bertsuak.

Txirritak, Aurriñ-azpi baserriko etxe-koandrearen kulpa egin zuan. Ura omen zan gezur ori kontatzen asi zana. Aurriñ-azpi Errenteria'ko baserri bat da.

Urteen buruan, 1930'garrenean, bertso auek *Txirrita'ren Testamentua* deritzaion liburuan azaldu ziran. Bañan iñor minu etzedin, an da emen aldaketa batzuk sartu zituan Txirritak; edo, obeto esateko, illobak sartu, osabak esanda.

Aurriñ-azpi'ko famili ura desegin zan; aietakorik iñor ez da bizi. Beste famili berri bat dago orain baserri orretan.

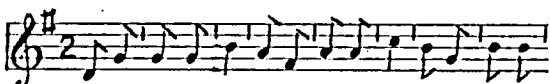
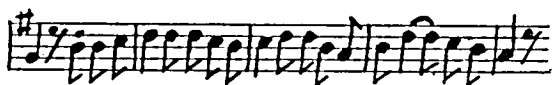
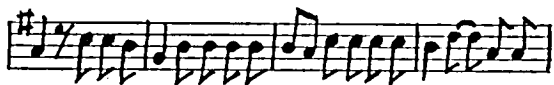
Ez dago, beraz, orain, iñor minberatzeko arriskurik. Beste aldetik, berriz, Txirritaren illobak buruz zekizkian bertso auek, ta osabak asieratik jarri zituan bezelaxe jakin ere. Orregatik, bertsoak os-tera beren lenengo erara jarri ditugu. 1930'garren urteko aldaketak zein izan ziran, oarretan esango degu.

Aldaketarik geienak motibo bera dute: iñor ez minberatzea. Bañan guziak ez. Badira motibo orrekin zer ikusirik ez daukatenak. Ez dakigu zergatik sartu zituan Txirritak. Bañan geienetan beintzat, bertsoak obeto daude orain illobak esan bezela.

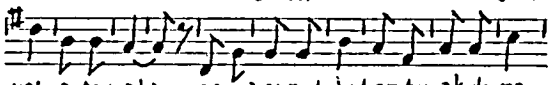
Txirrita'ren Testamentua deritzaion liburuan, bertso auek ez dute izenbururik. Urrena *Bertsolariya'n* agertu ziran, 38'gn. zenbakian, 1932/VI/5'an, len esandako liburuari itzez-itzez kopia-tuta. Ta onek ipiñi zion, guk ere or goien ipiñi degun izenburua.

Lenengo doña, Txirritaren illobak kantatua, ta Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain'ek magnetofonotik entzun da paperean ezarria.

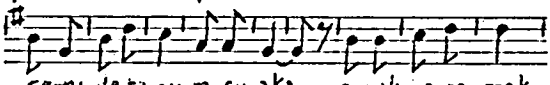
Bigarrena, Juanito Zabaleta bertsolaria zanaren kuadernotik artua.

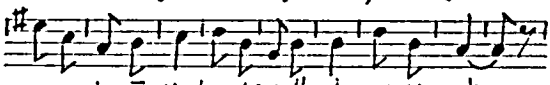
Ni: i-to nai-ze-la e-san o-men du Er-ren-te-ri-

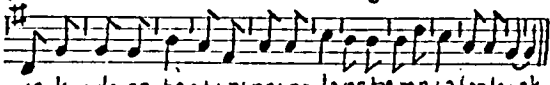
ya'n a-tsu-ak: pe-na sun-di but ar-tu-ak di-ra

se-ni-de ta gu-ra-su-ak; a-yak ne-ga-rak

ne-re ko-na-tak e-ta i-llo-ba ga-xu-ak:

ja-kin de-za-ten bi-zi nai-ze-la pr-ze-ran u-a ber-tu-ak,

- 1/ Ni il naizela sortu omen du
Aurriñ-azpi'ko atsuak,
pena galanta artuko zuten
siñare ta gurasuak.
Ai zer negarrak nere koñata
eta illoba gaxuak!
Bizi naizela jakiñ dezaten
jartzera nua bertsuak.
- 2/ Izeba zar bat bada Panplona'n
gure etxian aziya,
artxek emanda artua naiz ni
bataiuaren graziya;
argana ere allegatu da
ill naizela notiziya,
koittara ura an omen dabill
guziya lutoz jantziya.
- 3/ Pamplona'n dedan izeba xarra
zenbatxu maite dedan nik,
ez derizkiyot iñortxok ere
juzgatuko lukianik;
koittara arek abixutxo bat
artu biar du nigandik:
luto oriek erantzitzeko,
bizi naizela oraindik.

4/ Zeruban dauden santu ta santak
daude triste ta seriyo,
gure auzuan bizi dan atso
sorgin bat dala meriyo;
baldin Jainkuak salbaziyorik
orri ematen badiyo,
umildade ta errezatziak
askorik eztu baliyo.

5/ Publiko asko egiña dauka
alaba biren tratua,
beste bat ere salduko luke
baleuka zeñek artua;
inozentiak galtzen dabillen
atso desordenatua,
salbaziyorik iñon ez daukan
amona kondenatua.

6/ Bat itxua zan, mixerabilia,
saldu zuana lenbizi,
kuarto batian sartu zuten da
atia ziyoten itxi;
ezer etzuen ikusten eta
nola juango zan igesi?
Ai zer gustua eman ziyoten
Barrabas eta Judasi!

* * *

Bertso auen atzetik Txirritaren gertara polit bat kontatu nai genduke. Aren illoba Jose Ramon Erauskin'ek esanda jakin degu:

Portutxiña esaten zioten eskean ibiltzen zan amona xar bati. Bertsoak asko gustatzen zitzaizkion, ta egun batez Txirrita ta Txokua bertsolaria bertsoan aditzen egondu zan. Bañan etzuan ezagutu zein zein ziran.

Andik laister Txirrita il zalako otsa zabaldu zan. Atso orrengana ere eldu zan berri ori.

Egun asko gabe, ordea, amona xar orrek Txirritarekin topo egitea gertatu zan.

Esan bezela, etzuan zein zein ziran ezagutzen, eta Txirrita illa bazan ura Txokua izango zala pentsatu zuan.

Onela esan zion:

—Aizu, Txokua: Txirrita il omen da, e?

Ta Txirritak:

—Bai, il omen da, bai.

Ta amonak:

—Bertsolari ona zan ba! Gustora egoten nintzan aren bertsoak aditzen! Aita-

-gure bat errezatu bear degu aren animarentzat!

Ta Txirritak:

—Bai, alaxe egin bear degu, bai!

Txirritak txapela erantzi zuan. Ta amonak esan da Txirritak erantzun, Aita-gure bat errezatu zuten serio asko Txirritaren animaren alde.

Ta besterik gabe, bakoitzak bere bi-deari jarraitu zion. (1)

(1) *Txirrita'ren Testamentua* liburutxoak eta *Bertsolariya* aldizkariak dauzkaten aldaketak: 1/1: Txirrita ill dala kontatu omen du; 1/2: Errenteriyā'n atsuak; 1/3: susto galanta artuko zuten; 1/5: Aiek negarrak nere koñata; 2/7: ta gaxu ura an omen dabil; 3/3: iñola ere ez derizkiyot; 3/4: juzgatuko nukianik; 3/5: mandatari bat bialdu nuen; 3/6: abisatzera emendik; 3/7: lutu tristiak bota ditzala; 4/3: len esan dedan gezurretako; 4/4: atsua dala meriyo; 5/1: Atso gaxtuak azkar egin du; 5/2: bi alabaren tratua; 5/3: beste bat laixter salduko luke; 5/6: gaixto desordenatua; 5/7: modu orretan segitzen badu; 5/8: laixter da kondenatua; 6/3: kuarto batian preso jarrita; 6/6: nora juango zan igesi; 6/8: Luzifer eta Judasi.

BERTSO BERRIYAK
NESKAZAR BAT TENTATZEN

TXIRRITAK JARRIYAK

Jarri-aldi au ere *Txirrita'ren Testamentua*'n sartuta dago. Bañan zortzi bertso bakarrik datoz liburu ontan; beste zenbait argitaralditan, berriz, amabi.

Orregatik, naiz-ta bertso auek atal ontan sartu, ez diogu *Txirrita'ren Testamentua*'ri kopiatu, amabi bertsoko beste argitaraldi oiei baizik, oarretan esango degunez.

- 1/ Dozena bat bertso
nai nituzke jarri
jaietan kantatzeko
entretenigarri;
nere publikatzia
izango da sarri,
alabantzak emanaz
zenbait neskazarri.

2/ Neskazar bat tentatzen
asi naiz lenguan,
izan ere alako
polita zeguan;
umill eta seriyo
itz egin genduan,
baño gusto guziyak
ez dira munduan.

3/ Izketan asi giñan
biyak gozo-gozo,
ezkontzeko mandatu
egin diyot atzo;
leiotikan ujuka
ama ta bi atso:
«Ez dek arrapatuko
uste bezin mantso!»

4/ Ama preparatu zait
asarrez betia,
lenbiziko ujuba:
«Zenbat dek dotia?
Ainbeste kostatako
alaba maitia,
lastima izango dek
iri ematia!»

5/ «Zere familiyari (1)
errespetoz eldu,
inozente daudenak
ez ditezen galdu;
diru-truka alaba
nai zenduke saldu,
lenago erostunik (2)
ez al zaio azaldu?»

6/ Nere jakinduriya
ari da atzentzen,
errez dala uste du
zenbaitek ezkontzen;
promesa on bat eginda
ezpazera ontzen,
lanak izango dira
zurekin konpontzen!»

7/ «Ez dezu sinistu nai
egiya esanda're:
zintzua nai genduke
pobria izanda're;
gure baztarrak baño
obiak nun dare,
alabari sasoia
pixka bat juanda're?»

(1) Paper batzuten: *nere*; bestectan: *zere*. Guk uste, *zere* bear du.

(2) Paper guzietan *lenago gustokorik* dago emen; bañan Orio'ko kuaderno batean *lenago erostunik* dago. Guk uste onela bear du, ta ala jarri degu.

8/ «Bere alabarentzat
orrenbeste fama!
Nik ez det sinistatzen,
aiziak darama;
zure baztarrian nik
egitia lana
izan liteke, baña
ez det uste, ama!»

9/ «Ez al dala uste dek
orren errespuestik?
Atarramentu onik
mutill zarrak ezтик!
Nere alabak ez dauka
ezkontzeko kezكik,
i ez bezelakuak
nai-ez-ta zekazكik!» (3)

10/ «Itz bat esan biar det
nere borondatez,
ez banau iñork lotzen
grilluz edo katez:
ezkontzeko ideak
banituan ustez,
ardua maitatzen det
andriaren partez.»

(3) *Bertsolariya'n*: dakazكik; bertso-paper ba-
tean: zekazكik. Guk uste, onela bear du.

11/ «Mutill malizioso
deabruz betia,
ez dizut zabalduko
geiago atia;
beñe etzaitut izandu (4)
biotzez maitia,
nigandik libre zera,
or konpon zaitia!»

12/ Orra amabi bertso
oraingo berriyak
bere andregaiari
Txirritak jarriyak;
eman dizkit desgusto
ikaragarriyak,
negar egin lezake
nigatik arriyak! (5)

(4) Bertso-paperetan: *beñere*.

(5) *Bertsolariya* aldizkaria, 18'gn. zenb., 1932/1/
17'an, Errenteria.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga — Rentería", Ma-
kazaga'renean bertan.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Fernando
Artola, "Bordari", Ondarrabia.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga — Rentería", Juan
Maria Arbelaiz, Intxaurren, Oiartzun.

"Argia" aldizkaria, ez dakit zein egunetakoa.

Bost argitaraldi auek ez dute alkarren artean al-
daketarik. Ziur asko, "Bertsolariya"-ri kopiatuz egin

dira beste guziak. "Bertsolariya" Txirritaren denboran egiña da, ta uste degunez, berak moldiztegiara bialdutako paper batetik kopiatuta. Bialdu baño len bertsoak bere gustora jarriko zituan. Orregatik, beroni kopiatu diogu.

Bañan, len esan bezela, lenagoko argitaraldirik ere bazan: "Chirrita'ren Testamentua" liburutxoá, 1930, Imp. Macazaga, Rentería. Onek zortzi bertso ditu, ta orden ontan: 12, 2, 3, 4, 5, 7, 8 ta 10'garrena. 1, 6, 9 ta 11'garrena falta dira. Aldaketa bakarra: 12/1: Dozena erdi bat bertso.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Fernando Artola, "Bordari", Ondarrabia. Bertsoak orden ontan: 1, 2, 3, 4, 8, 9, 7, 6, 11, 10 ta 12'garrena; ta 6 ta 11'garrenaren bitartean, gañerako paperetan ez dagoan bertso bat. Aldaketak: 1/1: Dozenatxo bat bertso; 1/2: biar ditut jarri; 1/7: neskatxa orrek dizkit; 1/8: lan txarrak ekarri; 2/1: Neskatxa bat tentatzen; 4/1: Ama prestatu zaigu; 5'garrena falta da; 6/2: ari da asetzen; 8/3: ez dizut sinistutzen; 8/5: nik zure batzarrian (*sic*); 8/7: bai baliteke baña; 9/1: Ez deala uste al dek; 9/7: i bezelakuak; 9/8: nai ezik zeukazkik; 10/1: Cauza bat esan biet; 10/3: gorroto gabe bizi; 10/4: danok al balitez; 11/3: ez dizut irikiko; 12/3: neskatxa orgullosa; 12/4: batentzat jarriyak.

Ta besteetan ez dagoan bertsoa:

Neskatxa ori dago
oso dotoria,
jan da pasiatzeko
ortáko obia;
mutillak tentatzeko
badu baloria,
etzaio muratuko
bêla koloria.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga. — Rentería"; ez nuan apuntatu zeñi jaso nion. Onek bederatzi bertso bakarrik: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 ta 10'garrena. Aldaketa bakarra: 12/1: Dozena erdi bat bertso.

Orio'n arkitutako kuaderno batean, amaika bertso: 1, 2, 3, 4, 5, 9, 6, 7, 8, 11 ta 12'garrena. Ta beste bat, 11 ta 12'garrenaren bitartean, gañerako paperak ez dakartena. Aldaketak: 1/1: Bertso berri batzuek; 1/2: biar ditut jarri; 2/8: eztitu munduan; 3/4: egin nien atzo; 3/7: eztek allegatuko; 4/5: Orrenbeste kostatako; 6/2: ari da azketzen; 6/5: promesen bat eginda; 8/3: neri etzait gelditzen; 9/1: Uste al dek eztala; 9/8: nai ezik zeukazkiki! 11/3: eztiyat zabalduko; 11/5: beñere ez aut izan; 11/7: nigatik libre zera; 8/1: Zere alabarentzat.

Ta besteetan ez dagoan bertsoa:

Zure interesak
alperrik baliyo,
bestek burla egin
au dala meriyo;
ezkonduko etzerala
ez naiz oso fiyo,
iñork artzen bazaitu
damutuko zayo.

IRU BERTSO

Iru bertso auek ere *Txirrita'ren Testamentua* deritzaion liburutxotik artuak ditugu. (1)

Lendabizikoan, lerro bakoitzaren asierako letra artu ta goitik bera irakurriaz, GORA EUSKERA irakurtzen da. Erderaz esaten danez, *acróstico* bat da, beraz:

Gure aurreko gerrero zarrak
Odol erruz ixuriyak,
Rato txar asko pasatu zuten,
Aiek ango mixeriyak!
Egurrezko armak
Ugari zeuden
Soldaduentzat jarriyak,
Kasik burniya beziñ fuertiak
Eskuak eta gerriyak,
Rau sartzen ziran aurrera eta
An kolpe izugarriyak.

* * *

(1) *Txirrita'ren Testamentua*, 1930, Imp. Macazaga, Rentería.

Bigarren go ontan, A'rekin asten dira
lerro guziak:

Askotan etzait iruditutzen
au danik Euskal-Erriya,
atzerritarren jazkerarekiñ
ain triste dago jarriya,
aitona zarrak nai etzutela
apartetik ekarriya;
azkartasuna badegu baño
artzen zalla da neurriya,
arrazoi gabe pagatzen degu
ai zeñen penagarriya!

* * *

Ta irugarren goan, berriz, E'rekin as-
ten dira:

Emen jendia bizi liteke
elkarri ondo egiñez,
ez izan arren gauza samurra
ez badator bere griñez:
eskeñi zerbait daukagunetik,
eman borondate fiñez;
ezta obia asarretuta
ezer sufritu eziñez;
ez dakitenak ikasitzeko
esaten dizutet ziñez.

(1929)

NESKAZAR. GAZTIA

- 1/ Neskazar baten pasadizua
iñork nai badu aditu,
ni banegoke ixillik, baño
barrenak ezin kabitu;
berrogei eta amabost urte
gutxieneko baditu,
parragarrizko kontuak dira
ondo esango banitu.

- 2/ Edade ortan gona motzakin,
ori da orren modua;
zazpi errial kosta omen zaio
afaitatzia burua,
atze aldeko ille guziya
bizar-labanaz kendua,
orain bistara azaldu zaigu
len gordian egondua,
garai onian abiyatu da
engañatzera mundua!

- 3/ Dituan zimak urdindu zaizka
 eta gorbata gorriya,
 azeri-larru baten erdiya
 dauka lepuan jarriya,
 sudurra berriz oso luzia
 eta begiyaz larriya,
 auts-koloreko ubel batekin
 amarratuba gerriya...
 Poxpolo-kajan para liteke,
 ain dago parragarriya!
- 4/ Topo eginda beira jarri naiz
 sorgiña zalako ustetan,
 igarri niyon kristaba zala
 asi zanian izketan;
 nik esan niyon: «Gaur orla eta
 zer ote ziñan gaztetan?»
 Erantzun ziran: «Esposatzia
 orain jarri zait kasketan, (1)
 nobiyo on bat billatzen dedan
 or izandu naiz festetan.»
- 5/ «Beraz, neskatxa, gazte denboran
 gogorik ezta izandu?»
 «Ez komenentzi aundirik ere
 —erdi negarrez esan du—;
 okertu nitzan batekiñ eta
 geroztik ez naiz zuzendu.»
 «Komenentzi bat jarriko dizut,
 ontzat artuko bazendu:
 ni ere oraindik soltero nago,
 nai'zu nerekiñ ezkondu?»

(1) "Txirrita'ren Testamentua"-n eta "Bertsolari-

- 6/ Nik edadia aitortuko det
bautismuan dan bezela,
jendiak esan ez dezan iñor
engañatzen gabiltzala:
irurogei ta beatzi urte
alde xamar gabiltzala. (2)
Ark eman ziran errespuesta
neretzat franko itzala:
gero egongo giñala, baño
bastante zarra nitzala. (3)

ya"-n *jarri naiz*; Txirritaren illobak dionez, *jarri zait* bear du.

(2) Beraz, Txirrita 1860'garrenean jaioa zan ez-kero, 1929'garren urteko bertsoak.

(3) *Txirrita'ren Testamentua*, 1950, Imp. Macazaga, Rentería.

"Bertsolariya" aldizkaria, 29'gn. zenb., 1932/IV/3. (Aldaketarik ez dute beren artean.)

DANTZARIYAREN PREMIYUA

1/ Lengo batian Sara'n izan naiz
Santa Gurutza pasatzen,
lau kaskaneta etorri ziran,
etziran asko lotsatzen;
arpegi beltzak zituzten, baño
ondo zekiten dantzatzen,
mundu onetan onen pizkorrik
zanik ez nuan pentsatzen.

2/ Titi gabeko mutur igar bat
presentatu zan lenbizi,
bi eskuaidi txistu emanda
plazan saltoka zan asi;
nere begiyen aurrian ez det
pizkorragorik ikusi,
on-ustekuak baziran baño
ura zan ango nagusi.

3/ Beste bi beltz-beltz ensaiatutzen
ibillitubak jai ta aste,
beren ordua bete danian
aik ere deitu dituzte;
duro erdi bana eman ziyoten,
gelditu ziraden triste;
batek esan du: «Ez dizkiñagu
patarretako ainbeste!»

4/ Laugarren orrek ere bazuben
dantzatzeko jenyua,
esanaz: «Biba erari ona,
pakia ta uniyua!»
Erakutsi du zertarako zan
ark bere oponiyua;
titi gabeko mutur igarrak
eraman du premiyua. (1)

(1) *Txirrita'ren Testamentua*, 1930, Imp. Macazaga, Rentería.

AMERIKAKO BIZITZA

- 1/ Europa'tikan askok egin du
Amerikara bixita,
etxe onian jaiogatik
danak an ezin bizita;
lana egiñaz aberastuak
dabiltza ondo jantzita,
gaur ez lituke ezagutuko
beren amak ikusita.

- 2/ Nik ezagutzen nituen zenbait
Amerikara juañ zian,
gu emen asko gauden bezela,
poltsatik ariñ antzian;
ta orañ berriz pasiatuaz
lujo aundiko kotxian;
gaur gizon batek eztu jakiten
bestia nola bizi'an.

- 3/ Andik onera ezin liteke
diru askorik bialdu,
bat bera nola gertatuko dan
segurantzirik bai al du?
Ameriketan aberasteko
eztira basta bi ordu,
an ere zerbait izango bada
berak saiatu biar du.
- 4/ Ameriketan cuskaldun askok
dauzka begiyak argiyak,
an daude beren aziendakin
mendi-ixkiñan jarriyak;
izanagatik eunka beiak
eta millaka ardiyak,
urte batetik bestera igual
galduko zaizka erdiyak.
- 5/ Ameriketan asko dabilta,
nik kalkulutzen dedanez,
naiko okelak janagatikan
erari gutxi eranez,
«Gure sagardo maitagarriyak
aparte daude! —esanez—,
Naiago nuke an banegoke
naiz diru asko izan ez!

- 6/ Lagun prestuak aldamenetik
trankilidade onian,
okela jan da ura eranez
ari liteke lanian;
nere biyotza konsolatzen da
au pentsatzen dedanian:
pena guziyak aztuko dira
aberasten geranian!»
- 7/ Mutill zintzuak Ameriketan
sobra lezake dirua,
ura daukanak segurutzen du
mundu ontako zerua;
andik aurrera nun-nai badago
dibertitzeko modua,
toki on asko badira baño
Donostiya da burua.
- 8/ Amerikatik baldin baletor
gizon bat ona ta fiña,
bere lanaren sakrifiziyo
diru-puska bat egiña,
parientiak bisitatzera
ark dakarren atsegiña;
allegatzian eztu faltako
ondo zeñek itzegiña.

9/ Naiogatikan oiek bezela (1)
ez dago errez irauten, (2)
denbora askuan bajatu gabe
mendiyan dira egoten;
ango langille jendiak eztu
ardo askorik eraten,
orren ederrak ez dakit nola (3)
konserbatutzen zeraten.

10/ Len esan degun indianua
allegatu da etxeâ,
ama gaxua laister altxa zan
ari lepotik eltzeâ,
esanaz: «Nere seme maitia,
sano ta ondo al zeâ?
Kristau biziya nekez berenik
nunbaitetik azaltze'a!» (4)

11/ «Bai, amatxo, bai, aguantatu dit
osasuna ta biziya,
nerekiñ ara jua ziradenak
ez daude onla guziyak;
baditut aski lagun maitiak
ill da lurpian utziyak,
nerau txit ondo ibilliya naiz
Jangoikuari graziyak.»

(1) *Bertsolariya*'k: *Naiogatikan*.

(2) *Bertsolariya*'k: *ez dau*.

(3) *Bertsolariya*'k: *arren*.

(4) *Txirrita*'ren *Testamentua*'n da abar, bertso ontako puntuak *etxera*, *eltzera*, *al zera* ta *azaltze-*

12/ Gizon prestuba etorri zaigu
onradua ta lasaia,
lenago ere etzan izandu
famiaren etsaia;
diru-puska bat aurreratu du,
badauka naiko sasoia,
gure auzoko neskezar batek
laister artu du usaia:

13/ «Mandaburu'ko indianua
etorri omen den, neska,
atzo nigatik ibilliya da
soltera nagon galdezka.
Laister emen den pretenditzera,
ai au demontrezko festa!
Ai ze trajia egingo nuken
aren dirubak baneuzka!

14/ Ark berrogei ta bat urte dizkin,
nik ogei ta emezortzi;
urrezko erlojuba omen zaukan
bere kate eta guzi;
erretratorik ere ez diñat
juan zan ezkerre ikusi,
baña egingo diyodana den
biartzen banau ez utzi.

ra daude. Bañan azkenekoa *azaltzen da* bear luke;
ta ori *azaltze'a* laburtzen da. Ta orregatik besteak
ere *etxed*, *eltzed* ta *al zed* bear dute.

15/ Nik emezortzi urte nituen
ura emendik juan zanian,
geroztik beti etxe batian
jardun omen da lanian,
Buenos Aires'tik urruti gabe
Plata'ko aldamenian;
amabi milloi Bankuan dauzkan
euskaldun baten mendian.

16/ Gure izeba Frantxika Antonik
onla esan du lenguan,
Mandaburu'ko indianua
nola topo egin duan:
Par-irri batek itzuli diyo,
zerbait bazeukan goguan;
buru-zuritzen asi da baño
ai zer mutilla dagan!»

17/ «Izeba, neri ez dit inportik
naiz izan erdi zartua,
gazte txorua baño obe det
juiziyuan sartua;
diru-piska bat baldin badauka
egingo degu tratua!»
Ia, mutillak, ekarri lasai,
baziok zeñek artua! (5)

(5) *Txirrita'ren Testamentua*, 1930, Imp. Macazaga, Rentería.

Bertsolariya aldizkaria, 20'gn. zenb., 1932/I/31.

Bertso-papera, Juan M.ª Arbelaiz, Intxaurreondo, Oiartzun. (Ez dute aldaketarik beren artean.)

ALPERRAREN SUERTIA
TXIRRITAK JARRIYAK

- 1/ Kalipurniyan euskaldun bati
gertatutako kasuak
danak eztitu merezi baña
esango ditut batzuak;
penagarriyak ziran orrek an
eman zituan pausuak,
azkenerako lagundu diyo
gure Jaun amorosuak.

- 2/ Alperkeriyak bentzitu zuan,
aztu zitzaion lanian,
golfo guziyen kapitan zegon
Kaliforniya danian,
usandutako okelak janaz
beti ziar etzania;
ango zakurrak kontentu ziran
ura etorri zanian.

3/ Labak aldian juntatzen ziran
iturri-zoko batera
usandutako okelak eta
galleta-puskak jatera;
Gobiernuak bota zituen
Arjentina'ko partera;
parientiak orren sustraia
etzuten errex atera.

4/ Bi naziyotan zeuden jendiak
aspertu zituan iya,
gure Jainkuak lagundu ziyon,
eta bazeukan premiya:
an zebilela izandu zuen
tokamentu bat aundiya,
lanian asko biartu gabe
izan da orren Indiya.

5/ Al zan bezela billatu eta
ekarriya dute andik,
an partiera nola izan zan
goguan degu oraindik:
Golfo guziyak ujuka noski
eziñ arturikan txandik:
«Beti gu joka ari da eta (1)
erama'zute emendik!» (2)

(1) *Txirrita'ren Testamentua-n: ai.*

(2) *Txirrita'ren Testamentua*, 1930, Imp. Maca-
zaga, Rentería.

Bertsolariya, 45'gn. zenb., 1932/VII/24.

(1895)

REINA REGENTE'RI

Orrela zeritzan gerra-itxas-ontzi bat:
Reina Regente.

1895'garren urteko Martxuaren asierran, Cádiz'tik Tánger'a joan zan itxas-ontzi ori, Madrid'en egona zan Sidi Bri-sha Marrueketako enbajadorea eramatera.

Andik onera Martxuaren 11'an abiatu zan, eta aren berririk ez da geiago jakin. Itxasoak irentsi zuan. Lareun lagun zi-joazen ontzian, ta aietatik bakar bat ere etzan bizirik atera.

Txirritak, agidanean, semea ez-bear artan galdua zuten bi guraso topatu zituan, eta aien eskariz bertso auek jarri zituan:

1/ Aitona zar bat suplikatu zait
guztiz modu egokiyan
bertso batzuek onak ipintzen
ia bai al nerokiyan;
ikusi orduko igarri niyon
etzebillela tranpiyan,
arren lastima zabalduko det
euskera dagon graziyan.

2/ Aitona orrek klaro esan dit
gizon prestuaren gisa,
orain galdu dan bafori ortaz
kantik jarri al banitza,
dolorez azitako seme bat
nola ito zaion aisa;
gixagaxuaz urrikalduta
baietz eman diyot itza.

3/ Modu ortako deskalabrorik
legorrian da bustiyan
etzait gôatzen gertatu danik
nere denbora guztiyan;
pasadizu au nai arren zail da
adierazten itz biyan:
amaika amaren seme sartu da
itsasuaren azpiyan!

4/ Kartzela zarren onduan dago
Donostiya'ko kuartela,
izenek ezin separatu det
andik urrengo hotela;
len esan dedan aitona zar au
etzan jeniyoze motela,
emaztia ta biyak an zeuden
negarra zeriyoela.

5/ Kristo zerura iyo zanetik
oraiñdaño bitartian
orrelakorik ezta gertatu
España'ko partian;
milla zortzireun larogei eta
amairugarren urtian
gure bafore *Reina Regente*
ezkutatu da ur-pian. (1)

(1) *Txirrita'ren Testamentua*, 1930, Imp. Macazaga, Rentería.

Txirritak gaizki esaten du urtea: 1895 da; ez 1893.

(1906)

BERTSO BERRIAK

Bertso auek, Euskalerrriaren ta Fue-roen alde jarriak dira.

Ez dira Txirritaren illobak kopiatuak. Orregatik, aldi ontan ezin adierazi izan digu nolatan jarriak diran.

Bi tokitan, 6 ta 10'garren bertsoetan, Juan Urbieta aitatzen da. Ez da arritze-koa. Urbieta'ren jaiotetxea ta Txirrita'rena alkarren alde xamarrean baitaude. Gaur egunean biak ere lur jota daude. Urbieta ori izan zan Franzisko I Fran-tzia'ko erregea Pavia'ko burrukan preso artu zuana.

11'garren bertsoan onela esaten da:

Juan dan ogei ta amar urtian
auxen da diferentziya!

Ogei ta amar urte, bañan noiztik kon-
tatzen asita? Fuerok kendu zituzten ezke-
roztik asi bear baldin bada, 1876'garren
urtetik alegia, 1906'garrena degu. Bañan
ez da gauza segurua.

Urteen buruan, 1930'garrenean ain zu-
zen, bertso auek bildu ta *Txirrita'ren*
Testamentua deritzaion liburutxoan argi-
tarazi zituan Txirritak berak; bañan le-
nagotik jarriak eta bertso-paperetan pu-
blikatuak zituan.

Txirritarenak dirala ez da bertso-pape-
retan esaten; bai ordea *Txirritaren Tes-*
tamentua deritzaion liburutxoan, eta *Ber-*
tsolariya ta *Argia* aldizkarietan. Ortaz ga-
ñera, or degu illobaren testiguanza, ta
bertsozale guziak ere ori bera diote. Ta
joskera ere Txirritarena da bete-betean.

1/ Gure aurreko guraso zarrak
aspaldi samar il zian,
guk ainbat biar faltatu gabe
fedesantuko itzian;
izar tartetik or daude beida
jendia nola bizi'an, (1)
negar-malkuak dakazkitela
fueruak ofenditziak;
zer kontatua izango dute
Josafatera biltzian.

(1) bizi'an = bizi dan.

- 2/ Kantabriya da ibai eder bat
 guziya arraiz betia,
 eta geiena jenero fiñak,
 bastuak banakak tia; (2)
 beste erriyo zatar batzuek
 artu ziguten partia,
 fortunatzen da gaiztuak ona
 bentzutu edo jatia,
 beragatikan dago asarre
 ur onen ama maitia.
- 3/ Nola etxian esposatuta
 nagusitzen dan morroya,
 alaxen dago ibai on ontan
 gaiztuetaiko arraya;
 egiten asi giñadenian
 airi ongi-etorriya,
 galdu giñuen bizi-lekua,
 barriyua eta erriya;
 euskaldunentzat au izandu zan
 egun goguangarriya.
- 4/ Zori gaiztozko gerra zibilla
 sortu zalako meriyo,
 lau probentziyak gelditu giñan
 fetxaz beteta seriyo;
 egun batian lur jo genduben,
 ezin giñazke gora iyo,

(2) banakak tia = banakak dira.

berriz altxako ote geraden
ere ez naiz oso fiyo;
erdara etzan bakarrik kapaz,
cuskarak lagundu diyo.

5/ Gau eta egun antzika dago
gure Kantabri ederra,
alde batera naiago nuke (3)
ezpanitz emengotarra;
mundu guziyak aditutzen du
euskaldunaren negarra,
enpeñatzia ezpada libre
alperrik degu indarra,
au da txoriyak gari tartian
gosiak egon biarra!

6/ Abilan barrena zijualarik (4)
Frantziya'tikan pasuan,
usu eder bat deskuidatu zan
Urbietta'ren lazuan;
golpe gaiztorik etziyon eman
ta artu zuban besuan,
maitatu eta festak egiñaz
aiñ modu kuriosuan,
lau probentziyak kintatik libre
Don Juanek eskatu zuan.

(3) Bertso-paperetan: *naiio genuke*. Bañan Txirritaren illobak dionez, *naiago nuke* da. Ta, egia esan, orrela askoz obeto dago.

(4) Bertso-paperetan: Abilan. Ez ote da *Pavia'n* izango?

7/ Lenengo etsaiak erromatarrak,
bigarren txandan jentillak,
ta gero berriz frantzesarekin
izugarrizko batallak;
gure aurreko aitona zarrak
asko dira gerran illak;
mundu guziya bildurtzen zuten
Kantabriya'ko mutillak,
oraingo mauser ainbat baziran
orduko lizar-makillak.

8/ Baldin egiya esaten badu
libruan dagon fediak,
isla asko ta onak zituen
len España'k berriak,
ta geienetan agintzen zuten
euskarazko aguriak;
orain geienak galdu ditugu,
iya egin du guriak,
Zeruko Aita, zuzen gaitzazu
nola baikeran zuriak.

9/ Lengo San Tomas egun batian
zazpi t'erdiyak aldian
aitona bati begira egon naiz
Zurriola'ko parian; (5)
dudarik gabe dabil fueruak
ekarritzeko idian,
oso kontentu apenaz dagon
atzerritarren mendian,
ezpatarekin erakusten du
euskal mendiyak nun dian.

(5) Okendo'ren iduria.

- 10/ Garai batian Kantabri on au
 erregalotan bizi zan,
 ta orain berriz jarri gaituzte
 miserablearen gisan,
 ez ain eskasak geradelako
 gerran edo gudaritzan;
 Tubalen kasta nunbait oin-pian
 ikustia komeni zan,
 Urbietta'ren pausu tristiak
 etziran alperrik izan!
- 11/ Alegre bizi banitzan ere
 nago tristetzen asiya,
 atzerritarrak egin digute
 iya nai duten guziya;
 juan dan ogei ta amar urtian
 auxen da diferentziya!
 Arrazoi gabe kendu ziguten
 aurreko eredentziya,
 gu emen ondo ekustiâtik (6)
 guraso zarrak utziya.
- 12/ Lekobide zan euskalduntarra,
 gerrero izugarriya,
 Erroma'ri ta beste askori
 artu ziyoten neurriya;
 ta Otsobalek egiten ziyon
 aldamenetik guardiya,
 irugarrena Lartaun gaztia
 seme-orde ekarriya;
 gaur Kantabriya'n badago alako
 kuadrilla baten premiya!

(6) Bertso-paperetan: *ekustiagatik*.

13/ Gure arbola maitagarriyak
 etzuen ori merezi,
 otsolarrak eta aien nastuak (7)
 jarri zaizkiyo nagusi;
 euskaldun danak lagun zaiegun,
 ez iñor galtzera utzi;
 Kantabriya'ko lastima au zer dan
 orra nik adierazi,
 paper bakoitza amar zentimo
 nai ditubenak erosi. (8)

(7) Bertso-paperak: *otzobalek*; bañan Txirrita-ren illobak esan digunez, *otsolarrak* bear du. Otsolarra ta aiena, sasi antzekoak dira. 'Oso orri gogorra dute. Arbolari itsatsi, puntaraño igo ta nagusi jartzen zaizkio.

(8) Bertso auen sei bat argitaraldi eskuratu degu, bañan guziak bat datoz, batere aldaketarik gabe:

Bertso-papera: "San Sebastián. — Imp. La Voz", Jertrudis Arrieta zana, Errenteria.

Bertso-papera, Tip. Echenagusía. — Bilbao", Oiartzungo etxe batetik.

Txirrita'ren Testamentua, 1930, Imp. Macazaga, Rentería.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga. — Rentería", Adelina Sarasola, Lexo bertsolariaren alaba, Antigua, Donostia.

Argia'ren paper-puska bat; ez dakigu zein egunetakoa dan.

Bertsolariya asterokoa, 11'gn. zenb., 1931/XI/29. Izenburuak onela dio: Gure Fueroak. — *Txirrita'ren Testamentua'tik* artuak.

AITA ETA SUI-GAIA

- 1/ Gizon bat etorri zait
prestuaren gisan:
biyak aita eta sui
biagula izan,
alabak ere naiko
zuala zeritzan;
nola kastu aundiyak
bai zeuden elizan,
dotia sobratzera
Bilbao'ra juan nitzan.

- 2/ Bilbao'tik etorri ta
lenengo galdera:
«Aita, lengo itzetan
konforme al gera?»
«Mutill zintzo batekin
izan du aukera;
naiago nuen itzik
ez banu atera,
bazijuazke beste
paraje batera.»

- 3/ Nai duena egin da
 or dago seriyo,
 onuzkero juan da ta
 zer erremediyo?
 Kristau suertosuak
 ez giñan gu jayo,
 zintzotuko nitzala
 nunbait etzan fiyo,
 astiasuar bati
 entregatu diyo.
- 4/ Lenbizi egin diyot
 asarre-papera:
 «Estimatzekua da
 orlako aukera!
 Baño gorroto txarra
 danentzat kalte da,
 ia litro bat ardo
 lenbizi atera,
 ori eranaz bapo
 konponduko gera!»
- 5/ Biyak mayian giñan
 exerita jarri,
 pasadizuak esan
 dizkagu alkarri:
 «Huelga bat sortu ta
 ibilli naiz larri,
 iru duro besterik
 ez ditut ekarri,
 baietzkua izan bazan
 nitzan parragarri!» (1)

(1) *Txirrita'ren Testamentua*, 1930, Imp. Macazaga, Rentería.

NAGUSIYA TA MAIZTARRA

1/ «Oraiñ artian ni izandu naiz,
aitona, zure nagusi,
errenta txintxo pagatu dezu
zere kapoi eta guzi;
zu baño gizon umillaguak
ez ditut asko ikusi;
oraiñ etxea saltzera guaz,
nai bazenduke erosi.

2/ Larogei duro zuben errenta
etxiak oraiñ artian,
zedorrek ala pagatu dezu
berrogei ta amar urtian;
lenguan bertan gelditutzia
ezta neretzat kaltian,
bost milla duro baliyo ditu
ia konpondu gaitian.»

3/ «Zer familia izandu degun,
jauna, nai al du aditu? (1)
Amabi aurren aita naiz ni ta
semiak amar baditu;
lan egiteko iñor gutxi ta
mayian eziñ kabitu,
baneukake non enpleatua
bost milla duro banitu.»

4/ Au aditu ta beste aldera
buelatu zan nagusiya,
esanaz: «Nik zer kulpa dadukat
zuk ume asko aziya?
Ez dezu asko ixtimatzen nik
egin dizuten graziya;
zuek artu nai ez badezute
bada zeñek erosiya.»

5/ «Eskerrik asko, nagusi jauna,
pakian biagu bizi,
baña izketan bukatu arte
ez bedi jua igesi;
klaro dabillen gizonak ezta
arrazoi txarrik merezi;
nai dubenari saldu bezaio,
guk ezkentzake erosi.

(1) *Txirrita'ren Testamentua-n eta Bertsolari-
ya-n: jauna, nai al ditu aditu.*

- 6/ Aziendaz ta lan-erremintaz
 bagenedukan indarra, (2)
 aiekiñ ere ez degu orain
 oso alderdi ederra:
 zazpi baliyo luteken gauzak
 bostian eman biarra;
 au pentsatzian etortzen zaigu
 begietara negarra.
- 7/ Amabi lagun mayian bueltan
 juntatzen gera jateko,
 geienaz ere aietatik bost
 irabazira juateko;
 pazientziya artuko banu
 anbat ez nuke kalteko,
 Jaungoikuari eska zaiogun
 osasuna emateko.
- 8/ Prezisamente martxatu biau (3)
 baserrira edo kalera,
 norbaiti egin biarko zaio
 bizi-lekuen galdera,
 esplikatuz nola izan dan
 fameliyaren galera;
 gure Jainkuak nai duen arte
 nonbait mantenduko al gera!» (4)

(2) *Txirrita'ren Testamentua-n eta Bertsolariya-n: bagendukan.*

(3) *biau = bear degu.*

(4) *Txirrita'ren Testamentua*, 1930, Imp. Macazaga, Renteria.
Bertsolariya, 23, 1932/II/21.

BERTSO BERRIAK TXIRRITAK JARRIAK

Bertso auek ez dira Txirritaren illobak kopiatsuak, arek Gazteluene'ra etorri banoen len jarriak eta gero «Txirritaren Testamentua» liburutxoari erantsiak baizik.

Ijitoen bizi-modua adierazten digu emen Txirritak.

Illobak esan digunez, eta berak osabari entzun izan zionez, Txirritak, Tolosa'ko edo Ernani'ko peri-egun batean, ijito-kuadrilla aundi bati kantatu zizkion, mai baten gañera igota.

Oso pozik egon omen ziran bertsoak entzuten, eta ondoren onela esan zioten:

—Beste guziak egiak dira, bañan ijitoak ez gera lapurrak!

Guardizibillai galdetu bear...

Lenengo doñua, Txirritaren illoba orrek berak kantatua, eta Manuel Yaben eta

Anbrosio Zatarain'ek magnetofonotik entzun eta paperean ezarria.

Bigarrena, Juan Zabaleta bertsolaria zanaren kuadernotik artua.

The musical score consists of two systems of four staves each. The first system is in 2/4 time and features a melody of eighth-note triplets. The second system is in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#) and also features a melody of eighth-note triplets. The notation includes various rhythmic values and triplet markings throughout both systems.

1/ Esplikatzera nua kontuak
ijito jende oienak,
nola diraden gure artian
gertatu izan diranak;
alperrak edo mozkorrak dira,
erdi lapurrak geienak,
okasiyua ta eskandalua
faltatutzen etzaienak.

2/ Beren asto ta zakur eta ume
emen dabilta jai ta aste;
mikeletiak iñoiz aurrian
atera izandu dituzte,
berak baño len ostera etorri
ta persegitzen gaituzte;
beste olako naziyorik bat
iñon danik eztet uste.

3/ Beren asto ta zakur eta ume
dabilta jua-ettorriyan,
emakumiak lasto-pretesto
kasikan larru gorriyan;
gizonak berriz mozketa-aitzaki
beren aitzurrak gerriyan,
siñalien bat utziko dute
sartzen badira erriyan.

- 4/ Emakumiak aurrak artuta
eskera dijoazenian:
«Etxeko andre, limosnatxo bat
Jainkuaren izenian!»
Ofrezimentu luzia baño
errezo motza azkenian,
gauza guziyak gero berentzat
iñor bistan eztanian.
- 5/ Kojitutako aberiak
nola nai duten jokatu,
emen ostu ta aruntz eraman, (1)
an saldu edo trukatu;
anguak berrik onuntz ekarri,
jabiak ezin topatu;
kontu garbiya nai duenak ez
ijituakin tratatu.
- 6/ Ijituetan gutxi izaten
dirade berriz antzuak,
naturalezaz kasta gogorak
ta gañera umetsuak;
bizkarrian bat, tripan bestia,
aldamenetan batzuak,
sall galantakin ikusten dira
dabiltzala geientsuak.

(1) Bertso-paperak: *emen ostatu auntz eraman.*

7/ Usandutako okelak jaten
dira pare gabekuak,
anima salbo zakur gosiak
diraden bezelakuak;
naiz izan usteldu ta lurpian
luzaro egondakuak,
istimatutzat daramazkite
oriyek orrelakuak.

8/ Sasiyetako oialak eta
ollo kojitzen atsuak,
ta kalietan poltsak miatzen
dabiltza mutill gaiztuak;
gizonak berriz mendiyetatik
biorrak eta astuak,
gauza gozorik senti badute
azkar erantxi eskuak.

9/ Asolbiziyo biarrik ere
ezta izaten oiekin,
fakultadia Aita Santuak
ainbat badute berekin;
naiz aide izan ezkontzen dira
alkar nai dutenarekin,
orretarako gazterik pronto (2)
naiz dotriñarik ez jakin.

(2) Bertso-paperetan: *orretako*.

- 10/ Kontraturako ere eztute (3)
 eskribauaren biarrik, (4)
 kastuban zertan ibilli biar du
 txorakeriyan alperrik?
 Naiz aide igual ezkontzen dira,
 igual oriyek bakarrik;
 bodetarako ardua bada
 ezta besteren biarrik.
- 11/ Neska-mutillak tokatzen bada
 berentzat elkar artzia,
 zelebre diran kontuak ortan
 ere badarabiltzia:
 buruaz gora botako dute
 autsi dedilla eltzia,
 zenbat puska egiñ ainbeste urteko
 ejituen ezkontzia.
- 12/ Etxe, karrera, ola, telleri
 legorak dauden tokira,
 jeneralian gauetarako
 erretiatutzen dira;
 atentziyuan egon izan naiz
 nola dabilzan begira,
 eztute onik asarretu ta
 purrukatzen ez badira (5).

(2) Bertso-paperetan: *Kontratuako*.

(4) Bertso-paperetan: *eskribibaren, eskribanorik, eskribiyaren*.

(5) Bertso-papera, "Imprenta Macazaga. — Rentería", Monika Galarraga zanaren eskutik jaso.

Oni kopiatu diogu. Ta oni kopiatu diote geroztikako argitaraldi guztiak, edo geienak beintzat. Orregatik, aldaketarik ez dute. Batzuek 10'garren bertsoa falta dute.

Txirrita'ren Testamentua liburutxo, 1930. Imp. Macazaga, Rentería. Onek 10'garrena falta du; gañerakoetan aldaketarik ez du.

Txirrita'ren Testamentua liburutxo, gerraz geroztikako argitaraldia. Onek bertso guztiak dauzka, ta aldaketarik batere ez.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Errenteria'ko Makazaga'renean jaso.

Bertso-papera, "Imprenta Ayestaran", Tolosa'ko Julio Rekalde'k emana.

"Euskal-erriko kanta zarrak", Imp. Macazaga, Rentería, Tomo II.

"Euskal Kantak", Donostia, 1959.

Bertsolariya aldizkaria, 21'garren zenbakia, 1932/II/7.

Bertso-papera, "Lasa — Elgoibar", Antonio Arri-llaga zanaren bitartez Elgoibar'ko Urriaga baserri-tik eskuratua. Onek bost bertso falta ditu: 3, 7, 10, 11 ta 12'garrena. Gañerakoak orden ontan: 1, 2, 8, 4, 9, 6, 5. Aldaketak: 1/1: Kantatutzera; 1/3: gure tartian; 2/4: eraman izan dituzte; 2/5: eurak baño len ostera etorri; 2/7: beste olako probintziarik; 4/7: gauza guztiak gero eurentzat; 5/1: Bizi guztian inon gauzekin; 5/2: oiek nai dute jokatu; 6/5: bizkarrian bat, beste bat soñian; 6/6: aldamenian batzuek; 8/1: Sasietako erropak eta; 8/2: ollo lapurtzen atsuak; 8/8: bixkor erantzi eskuak; ta le-erroak orden ontan: 1, 2, 5, 6, 3, 4, 7, 8; 9/3: Aita Santuak fakultadiak; 9/5: nai dubenian ezkontzen dira; 5/8: ijituekin jokatu.

TXIRRITAREN LENDABIZIKO BERTSO-LAGUNAK

- 1/ Milla zortzireun irurogei ta
amalau urte urrian,
lenengo plazan kantatu nuen
nik Ernani'ko lurrian,
San Antonio deitzen diyogun
ermita baten aurrian,
lagunak alkar ixtimatuaz
lengo oitura zarrian.

- 2/ Joxe Migelek atera zuan
oso izketa leguna:
«Au da, gaztiak, prezisamente
guk egin biar deguna:
altxa dezagun San Antoniyo,
gaur da beraren eguna!»
Gaur Goiatz-Txiki'n dago itxututa
orduko nere laguna.

3/ Orduko ango bertsolariyak
lau lagun giñan guziyak,
Ernani'n bertan bataiatuak,
barriyu ortan aziyak:
Joxe Migel da Erramun illak,
ni ta Juan Mari biziyak,
San Antoniok merezi du ta
eman zaizkagun graziyak!

4/ Irurogei ta amar bat urte
badaduzkat bizkarrian,
kargamenturik txarrena au da,
eziñ utzi baztarrian;
anka batetik kojoka nabill,
reuma daukat ixtarrian,
baño baditut laguntzalliak,
ez nago modu txarrian.

5/ Gazte-gazterik asi nitzan da
orañdaño bitartian
zenbait umore eder jarri det
Kantabria'ko partian;
pixka batian ez naiz aztuko
sartuagatik lur-pian,
nere aitamenak izango dira
beste larogei urtian (1)

(1) *Txirrita'ren Testamentua*, 1930, Imp. Macazaga, Rentería.

BERTSOLARIYA

«BERTSOLARIYA»

Ez da izango bertso-zalerik, «Bertsolariya» aldizkariaren izena entzun ez duanik. Ala ere, asteroko orren berri emen ematea, komeni dan gauza dala derizkiogu.

Garai artan bazan Erretereria'n Makazaga izeneko inprenta bat; moldiztegi bat, lengo bertso-paper zarretan ageri dan bezela esateko.

Bertako nagusia, Juan Jose Makazaga Mendiburu zeritzan. Altza'n jaioa zan, 1887/I/18'an, eta Erretereria'n il zan, 1963/I/21'an.

Moldiztegi ontan bertso-paper asko ta asko argitaratzen zan: batzuk berri-berriak, jartzallearen enkarguz; ta beste batzuk lengo zarrak, Xenpelarrenak eta abar, bertso-saltzalleak ala eskatuta.

Azkenerako, Makazaga jauna bera ere guztiz bertso-zaletu zan. Ta arrezkeroz-

tik bera bere kontu bertso-publikatzen asi zan; ta bertso-paperak ez-ezik, liburutxo batzuk ere bai.

Ona emen Makazaga'k argitaratutako bertso-liburutxoen zerrenda:

«Euskal Erriko Kanta Zarrak», iru liburutxo.

«Xenpelar Bertsolaria», Luis Jauregi apaiz jaunaren itzaurrearekin.

«Bilintxen Bertsoak».

«Txirrita'ren Testamentua», 1930.

Beste liburutxo bat ere bai; bañan nik eskuratu dedan aleak aurreko orriak falta ditu, eta ez dakit zer izenburu zeukan. Ta beste iñon ez det liburutxo ori ikusi.

Bañan Makazaga jaunaren lanik aundiena, «Bertsolariya» aldizkaria izan zan. 1931/IX/20'an asi zan, eta 1932/IX/25'an bukatu. Guzira, 54 zenbaki argitaratu zituan. Astero-astero ateratzen zan. Geienetan, zortzi orri-alde izaten zituan.

Orri-alde oiek bertso zarrez eta berriz betetzen ziran. Bazan antxen aukera: Xenpelar, Bilintx, Otaño, Alzo'ko Imaz, Alkain, Fermin Imaz, Txirrita, Saiburu, Lexo, Zapirain anaiak, Zabaleta anaiak, Urrutia, Erauskin, da abar da abar.

Lan aundi ta bikaña benctan; ta are txalogarriagoa garai artan. Ara zergatik:

Garai artako euskaltzaleak etzuten erderatikako itzik nai. Eta bertsolariak olakorik maiztxo sartzen baitzuten, bertsoak begitan artuak zeuzkaten. Orduko euskaltzaleak etzuten bertsorik argitaratzen, burla egiteko ez bazan, Agirre'k *Garoa'n* egin zuan bezela, edo an da emen itz asko ta asko aldatuta edo «orraztuta». Bertsoarako oso giro itxusia zegoan; bearbada, iñoiz izan dan txarrena (1).

Ta une artan, Makazaga jaunak, euskaltzaleei kasorik egin gabe, bertso-liburuak ateratzeari ekin zion; ta liburu-txoak ez-ezik, aldizkari bat ere bai.

Orain, urteen buruan, Makazaga'k arrazoi zuala aitortu bearrean gera; ura zebillen zuzenbidetik, ez euskaltzaleak.

Nik askotan esan izan det, baita aurrerantzean esango ere, Makazaga jauna bezin euskaltzale prestu ta egiazkorik iñor gutxi izan dala gure artean.

«Bertsolariya» argitaratzeko laguntzaille-paltarik etzuan Errenteria'n izan. Oie-

(1) Giro ori aldatzen asi ziranak, Makazaga jauna ta D. Manuel Lekuona apaiz jauna izan ziran.

tan Zabaleta anaiak aitatu nai nituzke, Juan eta Pello (2).

Aldizkari berriaren asmoak zein ziran, lenengo zenbakian adierazten zan. Ta Txirritaz onela zion:

«Txirritak itza eman digu astero orri bat beteko dubela bere bertso berriyakin».

Ta lenengo orri-aldean, itzaurrearen erdi-erdian, Txirritaren erretrato bat jarri zuan Makazaga'k. Ondo ikusten zuan Txirritaren izenak erostunik asko bilduko ziola.

Zerbait geiago jakin naiean, Txirritaren illoba Jose Ramon Erauskin'i galde egin genion. Itz-lerro auek idatzi ta bialdu zizkigun:

«1931'garren urtean bazan Erretereria'n inprenta txiki bat. Bertako nagusia Makazaga jauna zan, oso bertso-zalea eta bertsolarien lagun aundia.

Txirritak berak ere askotan bialtzen zizkion berak jarritako bertsoak inprentatzera.

Egun batean etorri zitzaion Makazaga jauna Txirritari eta esan zion:

(2) Argitaratua degu Juan eta Pello Zabaleta'ren bertso-liburua: Auspoa, 63-64.

—«Bertsolariya» izena duan orritxo bat atera bear degu astero-astero, eta orretarako zuk bertso batzuek jarri bear dituzu.

—Ez al da jendea aspertuko beti nere bertsoak aditzen? —esan zion Txirritak.

—Ez dira zureak bakarrik izango; beste laguntzalle batzuek ere billatuko ditugu: Saiburu, Telleri-Txiki, Zabaleta, eta beste batzuek ere bai. Nik astean zortzi duro (3) emango dizkizut, eta zuk astero amar edo amabi bertso jarri itzazu. Eta, iñoiz edo bein, len jarritako edo kantatutako batzuek ere jarriko ditugu.

Orrela egin zuten tratua, eta zortzi duro oietatik bat bere illobari, orain au eskribitzen ari dan oni berari, ematen zion, bertso aiek apuntatzeagatik.

Makazaga jauna berak eman zituan bi blok edo kuadernotxo eta pluma estilografika bat bertso oiek jartzeko; eta bere seme bat bialtzen zuen blok bat ekarri eta bestea eraman egitera. Era orretan bertso oiek guziak blok oietan jasoak gelditzen ziran.

Orrela sortu zan «Bertsolariya» izen-

(3) Uste det zortzi duro ematen ziola. (Txirritaren illobaren oarra.)

datzen zan asteroko orritxo. Berak ekar-
tzen zituan Txirritaren ateraldi eta ber-
tso polit asko, olakori ta alakori, eta
emakumeen modari, gaurko egunerako
ere ondo letozkenak.»

Idazlerik geienak, zartzaroan bare-al-
dia izaten dute. Sasoiean baño lan gu-
txiago egiten dute. Pixkabanaka itzald
egiten dira. Ta arritzekoa ere ez da.

Arritzekoa Txirritarena da. 1931'garren
urtean, irurogei ta amarretik gora asia
zan. Ta orduan, atsedetik artu bearrean,
bertso jartzeari iñoiz baño gogo geiag
ekin zion; baita bertso-sail ederrik asko
jarri ta argitaratu ere.

Esan genezake, beraz, Txirrita, bere-
berea zuan lantegian, bertsolaritzan ale-
gia, erretirorik artu gabeko langillea izan
zala.

Bañan, egia esan, berak bakarrik etzuan
bere burua artara jarri; Makazaga jau-
nak jarri-arazi zuan. Au ere Makazaga'ri
zor diogun mesedea da, beraz.

Makazaga'k «Bertsolariya»-n argitaratu-
tako Txirritaren bertso guziak, emen bil-
du ditugu, lendik bertso-paperetan publi-
katuta zeudenak izan ezik.

(1931)

BERTSO BERRIYAK
AURTENGO ESTROPADARI
TXIRRITAK JARRIYAK

1/ Bertso berriyak jartzera nua
estropadaren gañian,
itxas-gizonak alabatuaz
merezi duten añian;
aurtengu ontan enpeñatu da
jendia alegiñian,
bosti atsegiñ eman diyote
ospela zeukan oñian. (1)

2/ Biba Manuel Arrillaga ta
zeren dituzun lagunak,
gauz ori ontzat artuko degu
konprenditutzen degunak;
umore onaz pasa ditugu
estroparako egunak,
danak konforme gelditu gera
bistan ikusi degunak.

(1) *Bertsolariya*'n *zañian* dago, bañan Txirrita-
ren illobaren iritziz *oñian* bidezkoagoa da, ta orre-
la jarri degu.

3/ San Pedrotarrak kontentu dira
zuek egindako lanaz,
patroia ere saiatutzen zan
«Tira, mutillak!» esanaz,
indar guztiyak azaldu gabe
nik pentsatuzten dedanaz;
orain deskantsun egon zaitezte
naikua jan da eranaz.

4/ Patroiak uju egiten ziyen:
«Fuerte arraunari tira!»,
ori aditu duten garaian
mutillak saiatu dira;
barkua txuxen eraman zuen
desio zuen tokira,
berialaxen eman ziyoten
bere balizari jira.

5/ San Pedro'kuak dute bandera,
Oriyo'kuak urrena,
oien ondoren San Juan eta
Donostiya laugarrena;
txit errespetoz sartu ziraden
beren arraian barrena;
au zan sekulan ikusi degun
estroparik ederrena.

6/ Lenengo bueltan bi segundoren
bentajan zegon Oriyo,
Manuel etzan asko estutu
gauz ori zala meriyo;
arrauna fuerte dantzatzen dute
bera jetxi ta gora iyo,
aik berdindu ta beste amalauren
bentaja atera diyo.

7/ Zer sentidutan itz egin dedan
konprendi zazute arren,
lenengo bueltan lau txalupa oiek
alde ziraden alkarren,
kolka-txituak ziruditela
bata bestiaren urren;
danak arraunak jaso zituzten
amaika segundo barren.

8/ Getariarrak ziran bostgarren,
ala enteratu naute,
eztira ola kostunbratuak
orañ dala zenbat urte;
bakoitzak bere aietatikan (2)
enpeñatu dira fuerte,
zer esanikan ez da oientzat,
egiñala egin dute.

(2) *Bertsolariya*'n: aietatikan.

9/ Ondarrabi'ko arraunlariyak
ziran gero seigarrenak,
gorputz tamaña ederrekuak,
franko altu ta gizenak,
soberbiyarik gabeko mutill
prestubak eta zuzenak;
despreziyorik ez du merezi
fiñ jokutzen dan gizonak.

10/ Pasa bezela itz egingo det,
ordena ala nuan-da,
Agiñaga'ko barriyu ori
oriyotarren muan da;
bandera billa saiatu ziran
Donostiya'ra juanda,
danen atzetik etorri ziran
norbaitek biar zuan-da.

11/ Eskarrik asko, Donostiya'ko
ziudade amantia,
aurten naikua egin dezute
orrenbeste ematia;
ikusirikan badaukatela
olako borondatia,
berriz biartzen baditu ere
mereziko du juatia.

12/ Pasadizuak ikasi ditut
aldian bizi naiz eta,
gañera berriz neonek ere
iñoiz letzen det gazeta;
ongi kostata irabazten da
oinbeste milla pezeta,
oraiñ deskantsuz egon zaitezte
oloz ta ardoz aseta.

13/ Agur, Manuel Arrillaga ta
konpañi maitagarriya,
zu zera urterik faltatu gabe
bost bandera ekarriya;
orantxe Kosta Kantabriyari
artu diozu neurriya, (3)
biba alkatia Andonaegi ta
gora San Pedro'ko erriya!

14/ Aita-semiak, osaba-illobak,
geienak parientiak,
maisu onaren akolituak,
jakinduriyaz betiak;
gañera berriz aldamenetik
olako aiudantiak,
atrebentziya barka zazute
Pasai'ko lagun maitiak. (4)

(3) *Bertsolariya'n: dituzu.*

(4) *Bertsolariya'n: Pasaiako.*

Bertsolariya, lenengo zenbakia, 1931/IX/20.

BERTSO BERRIYAK
TXIRRITAK JARRIYAK

1/ Milla zortzireun irurogei ta
amaseigarren urtian,
ekaitz gaizto bat sartu zitzaigun
Kantabriya'ko partian;
lenago etzan kintik tiratzen
gure sor-leku maitian,
elementu au nondik sortu zan
ongi entera gaitian.

2/ Kintak jarri ta ondorenian
beste ogei bat urtian
zenbait amaren seme onradu
Cuba'n sartu zan lurpian;
guraso askok negar egin du
ura saldu zan artian,
geienak lutuz jantzi giñaden
Kantabriya'ko partian.

3/ Aberats askok pagatzen zuen,
soldadu juan zenbait pobre,
legi ori jarri ez bazan ere
arlotiarentzat obe;
atzenerako estranjerua
egin zan islaren jabe,
len ere Cuba saldu ziteken
oinbeste gizon ill gabe.

4/ Orañ errege juan zaigulako
askok biyotzian min du,
ez antziñako oin portamena (1)
ondo letuko bagendu;
aitak biyotza gogorra zuen,
orri etzaio bigundu;
orañ ederki bizi liteke:
naiko dirua egin du.

5/ Urte batzuek pasa zituen
erreino ontan nagusi,
Donostiya'ra bueltak egiñaz
bere fameli ta guzi;
puska ederrak saldu zituen,
etzuen ezer erosi, (2)
naikua bildu duen garaian
Frantzi'ra juan da igesi.

(1) *Bertsolariya'k: ez antziñako oin portamenak.*

(2) *Bertsolariya'k: etzun.*

- 6/ Zori gaiztuan sartu ziraden
oiek korteko atian,
lege berriyak jarri zituzten
euskaldunaren kaltian;
lenago libre bizi giñanak
lotu ginduzten kation,
oraingu ortan ere ez dakit
nola portatuak tian.
- 7/ Milla zortzireun irurogei ta
zortzigarrengo urtian,
Urriko illak ogei ta zortzi
zituen egun batian, (3)
garai orretan gure Fueruak
sartu zituzten lurpian;
errespetua guardatu zuten
amona zegoen artian.
- 8/ Garai orretan aldegiñ eta
andikan zortzi urtera,
doña Isabelak bialdu zuen
karta zorrotz bat kortera:
letu zazute Bergara'n dagon
Konbeniyoko papera,
euskaldunak zer deretxo duen
ortik kontuak atera.

(3) *Bertsolariya*'k: *zien*.

9/ Zure amona zenbait egiya (4)
munduan esandakua,
ogei ta bederatzi urtian
erregiñ izandakua;
orrek altuan zeukan konduta
jetxi nai zuten bajuâ,
emen fueruak ez galtziâtik
aldegiña da gajua.

10/ Lengo gizonak kortian eta
lege berriyak non-nari (5)
esanaz: «Ara emen biria,
ortik barrena jon ari!»
Amaika burla egiten diyo
jende gaiztuak onari,
jeniyu oiek ez dituzu zuk
ikasiyak amonari.

11/ Gure errege izandu ori
portatu da oso noble,
gerrik onena baño pakia
badakit degula obe;
orañ Alcalá Zamora dago
Españi'ko jaun da jabe,
nolabait ere konpondu dira
odolik ixuri gabe.

(4) *Bertsolariya'k*: zenbat.

(5) *Bertsolariya'k*: non-nai. Edozein bertsozalek
daki nai esan bearrean nari esan oi dala punturako
ala komeni danean.

12/ Semiak lana akabatu du
beraren aitak asiya,
gizon justua nola atera
oien tartian aziya?
Gure fueruak kendu zituzten,
Habana orla utziya,
len Kantabriya ondatu zuten
t'orañ Españi guziya. (6)

(6) *Bertsolariya* asterokoa, 2'gn. zenb., 1931/
IX/27'an.

BERTSO BERRIYAK TXIRRITAK JARRIYAK

Bertso auek «Bertsolariya» aldizkarian agertu ziran, 3'garren zenbakian, 1931'garren urteko Urriaren 4'an.

Ezkioga'ko garai artako kontuak esaten dizkigute. Txirritak agerpen aien alde azaltzen du bere burua.

Azkeneko bertsoan onela dio:

Kanta-paper au biar bezela
etzan erreza ditatzen...

Badakigu zeñi *ditatzen* zizkion bertsoak: bere illoba Jose Ramon Erauskin'i, liburu ontarako ainbeste argitasun eman digunari alegia.

1/ Gaude milla ta bederatzi cun
ogei ta amaika urtian,
Kristo zerura iyo zanetik
orañdaño bitartian;
arrigarrizko kaso bat dago
Gipuzkoa'ko partian,
au Ezkio'ko Andua deitzen
zaion barriyo batian.

2/ Amabi urteko alaba eta
zortzi urteko mutilla
amak auzora bialdu ditu
gaberako esne billa;
imajiña bat azaldu zaio
añ ederra ta umilla,
etxera juan da amari oska
aikiñ etorri dedilla.

3/ Alabak amai esaten ziyon:
«Au eziñ al du ikusi?
Oso ederki jantziya dago
bere korona ta guzi.»
«Ama Birjiña izango da ta
etzuaztela igesi!»
Belaunikatu lurrian eta
errezuan zian asi.

- 4/ Aitak Jesusi iju in zion:
«Nere Jaungoiko prestua,
argitasun bat bialdu dezu,
etzaude gutzaz aztua;
neronek ez det ikusi baño
biyotza daukat poztua,
zerorren Ama izango dala
nik egin dedan juzkua.»
- 5/ Geoztik beste lagun batzuek
badirade ikusiyak,
aldi artara beirutzen dute
etortzen diran guziyak;
milagro aundiya izango dala
baditugu notiziyak,
izketan egon diradenari
adituta ikasiyak.
- 6/ Sinistaturik nola dagoen
gureztat borondatian,
ejenplaria dator jendia
bire guziyak betian;
ataundar batek itz egiten du
egun bitatik batian,
iruritzen zait sartuko dala
zeruetako atian.

7/ Imajiñ ori jantzi batekiñ
ikusi zuten lenago,
baño geroztik muatu ditu
beste bi-iru jenero;
ori beiñ bistan jarri zaionak,
ni enteratua nago,
berriz ikusi lezakiela
juaten bada egunero.

8/ Geok ere guk toki artara
buelta bat egiñ genduan,
ango jenderik geientxuena
zegon sinismen senduan;
toki ori da Ezkio-mendin,
arbola biren onduan,
ainbeste jende izaten zanik
ez nuan uste munduan.

9/ Mendi geiena betia zegon
emakumez ta gizonez,
negar-malkuak darizkiyela
errosaiua esanez;
arriturikan alkarri beira
ango seriyotasunez,
gaixto samarrak umildu ziran
naiz fede asko izan ez.

- 10/ Elur-malua bezela dator
jendia arratsaldian,
estaziyotik Ormaiztegi'ra
Ezkiyo non dan galdian;
Zumarraga'tik automobillak
danak alkarren pelian,
orko kontuak aditu eta
zerbait ikasi zalian.
- 11/ Ameriketatik abiyatuak
bai omen dia birian,
Ezkio'n dagon milagru ori
ikusitzeko idian;
ezkera noski surtan erreko
edo itoko urian,
zer izango dan iñork ez daki,
danak beldurrak aidian.
- 12/ Kanta-paper au biar bezela
etzan erreza ditatzen,
saiatu biat fabori ori
ote genduken kitatzen,
Ama Birjiñai agur egiñaz
geren animak maitatzen;
aldez aurretik abisatu du
lenbailen presta gaitezen. (1)

(1) *Bertsolaritza* asterokoa, 1931'ko Urrilla'ren
4'an.

(1931)

MUNDU ONTAKO BIZI-MODUA
ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

- 1/ Gure munduko bizi-modua
guziyentzat da laburra,
grña gaiztuak tiratzen gaitu,
ortatik dator makurra;
leku askotan ikusi oi da
lapur guardiyan lapurra;
animaliya ere igual
katua eta zakurra:
berak asko nai t'ezin sufritu
bestek daraman apurra.
- 2/ Armariyo zar batian nuen
esperientziya ikusi:
gure Pepita deskuidatuta
atia zabalik utzi,
katu Moñoña azkar sartu zan
bere bigote ta guzi,
sagua itota odolkiya artu,
goiko sapaira igesi...
Animaliyen artian ere
lapur aundiya nagusi!

(1) *Bertsolariya*, 4'gn. zenb., 1931/X/11.

3/ Alper askori gustatzen zaio
bestek egiña jatia,
berentzat zernai komenentzi ta
pobriarentzat kaltia;
lapur txikiyak preso sartuta
gañera berriz katia,
aundiyarentzat libertadia,
beti zabalik atia...
Kantabria'ko fueruak ere
olaxe kenduak tia. (2)

4/ Mundu onetan dijuan martxa
etzait askorik gustatzen,
biar bezela portatzen baña
errezago da juzgatzen;
pobriarentzat amenazua,
kopeta dute beztutzen,
sermoi ederrak aditu arren
ez dira asko estutzen,
lapur txikiyak preso sartuta
berak milloiak ostutzen.

5/ Lapur txikiyak kastigatzeko
non-nai badago kartzela,
kupira gabe ematen zaio
denbora askoko itzala,
esanaz egindako okerrak
antxen pagatu ditzala;
aundiyak libre ikusten dira
pasiuan dabiltzala,
ez projimua maite bagendu
gere burua bezela.

(2) kenduak tia = kenduak dira.

6/ Zakurrak ere lapurren kontra
zaunkaz pasatzen du gaba,
nagusiyari adierazten
fuerte zabalduaz aba; (3)
mataderiya non dan badaki,
maiz asko juango da ara;
usai oneko sudurra dute,
belarriyak erne para,
puska galantak artuko ditu
iñor deskuidatzen bada.

7/ Itsasuan zer gertatutzen dan
ez al dezute ikusi?
Txardiñ berriya eta antxua
izurdiaren igesi,
azpiyan eziñ aguantatu ta
gañera irten-arazi,
an ere arrantzaliak pronto
beren sare ta guzi;
anima salbo jende pobria
gaur olaxe gera bizi.

8/ Gure tartian gauza bat dago
izugarri itsusiya:
begiyetako bista ona ta
iñor ezin ikusiya;
juezak alde daukazkiyenak
irabazten du auziya,
eta orduan egingo diyo
berak nai duan guziya;
aundi gaxtuak nai duen arte
txiki onaren biziya!

(3) *Bertsolariya*'k: aboa.

- 9/ Mazopak ere txikiyak janaz
 bokoia añako aliak,
 banda osua tragatzen dute,
 izugarrizko jaliak;
 komenentziya badaukate ta
 mokadu onen zaliak,
 mendekuari ematen dizka
 kulparik gabe daliak,
 uste gabian berak olaxe
 tragatzen ditu baliak.
- 10/ Balia dute aundixkuena
 arrai guziyen tartian,
 kostara bakan arrimatzen da,
 naiago du apartian;
 ale batzuek gelditu dira
 Kantabria'ko partian:
 iru edo lau inguru ori
 juan dan berrogei urtian;
 egun ederrak pasatzen ditu
 arpoia sartu artian.
- 11/ Maite zaituztet, presidentiak, (4)
 ministro, diputaduak,
 biar bezela gauzak egiñaz
 izan tzizute graduak; (*sic*)
 garai onetan zuek zerate
 España'ko buruak,
 despreziyorik ez du merezi
 Elizak eta kleruak,
 guk republika maiteko degu (5)
 bañan ekarri fueruak.

(4) *Bertsolariya'k: zaitzet.*

(5) Errepublika etorri berria zan.

12/ Arri-urdiñetako semia,
ai orañ bizi baziña,
ill da gero're maite zaitugu
munduan iñor ez aña;
orañ berroi ta amasei urte (6)
sortu ziguten kuziña;
eskritura bat Ernani'n dago
egiyazkua ta ziña,
ori da Juan de Urbietta'ren
Pavía'ko azaña. (7)

(6) Fueruak kendu zituzten urtea, 1876'garrena alegia. Txirritak urte bat geitxo esaten du.

(7) Emen zerbait falta da neurria osatzeko. Moiztegiaren utsegiña izango da.

(1931)

BARTOLO TA MARI IÑAZIREN
PASADIZUAK

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

1/ «Jaungoikuak egun on
dizuela, Ma-Iñazi;
zer zabilta zu emen
makilla ta guzi?»
«Ardi-kontu, Bartolo,
nai banazu ikusi,
beste ofiziyorik
ez nuan ikasi.»

(1) *Bertsolariya*, 5'garren zenb., 1931/X/18.

Beste argitaraldi bat: Bertso-papera, "Imp. Macazaga. — Rentería", Makazaga'renean bertan, jaso nuan. Aldaketarik ez du.

2/ «Ez al dezu artu biar,
Ma-Iñazi, gizonik?
Bizi-modu obia
jarriko dizut nik.»
«Ez dadukat dirurik (2)
eta ondasunik;
ez det uste, Bartolo,
zuk naiko nazunik.»

3/ «Zu egonagatikan
arrote ta pobre,
zenbait aberats baño
neretzako obe;
atoz, zauden bezela,
xentimorik gabe,
ta zu egingo zera
nere gauzen jabe.»

4/ «Ni izanagatikan
etxe pobrekua,
badakizu naizela
biyotz noblekua,
beste batzuek baño
konduta obekua,
zirri bat ere iñork (3)
egin gabekua.»

(2) *Bertsolariya*'k: *daukat*.

(3) *Bertsolariya*'k: *zirri bat iñork*.

5/ «Berrogei ta biña urte
zaizkigu kunplitu,
iya bada garaia
nai bada mugitu;
berel-berelakuan
etzera kupitu,
Jainkuak bestek eztu
nik ainbat sufritu.

6/ Arreba monja juan zait,
au da desgraziya!,
fameliyan dadukat
indar-eskasiya;
orañ ipintzen dizut
komentientziya,
zuria izateko
nik dedan guziya.

7/ Iru bei ta ogei ollo,
zakurra ta astua,
lau katu eta bi auntz,
zer bizi poztua!
Morroi bat artuko det
pulamentuzkua,
ez dago saiatzeko
paraje gaxtua.

8/ Etxia neria det,
baditut bi txerri,
baita mendiyen ere
berrogei bat ardi;
pobria izan arren
azaltzen naiz argi:
zor artzekuak kito,
kontuetan garbi.»

9/ «Bi aizpa bizi giñan
aita eta ama,
bestiak gobernatzan
nik bakarrik lana;
aientzat justu-justu
sortzen nuen dana,
irabazi orduko
aurretikan jana.

10/ Aste batian illak
aita eta ama,
ta aizpa *reumak* artu,
ura gure lana!
Izeba batek artu
zuan beregana,
zerbait biar zanian
beti neregana.

11/ Sokorritutzen nuen
onradamentian,
negar egiten zuen
begiyak betian;
orañ bi illabete
sartu zan lurpian,
galanki sufrituta
amar bat urtian.

12/ Ez bagera saiatzen
ez dago gauz onik,
ez dezu adituko
alperra naizenik;
egiñala guziya
egingo dizut nik,
nere partetik ezta
galduko gizonik.»

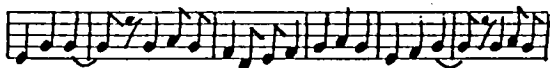
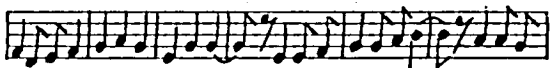
13/ Bartolo arkitzen zan
estadu motxian,
iñor emakumerik
etzaukan etxian;
dudan ibilli gabe
denbora luzian,
illabete baño len
esposatu zian.

14/ Orra pasadizuak
guk adierazi,
saiatzen danak eztu
burlarik merezi;
orañ egin biagu
lengo penak utzi,
alkar istimatuaz
ondo-ondo bizi.

ORAINGO NESKATXEN JAZKERA

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIAK (1)

Doñua, Azkoitia'ko Patxi Larrañaga bertsolariak kantatua, ta Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain'ek magnetofonotik entzun da paperean ezarria.

(1) *Bertsolariya* aldizkaria, 6'gn. zenb., 1931/
X/25.

- 1/ Ara, neskatx gaztiak,
zuentzat bertsuak,
bistan daukazkitenai (2)
petxu ta besuak;
etziran ola bizi
zuen gurasuak,
esperantza ederra
daukate gaxuak
zartzera pasatzeko
egun erosuak!
- 2/ Gona laburrak jantzi,
illiak moztuta,
nor azalduko zaien
dabiltza poztuta;
amaren arrazoiak
baliyo ezta-ta,
berenak aundiyago
kopeta beztuta,
gorputza adornatzen
animaz aztuta.
- 3/ Katiak lepuan da
esku-muturretan
jazten dituzte zenbait
fameli pobretan;
aberatsa berdintzen
zalla da obretan;
alabak apainduak
estadu orretan,
ta amak famelira
ogiya zorretan.

(2) *Bertsoilariya'n: daukatitenai.*

- 4/ Zapata koskor-dunak
anketan sartuta,
alpargata txuriyak
paperan artuta,
billeran dantzatzeko
aiek muatuta,
beren antzeko zenbat
enamoratuta,
or dabilta saltoka
erdi txoratuta.
- 5/ Dantzatik geldituta
illunabarrian,
bakoitzak mutill bana
badute urrian;
fallorik ote daukan
atzian t'aurrian,
alkar neurtuko dute
luze-laburrian;
erretiratzen dira
garai ederrian.
- 6/ Zenbaitek esango dit
neronei akaso:
«Kantak jartzia gaizki
egiñ dezu oso;
gona motx, ille, kate,
petxua eta beso,
neskatxa gaztientzat
orrenbeste bertso...»
Konpadriyan ez danak
ez kandelik jaso!

- 7/ Mutill sasoiekuak
 badabilltza fuerte,
 neskatz oiekiñ artu
 nai dutenak parte;
 arrosa ta krabeliñ,
 releju ta kate,
 gorputza dibertitzen
 naiz animak kalte,
 premiya zeñek daukan
 ezagutzen dute.
- 8/ Lengan neskazar bi,
 oriyen jazkera:
 gona motxak jantzita
 pasiatutzera,
 otsuak soildutako
 ardiyen antzera,
 besuak agiriyan,
 kolkuan petxera;
 amarrak alde arte
 ez datoz etxera.
- 9/ Ni askotan bezela
 tabernan neguan,
 neskazar oiei esan
 niyoten engan:
 «Jantzi (y) ori ona da
 denbora beruan,
 baño ez Ilbeltzian (3)
 eta Abenduan;
 gaxuak, otzak illko
 zaituzte neguan!»

(3) *Bertsolariya'n: baño Ilbeltzian; bertso-pape-
 rak: baño ez Ilbeltzian. Onela jarri degu.*

10/ Ustez ez niyen egiñ
abertitu baizik,
bat oso zapuztu zan
egiñ gabe itzik;
bestiak erresposta
eman zian pozik:
«Ez dauka jantzi onek
iñorako lotsik,
sasoi daukanak eztu
sentitutzen otzik.»

11/ «Beraz, erare ontan
olako sasoya;
ogei ta bi urtetan
etzeunden lasaya,
adituko zenduen
mutillen usaya;
polita zera, baño
ajatzen asiya, (4)
gona motz oiñ azpiyan
daukazu etsaya.»

12/ Garai batez majuak
bazituan sobran,
orañ zeñek nai duen
emen dabill proban;
afanosa bat dala (5)
ezagun du obran;

(4) *Bertsolariya'n*: eta bertso-paperetan *bajatzen*;
Txirritaren illobak dionez, *ajatzen* bear du.

(5) *Bertsolariya'n*: *afanoso*.

iñork jakiñ nai badu
neskatx ori nor dan:
Ote-motx'en jaiua (6)
Ximelaren bordan (7).

(6) Ote-motx, tokiren bat omen da. Ala esan di-
gu Txirritaren illobak. Askotan entzun izan zion
osabari.

(7) *Bertsolariya* aldizkaria, Errenteria, 6'gn. zen-
bakia, 1931/X/25.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga, Rentería", Ma-
nuel Beraza apaiz jauna, Urretxua. Aldaketa baka-
rra: 1/3: bistan daukatenari.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga — Rentería", Juan
Iturralde, "Juanito Kojua", Donostia. Aldaketak:
1/3: bistan daukatenentzat; 11/7: polita zera eta;
11/8: oraindik e saia; 11/9: ez izan gogoaren;
11/10: kontrako etsaia; 12/1: Garai baten majuak.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga — Rentería", Ba-
leriano Oyarzabal, Portugal-etxeberri, Oyarzun. Al-
daketak: 1/3: bistan daukatenentzat; 4/7: beren
antzeko zenbait; 6/9: kofradiyan ez danak; 11/7:
polita zera eta; 11/8: oraindik e saia; 11/9: ez
izan gogoaren; 11/10: kontrako etsaia; 12/1: Ga-
rai baten majuak.

Bertso-papera, "Etxenagusia'ren irarkolea. — Bil-
bao'n", Medianborda baserria, Ondarrabia. Aldake-
tak, aurreko paperak bezelaxe.

Bertso-papera, "Tip. Elustondo — Zarauz"; ez
nau apuntatu nori jaso nion. Aldaketak: 1/3: bis-
tan daduzkatenak; 1/4: kolko ta besuak; 2/1:
laburra; 2/2: illia moztuta; 2/3: nor azalduko'te
dan; 3/3: ikusten dira zenbait; 4/3: abarketa
txuriyak; 4/7: beren antzeko zenbait; 5/2: iñula-
barrian; 5/5: koraje aundiyakin; 5/6: prestatu
aurrian; 6/1: Zenbaitek esango du; 6/2: nigatik
akaso; 6/6: petxu eta beso; 6/9: kofradiyan ez da-

nak; 7/2: dabilta fuerte; 8/2: ariyen jazkera;
8/3: gona motza jantzita; 8/9: amarrak alderarte;
10/7: jantzi onek eztauka; 11/2: orlako sasoia;
11/7: polita zerade ta; 11/8: oraindikan saia; 11/9:
ez izan gogoaren; 11/10: kontrako etsaia; 12/1:
Garai baten majubak.

NORTEKO TREN-BIDEARI

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

1/ Naparrua'tik ardo-karraio
itzai asko zan ikusi,
prankok bazauzkan iri koskorak
beren kollare ta guzi;
zurezko ardatzak lumerarekiñ (2)
al zan maizena iyurtzi;
denbora artan Pantorrill zuten
karreteruen nagusi.

2/ Garai artako itzai koskorak
ongi zebiltzan lanian,
Gipuzkua'n da Bizkai aldian
da Euskalerra danian,
gorputzak bapo gobernatuaz
eranian da janian;
akabo oien jornal-biria
trena etorri zanian.

(1) *Bertsolariya*, 7'garren zenb., 1931/XI/1.

(2) lumera = arrai-koipea.

3/ Aritu zituztenian trenen
txistua eta marruak,
geientxuenak saldu zituzten
iriyak eta karruak,
esanaz: «Orrek jetxiko dizkik
goi oitan diran arduak.»
Garai artako aien abarkak (3)
ziran basurde-larruak.

4/ Milla zortzireun irurogei ta
zazpigarrengo urtian,
lenengo trena ikusi nuen
España'ko partian, (4)
bire pixka bat bistan pasa ta
iñoiz sartua lurpian;
perra berriyak erantxi dizte
andikan orañ artian.

5/ Modu orretan jarri zuenak
Norteko ferrokarrilla,
jakinduriya aundiya zuen,
entendimentu abilla;
gizonik eziñ asi liteke
zaldi obiaren billa:
goizian irten Irun'dik eta
illuntzerako Madrilla.

(3) *Bertsolariya'n: ayo abarkak.*

(4) *Zazpi urte zituala, beraz.*

6/ Danak alkarri lagun zaiogun
illundu gabe kopetik,
indar aundiyan dijuala're
gelditutzen da kolpetik;
iñor ezertaz biartzen bada
Donostiya'ra Madritik,
izugarrizko adelantua
jarriya dago Nortetik.

7/ Linea orrek badauka zenbait
tunel, zubi ta erriyo,
bi birerekiñ ipiñi dute
sekulan baño berriyô,
eletrikako indarra eta
oinbeste guardarrayo;
gau eta egun gelditu gabe
beti zerbaiten karrayo.

8/ Trenera lasai balijuake
egiñagatik zartzera,
iyo-biriak ederrak dauzka,
kotxian aixa sartze'a;
amar legua bire pasa ta
ordu beteko etxera,
lengo segunda beziñ ederra
dago oraingo terzera.

9/ Eseri-alki ederrak eta
beste gauza bat on-ona:
ezertarako biartzen bada
kotxe bakoitzak komona;
lenguan antxen ikusi nuen
larogei urteko amona,
frantzes euskaldun buru-zuri bat,
Bentaberri'ko Moñoña.

10/ Karbonerarik ez dute biar,
fogonerorik ain gutxi;
or biar dana: begiyak ernai
eta llabiari eutsi;
abiyatzian iriki eta
allegatutzian itxi, (5)
gau eta egun gelditu gabe
dabill txistu ta irrintzi.

11/ Gizon abilla zan eletrika
sortu zuben maisu ori,
piska-piska bat arrek graduak
bajatu zizkan subari;
orañ indarra leku askotan
kendutzen zaio urari,
garai batian merke zan baño
gaur baliyo du ugari.

(5) *Bertsolariya'n*: allegatzian.

- 12/ Onla esanaz ur irakiñak (6)
egiten zuen negarra:
«Prezisua al da beti kalderan
kiskaltzen egon biarra?
Ez daukat beste alimenturik:
suba, kia ta txingarra;
ongi miatzen baldin banazu
otzian badet indarra.»
- 13/ Berari beira jarri zitzaion
zabaldurikan besuak,
arrazoi ori ontzat artu du
eletrikako maisuak:
«Badakit zure gau ta egunak
dirala lastimosuak,
ori egiya esan badezu
itzaliko dia suak.»
- 14/ Nere munduko jakinduriya
izan da oso azala,
Jangoikuari eskatzen diyot
arren argitu nazala;
garai batian ez genekiyen
eletrikarik bazala,
orañ ur otzak dabillki trena
len irakiñak bezela.

(6) *Bertsolariya'n: Onla esa ur irakiñak.*

(1931)

EZKIOGA'KO AGERMENARI
TXIRRITAK JARRIYAK

Bertso auek, *Bertsolaria* errebistan argitaratu ziran lenengoz, 1931'ngo. Azaroaren 8'an, onako izenburu onekin: «Bertso Berriak, aste ontan Txirrita'k jarriak.»

Urrena, berriz, Makazaga'k berak bertso-paperetan argitaratu zituan, Txirritaren erretratua erantsita. Onek izenburua onelaxe zuan: «Ezkioga'ko Agermenari Txirritak jarriak». Argitaraldi au, Pello Zabaleta zanaren eskutik jaso genduan.

Ta irugarrengoz ere, bertso-paperetan argitaratu ziran, «Beasañ'en L. Zunzuegiren etxian». Onek izenburua onelaxe zuan: «Ezkioga'ko Agermenari bertsoak». Irugarren argitaraldi au Oiartzun'go Itu-

rriotz'en jaso nuan, Portugal-etxeberri'ko Baleriano Oyarzabal'en eskutik.

Egokiena idurituta, bigarren argitaraldiari artu diogu guk izenburua. Bertsoak, berriz, lenengoari, beste bien aldaketak gero esateko.

Irugarren argitaraldiko paperak, Txirritaren erretratuaren tokian, beste bertsolari batena dakar, Patxi Erauskin erro-tariarena. Ta ondoren, paperaren beko aldean, onelaxe dio: «Txirritak eta Erauskin'ek».

Egia jakin naiean, Txirritaren illobari galdetu diogu, ta erantzun digu bertso auek bere osabak bakar-bakarrik jarriak dirala, iñongo laguntzallerik gabe, bertsoak idazteko izan ezik.

Dakigun bezela, lan au, sekretariotza alegia, illoba onek berak egiten zion, baita aldi ontan ere; orregatik, gauzaren berri ondo dakiala, ez dago zer dudarik egin.

Erauskin onek, Iztueta'ren bertso batzuk ere bere izenean argitaratu zituan, berak jarriak balira bezela alegia. Besteren soñekoarekin bere burua apaintzen zekiana zan, beraz.

- 1/ Arrantzale bat niganatu da
 gizon prestuaren gisa,
 Ezkio'n dagon ausuntu ortaz
 kankak jarri al banitza;
 itxas gañian omen darama
 bere munduko bizitza,
 biyotzetikan maitatzen ditu
 Jaungoikua ta Eliza,
 arren negarrak urrikalduta
 baietz eman diyot itza.
- 2/ Izugarrizko pasadizuak
 jaun orrek dizkit kontatu,
 orañ pena det ez nituela
 paperian apuntatu;
 eziñ kontala jende nola zan
 Ezkiyo-mendiñ juntatu,
 pobre ta aberats danak nastuan
 errezatu ta kantatu...
 Aurten bizirik gelditzen dana
 izan liteke kontentu.
- 3/ Ama Birjiña datorrenian (1)
 ikusten dute batzuak,
 berari beira gelditzen dira
 zabaldurikan besuak;
 gezurra dala kontari daude
 gaxto soberbiosuak,
 badirudite ardi leiala
 jaten dabilzan otsuak...
 Eskarmentua sartu deiela (2)
 gure Jaun amorusuak!

(1) *Bertsolariya*'k: datorrian.

(2) *Bertsolariya*'k: sartu diye.

- 4/ Askotan ara juaten zerate
sinismenikan gabiak,
desanparatu nai dituzute
Jesukristoren legiak;
zuek desio dituzutenak
ez dira askoz obiak,
modu orretan bajatutzia
ez du merezi fediak,
milagro on bat egingo digu
zeru lurraren jabiak.
- 5/ Nik sinisten det Jesus dagocla
altueneko graduan,
ta Ezkio'ko kontuak ere
kasik alako moduan;
ori txantxetan etorri danik
ez iñork artu buruan;
Ama Birjiñak ikusi arren
jende asko inguruan,
oiek ez dute apuratutzen,
geiago dago zeruan.
- 6/ Ama Birjiña askok ikusi
Ezkioa'ko larrian, (3)
jendea franko juntatzen zaio
iñoiz iñulabarrian;
ankak jartzeko tokirik iñork
eziñ billatu lurrian,
Zumarraga'tik beraxiago,
Ormaiztegi'tik urrian,
Andua deitzen zaion tokiyan,
Santa Luzi'ko aurrian.

(3) *Bertsolariya*'k: *Ezkioko*. Gañerako argitaraldiak: *Ezkioko*.

7/ Oraindik ere enpeñatzen da
gu salbatzeko lanakiñ,
sinistamen bat egiazkua
jarri nai luke danakiñ,
bire txarretan gabiltzalako
sentimentu ta penakiñ,
gaxto guziyak gonbertitzera
bere ejemplo onakiñ,
gaurko eguneko batzuek baño
luziagoko gonakiñ.

8/ Orren semiak ez balu egiñ
amoriyozko bixita,
gaur oraindikan egongo ziran
zeruko atiak itxita;
zenbaitek gogor egiten digu
ori esaten asita:
«Guk ez dizugu sinistatuko,
ez genduan ikusi ta!»
Orrelakuak egon litezke
beren animaz etsita.

9/ Amak badaki zerengatik zan
Jesukristoren bixita,
nola jakintsun ez da egongo
berak egin ta azita?
Kulparik gabe eman ziyoten
zenbait kolpe itxusi ta,
biyotz erdibi egin liteke
arren planta ikusita;
Kalbariyoko mendiyen ill zan
gurutz batian josita! (4)

(4) *Bertsolariya*'k: *gurutze*.

- 10/ Jesusen Ama maitagarriya,
 aingeruen erregiña,
 zeruan sartu obe genduke
 inpernuan erre baña;
 gauz ori guri adierazten
 bazabiltza alegiña;
 bera jetxita, negar egiñaz,
 ain dezu jeniyo fiña;
 guziyak ongi konbertitutzen
 badaukazu zer egiña!
- 11/ Españi ontan bizi izan naiz,
 iñoizka juanaz Frantziâ,
 ni neoni're zabarkeriyan
 urtia franko pasia;
 gorputza ala dabillenan
 animak daukan trantzia!
 Gazte denborak aldegiñ ziran,
 allegatu zait zartzia,
 ondu nitzan da esperatzen det
 zeruetara sartzia.
- 12/ Urtian beingo konpesiyuan
 zabartuxia neguan, (5)
 Donostiya'ko jesuitetan
 izandu nitzan lenguan;
 beldur-beldurrak arrimatu naiz
Padre zar baten onduan,
 galdetu ziran zer estadutan
 ibilli nitzan munduan...
 Bi aguriak ordu erdi bat
 gustora pasa genduan (6).

(5) *Bertsolariya*'k: *zabartutzia*.

(6) Aldaketak: Bigarren argitaraldiarenak: 1/3:

asunto orrezaz; 1/9: aren negarraz errukituta; 2/1: Arrigarrizko pasadizoak; 2/3: ez det penarik ditualako; 2/4: papelian; 2/5: ezin kontala jende egiten da; 2/6: Ezkio mendira juntatu; 2/7: denak; 2/9: sinismen auxen daukana; 2/10: bizi leiteke kontentu; 3/7: bai dirudite ardi leiala; 3/9: sinismen ona sartu deicla; 4/1: Askotan orruz joaten dirade; 4/3: desanparatu nai dituztenak; 4/7: era orretan bajatutzea; 4/9: milagroren bat egingo digu; 4/10: zeru ta lurren jabeak; 5/3: eta Ezkioko ibillera're; 5/5: ori txantxetan agertzen danik; 6/2: Ezkioako lurrean; 6/5: anakak jartzeko tokirik ez ta; 7/4: denakin; 7/5: bide; 9/8: orren planta ikusita; 9/10: gurutze bati josita; 10/4: su-leizean erre baña; 10/5: gauz ari guri erakutsitzen; 10/9: guziak ondo gonbertitutzen; 11/1: Euskalerrian bizi izan naiz; 11/2: iñoiz jua ere Prantziã; 11/3: neroni ere zabarkerian; 11/4: gazte denbora pasia; 11/6: dauka; 11/7: denbora aiek joan ziraden; 11/8: allegatu naiz zartzia; 12/2: zabar xamarra nenguan; 12/5: bildur bildurraz arrimatuaz; 12/6: aita zar baten onduan; 12/9: bi agureak denboraldi bat; 12/10: atsegiñ pasa genduan; 6/3: bildutzen zaio; 6/6: dagon leku laburrean.

Aldaketa auetaz gañera, fonctismoak ere kenduak ditu: *besuak*, *gabiak*, *lanakiñ*, *diyot* jarri bearrean, *besoak*, *gabeak*, *lanakin*, *diot* jartzen du.

Irugarren argitaraldiak, bigarrengoak bezelaxe dakarzki bertso guziak, aldaketa auek izan ezik: 2/9: dauka dana; 9/10: kurutze.

GURE TXAKURRARI

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

Ona emen Txirritaren illobak bertso auengatik idatzi diguna:

«Garai artan bagenduan txakur txiki bat, *Xazpi* deitzen zitzaiona, zazpi pezeta pagatua zalako.

Etzion iñori pakean uzten etxe ondoan ikusi ezkerro, eta orregatik artu zioten alako *naitasuna* inguruko jendeak.

Egun batean galdu egin zan, bañan Txirritak etzuan sinistu bidez deskuidatu ta beste lekuren batera joan zanik, baizik *ongi nai* zioten aietakoren batek egindako lana zala esaten zuan.

Eta orregatik onoko bertso auek jarri zituan:»

(1) *Bertsolariya* aldizkaria, Errenteria'n, 9'gn. zenb., 1931/XI/15'an.

1/ Txakurrarentzat jarri
biaitut bertsuak;
etzeuzkiyen nagiyak
anka ta besuak;
gaxua etzuten egiñ
bere gurasuak
munduan pasatzeko
egun erosuak.

2/ Txakur bat galdu zaigu,
izena du Xaxpi,
aren gañian esan
biar ditut itz-pi:
luzaruan kabiyen
egon gabe gaizki
bateonbateg tiroz
illko zuen noski.

3/ Petxua ta bizkarra
zeuzkiyen legunak,
oraindikan bagera
aitatzen degunak;
bukatu dira aren
munduko egunak,
ura zitala zan baño
baditu lagunak.

4/ Pena daukagu bera
etxetik juana,
fameliya guziyak
maitatzen zuana;
iñork billatzen badu
ekarri gugana,
pagatuko diyogu
merezi duana.

5/ Eizetikan etzuen
janikan igualtzen,
baño bai baratzatik
olluak bialtzen;
orañ lasai dabilta
landariak galtzen,
oiek daukate poza
ez bada azaltzen.

6/ Guretzat etzan bera
txarra izanduba,
ongi gobernatuta
zegon gizenduba;
zartu baño lenago (2)
utzi du munduba,
amaika sator beltzi
bizitza kenduba.

(2) *Bertsolariya'k: zartu bano basago.*

7/ *Perro* samarra zala
aitortzen det egiz,
ezin ikusi zuten
jende askok begiz;
bi bider egondu da
kolpatuta arriz;
biri ortan etzaie
aterako berriz.

8/ Bi edo iru aldiz
kojo egondua,
bi belarriyak eta
isatsa kendua;
gorriyak ikusita
utzi du mundua,
gaxtua bazan ere
ederki ondua.

9/ Gaxua diru-truka
ez genduen saldu,
aiñ gutxi astinduta (3)
kanpora bialdu;
patenta pagatu zan
egunian galdu;
orantxe etsi degu,
etzaigu azaldu.

(3) *Bertsolariya'n: aztituta.*

- 10/ Kalte ederra degu
zakur ura illa,
laxter bagijuazke
beste baten billa;
eztu preziso biar
eizian abilla,
ura bezelakua
atera dedilla.
- 11/ Bera garrantza zan da
anka-puntak beltzak,
agiña fuerte eta
letagiñ zorrotzak,
isatsa kendua ta
belarriyak motzak,
larruzko trajia ta
ezurrezko ortzak.
- 12/ Orra amabi bertso
zakurrari para,
amaika eskale xarri
eman diyo ikara;
asarretzen zanian
beltza zuen kara,
aiek daukate poza
illa baldiñ bada.

NERE ANDREARI

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

- 1/ Frantzes euskaldun bat etorri zait
ipiñitzeko bertsuak,
deklaratuaz aren etxian
gertatu diran kasuak;
danak ez dira errexak baño
esango ditut batzuek,
argitasuna ematen badit
gure Jaun amorusuak.

- 2/ Nere barrengo sentimentuak
nai ditut adierazi,
zer estadutan gelditu naizen
iñork nai badu ikasi;
izarra baño ederragoko
andria jua zait igasi,
oraiñ bi urte aldegiñ ziran,
geoztik ez det ikusi.

(1) *Bertsolariya* aldizkarian, Errenteria, 11'gn.
zenb. 1931/IX/29.

3/ Ogei ta amar urte daukazkit,
oraindik franko gaztia,
eta andriak bi gutxiago,
au bizi-modu tristia!
Ark neri egiñ dizkidan gauzak
esatekuak eztia,
txurrero batek engañatuta
eraman dit emazia.

4/ Biar bezela funzionatzen
ez dago errex fabrika,
lau urte pasa alkarrekiñ da
ez degu izan aurrika;
alegiñ egiñ-faltan ez daukat
kontzientziyan zorrika,
orañ Paris'en txurruak saltzen
an omen dabill korrika. (2)

5/ Bi gona motz ta kamisa zar bat
besterik ez det ikusi,
ziran diruak arrapatuta
aldegiñ ziran igesi;
baita toxa bat ederra ere (3)
bere tabako ta guzi,
jayian aita gonbidatzeko
ez ninduen gaizki utzi!

(2) *Bertsolariya'n*: zorrikan; bañan bertsolariak *n*
ori kendu egiten dute, punturako ala bear danean.
Azkeneko puntuan *karrika*; guk uste, *korrika* bear
du.

(3) *Bertsolariya'k*: *baita toxa bat ederra*.

6/ Alaxen ere desio dizut
izan zazu osasuna,
non ote dago garai bateko
gure aiskiretasuna?
Etsai gaxtuak au da burura
zuri bialdu dizuna,
orañ andriak bi toxa eta
bat ere gabe gizona.

7/ Txurrerua're lan senzillua
da asko irabazteko,
orrek biñipiñ ez du egiten
mantendu eta jazteko;
andriarekiñ alkar artuta
ni modu ontan uzteko,
bi kristau gaxto naikuak dira (4)
bazar guztiyak nasteko.

8/ Andria iges juañ zaniañ
arren anaiak esana:
«Nere arreba dek, Patxi, baña (5)
etziak trapu zuzena.»
Ni naiz orduan ajustadore
Baiona'n ari nitzana,
zuk orañ dezun txurreru ori
ez bezelako gizona.

(4) *Bertsolariya'k: bi kristau gaxtuak.*

(5) *Bertsolariya'k: Nere anala dek Patxi baña.*

9/ Ni emaztiak utzi ninduan
estadu triste batian,
beste batekiñ aldegiñ ziran
anbat beretzat kaltian;
txurruak janaz ederki dabill
diruak aitu artian,
zer esan biar ote dit neri
Josafatara juatian?

10/ Gauzik onenak eta diruak
arrapatuta juan zian,
nuen trajerik onena ere
ostu ta eraman zian;
gosiak zeon txurreru ori
jarri da taju-antzian,
orañ Paris'en bizi omen da
trapero baten etxian.

11/ Ez det milagro edukitzia
malkoz beteta muxuak,
kabi ta guzi iges egiñ dit
tamañ ortako uxuak;
nik berriz iñon ikusten badet
adituko du gaxuak:
Non ote dira garai bateko
gure izketa goxuak?

12/ Txurreru ori zer gizona dan
sinistu entzun deguna:
lana egiteko gogua falta
eta mingaña leguna;
bedeinkatua izan dedilla
aldegiñ zuten eguna,
gizarajuak arrapatu du
bere moduko laguna.

GALAI ON BAT

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

1/ Kaso bat nai det adierazi
nere intentziyo fiñez,
arantza batek zulatutzen nau,
nago sufritu eziñez;
biyotzetikan maitatzen nuen
nobiya jarri zait miñez,
esperatzen det sendatutzia,
saiatuko gera ziñez.

2/ «Agur etxeko-andre leiala,
nola dago Manuela?
Bart-arratsian enteratu naiz
oso gaizki daguela;
danak dakigu miñez dagonak
asko sufritzen duela,
sinista beza au adituta
pena artuko nuela.»

(1) *Bertsoalriya*'n, 12'gn. zenb., 1931/XII/6.

Beste argitaraldi bat: Bertso-papera, "Imp. Macazaga. — Rentería", Aitzol zanaren bertso-bilduman, Donostia'n. Aldaketarik ez du.

- 3/ «Lengo batian galdetu ziran
biyok izketan asita:
Ama maitia, nobiyuak noiz
gingo ote du bisita?
Berriz ez dala arrimatuko
kasi jarri naiz etsita,
edo bestela etorriko zan
orren aldian bizi-ta.
- 4/ Juan dan berrogei egun obetan
gaxua or dago oyian,
atzo negonek lagundu eta
atera zan doi-doyian.»
«Ez al niteke aurrera pasa?
Nago itz egin nayian.»
«Orain lo dago, zuaz etxera
t'atoz urrengo jayian.»
- 5/ Jayian juanda galdetu niyon:
«Sendatu al da alaba?
Erantzun ziran: «Txit ongi dago,
pasa zaitia salara.»
«Alimentua ekarri diyot,
artzeko moduan bada:
tori ogi bat, botill bat ardo
eta lakari bat baba.»

6/ «Gobernatuko degu alaba
ez bizi arren aberets,
zuk ere zerbait egingo dezu,
ala pentsatzen det nerez;
salda ona ta pastel goxuak
emango dizkagu berez,
ekaitzu oiek guretzat eta
orri botilla bat Jerez.»

7/ «Beron alabak gusto ederra
artzen badiyo *jerez'i*,
eman bezaio, eran dezala,
ez nuen txarra berezi;
onek gaxuak despreziyoric
ez du nigandik mercezi,
nai al du biyar ekarritzia
beste pardel bat gerezi?»

8/ «Borondatia badiyozula
orrek artzen duan poza,
baño gaxua fruta jateko
oraindikan ez da gauza;
zuk berriz ezer ekarri biar
baldiñ badezu onuntza:
ollanda pare eder bat eta
dozenatxo bat arraultza.»

9/ Bere ollanda eta arraultza
allegatu da galaia,
neskatxa ere jeikita zegon
txoriya beziñ alaia.
«Iruditzen zait badadukala
zuri zerbait esan naia,
itzalditxo bat nai badezu egiñ
orantxen dezu garaia.»

10/ «Nekez etorri ziñadelako
egondu nitzan etsita,
ez da milagro, miñez negonik
etzenduen ikasi-ta;
biyotzetikan istimatzen det
egin dirazun bisita;
al dan maizena etorri zaite,
ez daude atiak itxita.»

11/ «Al dan geiena ebita zagon
projimuaren pobreza,
amoriyuak ekarri izan dit
zureganako nobleza;
nai al zenduke egin dezagun
Urkiola'ra promesa,
nik pagatuta San Antoniyo'n
biyok entzuteko meza?»

12/ «Segi dezagun biar bezela
asi genduan lanian,
gure gorputzak poztuko dira
ura bukatzen danian;
zertan kastatu birian edo
janian da eranian?
Meza ederra entzungo degu
esposatzen geranian!»

LOPETEGI'TAR ON JOSE MARIA'RI

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

1/ Jose Maria Lopetegi du
euskaldun batek graziya,
igeltseruen kontratista da
Irun'en jaio ta aziya;
omenaje bat oso ederra
degu orrentzat asiya,
nik bertsuakiñ goratuko det
al nezakien guziya.

2/ Alde ortatik izandu diran
diskursolari guziyak,
esan dirate nola dituen
arriturikan utziyak:
orrek kantari bukatzen ditu
aiek izketan asiyak,
merezitubak izango dira
ematen zaizkan graziyak.

(1) *Bertsolariya* aldizkaria, Erreterria, 13'gn.
zenb., 1931/XII/13.

3/ Biyotz oneko gizona zera
eta asko dakizuna,
nork du olako borondatia
izan arren jakintsuna?
Zuk dezu grazi partikular bat
Jainkuak eman zizuna,
Euskal-erriko jende geienak
maite zaituen gizona.

4/ Miserabliak sokorritzeko
orrek baditu moduak,
noizbait ederki ikasiya da
bienabenturaduak;
leku gutxitan billatzen dira
orren gizon onraduak,
ez dakit iñork emango dizkan
merzi ditun graduak.

5/ Nola Irun'go personajia,
ala Pauso aldekua,
jendiak pozaz akuditzen du
ori dijuan lekuâ;
bere legiak ukatu baño
naio luke autsi lepua, (2)
erri bakoitzak biar genuke
gizon bat orrelakua.

(2) Bertsolariya'k: *nai luke.*

6/ Zenbait bezela alperkeriyan
ez da egoten oyian,
mantendu ona kastatutzen da
oien etxeko mayian;
aste guziya lanian pasa,
diskurtsuetan jayian,
bere barrengo sentimentuak
adierazi nayian.

7/ Euskal-erriko anai maitiak,
aditu nere esanak:
Lopetegi'ri gustatzen zaizka
lege ona ta zuzenak;
erri bakoitzak iru balitu
zu bezelako gizonak,
oraindik ere argi litezke
illunpian dabiltzanak.

8/ Bertsuakiñ ez asarretzeko
egiten dizut suplika,
nola dan gazte inozentia
Txirritak ez du kulpika;
norbaiten mende bizi biagu,
ortan ez dago dudika,
biar bezela ipiñtzen bada
ona da errepublikak.

- 9/ Irun'go gizon onradu onek
au da itz egin duana,
pulamentuzko arrazoia ta
pozaz aditu nuana;
ez dakitenak enteratzeko
ez da denbora juana,
dudan dagona ikasitzera
etorri bedi gugana.
- 10/ Aspalditxoko laguna det nik
len esan degun jaun ori,
gizon gaixtua izan danikan
ez diyot entzun iñori;
martxa ederra jarri du eta
segitzen diyo lanari,
fameli ederra azi du bañan
mutill gazte bat diruri.
- 11/ Leku askotan korrituba da
Españiya'n da Frantziya'n,
gizon onaren itxura dauka
gorputzian ta jantziyan, (3)
izketan ere oso soseguz
Jaungoikuaren graziyan;
alkar maitiak izandu gera
geren denbora guziyan.

(3) "Bertsolariya"-n: *eta*.

12/ Leku askotan ikusi zaitut (4)
umildadez ta pakian,
itz bat bakarrik atera gabe
projimuaren kaltian;
grazi eder au egiten zaitzu
aurten Irun'go partian,
zure izena aitatuko da
beste larogei urtian.

(4) "Bertsolariya"-n: *zaitu*.

(1931)

SANTO TOMASEKO FERIYA

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

- 1/ Abenduaren ogei ta bata
Santo Tomasen eguna,
Donostiya'ko zitudadian
jai zelebratzen deguna,
pobre ta aberats jende askori
maiz akordatzen zaiguna;
Azpeitiya'n du beste santu bat
bere antzeko laguna.

- 2/ Egun orretan pentsatzen bada
Donostiya'ra juatia,
kuidado gabe etorri lasai,
zabalik dago atia;
goizian plaza ikusiko da
gauza ederrez betia,
falta duena serbitutzeko
badago borondatia.

(1) *Bertsolariya*, 14'gn. zenb., 1931/XII/20.

3/ Ezkonberriyak, etorri onuntz,
gure aixkire prestuak,
zuek etxian noiz ikusiko
aurrak an daude poztuak;
«Ama, guretzat zer ekarri du?»
luzaturikan eskuak;
«Ara aizezko pelletak eta
karamelozko txistuak.»

4/ Bestiak diyo: «Etorri onuntz,
guk baditugu ontziyak,
marmitak eta txokolaterak,
kafetera ta paziyak,
dozena t'erdi poto zurezko
aitona zanak utziyak; (2)
zazpigarrena eraman dute,
salduko dira guziyak.»

5/ «Atoz onera, Juan Inazio,
zertako zuaz igesi?
Nik badakit zu bizi zerala
etxe oneko nagusi;
sega ederrak ogeina pezta,
nai badituzu erosi.»
«Aiba bost duro, bi arrirekiñ
onen-onena berezi.

(2) *Bertsolariya*'k: *aita zanak*. Txirritaren illobak dionez: *aitona zanak*. Onela geiago esaten da, ta neurrirako ere obeto dago.

6/ Len iru duro kastatu ditut
ta orainguak bost tia,
berrogei pezta kosta zait aurten
Santo Tomas ikustia;
neri dirua gustatutzen zait
gauzaren truka uztia,
egin dan konpraz kontentu nua,
ikusi arte, gaztia.

7/ Ogei urteko semia det bat,
amaseikua bestia,
biyen tartian alabatxo bat,
ez dago oso tristia;
aita ta ama anparatzeko
txarrak izandu ezta,
oieiri beira gozatzen gera
ni ta nere emaztia.»

8/ «Bost duroko bat kastatutzeko
dudan egondu etzera,
zuk orañ ere puska ederrak
daramazkitzu etxera;
ondorengiak maite dituzu
egiñagatik zartzera,
istimatuko zaitu semiak
ola portatzen bazera.»

9/ San Tomasetan guazentian
teatrua ikustera,
ezin pasarik ibiltzen gera
kale batetik bestera;
arratsaldeko festa bukatu,
gabian berriz ostera,
an jakiten da nolakua dan
lege zarreko euskera.

10/ Juan dan urteko San Tomasetan
izandu nitzan perira,
bi ordu t'erdi pasa nituen
ango festari begira;
gauza zaukanak enpleatzeko
ipintzen zuen segira,
aurten etortzen diranak ere
ortan saiatuko dira.

11/ Donostiarrak ez dira egongo
Santo Tomasez antziyak;
teatru ortan ikusten dira
pareja ondo jantziyak:
oial fiñezko traje ederrak
lujo aundiyan josiya;
festa aundiya izango dira,
etorri danak guziyak.

12/ Toki (y) orretan bezin kontentuz
ez naiz bestetan egondu, (3)
baña gabeko funtziyu ori
akabatzen da berandu;
bakoitzak bere andregaiari
etxera ondo lagundu,
zer esanikan ez da guretzat
ori egingo bagendu.

(3) *Bertsolariya'k: ez naiz batetan egondu.*

BI GAUZI^K ONENAK, ZER OTE DIRAN

ASTE ONTAN TXIRRITAK JARRIYAK (1)

- 1/ San Tomasetan Donostiya'ra
juan naiz betiko moduan,
ni bezelako baserritarrak
asko ziran inguruan;
nere lagun bat an billatu det
meza nagusi onduan,
tabernan sartu eta zurrut bi
eran ditugun orduan,
sekula aitzen eztan seta bat
onlaxe artu genduan.

(1) *Bertsolariya* aldizkarian, 16'gn. zenb., 1932/
I/3.

Beste argitaraldi bat: Bertso-papera, moldiztegi-
-izenik gabea, Legorreta'ko Jose Antonio Luluaga'
-ren eskutik jaso.

Bertsolariya'k ez dauzka laugarren bertsoaren iru-
garren eta laugarren lerroa. Bertso-paperetik kopia-
tu ditugu. Beste aldaketarik ez dute.

2/ «Beste lan gabe etorriya nak
juntatziâtik irekiñ,
oraindik lengo jeniyo zarrak
emen zauzkiyat nerekiñ;
iñondik ere legerik balitz
kontu bat nai nikek jakiñ:
mundu ontan bi gauzik onenak
zer ote diran, Serafiñ.»
«Nik osasuna eta dirua
artuko nizekikek, Juakiñ.»

3/ «Jesus! Serafiñ, ori dek ire
itz egiteko modua!
Onez onian esaten diyat,
aiñ aiz gizon onradua:
urtiak ere juan zaizkik eta
nastuba daukak burua,
konfiantza dek gauzik onena,
fiña eta segurua,
artatik asko daukan gizonak
zertarako dik dirua?»

4/ «Konfiantzakiñ gauza-karraio
baldin baziña asiko,
buruko miña igual jarri
zeure denbora guziko;
saltzen daudenak ez luke asko
zurekiñ irabaziko;
ori da gauza baliyosua
baña denbora gutxiko,
urte askuan ala ibiltzen
ez lizuteke utziko.»

- 5/ «Baña, Serafin, xinista zazu
profeta zarren esana:
jakintsunaren arrazoietan
izan zaitia etzana;
beraz diruba berezi dezu
asko gustatzen zaitzuna;
bata-bestia istimatzia
munduan zeñen gauz ona!
Lapurrak ere ez dute iltzen
konpiantzako gizona.»
- 6/ «Nekatu gabe jan biar badu
diru gabeko gizonak,
laxter akabo konfiantza ta
aren amigotasunak;
xinistatuta bizi gaitezen
guraso zarren esanak,
orañ bajuban asko dabilta
lenago altu izanak,
konfiantzaren faltarik ez du
diru askoko gizonak.»
- 7/ «Konfiantza da gizonarentzat
oso gauza egokiya,
diruba baño obiagotzat
jakintsunak edukiya;
daukan guziyak emango diyo .
erariya edo jakiya,
kuidado gabe ari liteke
kendu artian plakiya,
baita're beste zernai gauza ta
lo egiteko tokiya.»

8/ «Gazte denborak aldegin ziran, (2)
allegatu zait zartzia,
argatik nai det ez dakitenak
abertentziyan jartzia: (3)
pobriak lan du nekatu gabc
bizi-modua sortzia,
edo bestela prezisua du.
etxe askotan sartzia,
beñ eman eta lotsa biar du
berriz ara etortzia.»

9/ «Anaia batek bere arrebari:
Baso bat sagardo ekatzu.
Erantzun ziyon: An daukak giltza, (4)
juanda zedorrek ar zazu;
baita iru ta lau ta bost ere
komeni baldiñ bazazu,
zu zaitutzer a guazela gu
iruritutzen al zazu? (5)
Ortik naikua berdindutzian
gora iyo ta jan zazu.»

10/ «Amaika biar juan gera, Juakiñ,
periya ikusitzera,
ta berriz ere desio nuke
lagun maitien antzera;

(2) *Bertsolariya'n*: denboran.

(3) *Bertsolariya'n*: *abertentziya*.

(4) *Bertsolariya'n*: dauka

(5) *Bertsolariya'n*: *iruritzen al zaisu*

anaia baten puestora zuaz
bei esnedun bat artzera,
konfiantzak zer esan nai duen
ongi fijatzen bazera,
emango dizu gustora baño
zorretan zuaz etxera.»

11/ «Atzo jua nitzan dirurik gabe
zekor erdi bat artzera,
arakiñ zarrak eta andriak
etzuten egiñ atzera;
izketan ere tratatu naute
obispo baten antzera:
Gure morroiak eramango du
zu bizi zera etxera,
kuidado gabe jan zazu lasai,
gizon gaiztua etzera.»

12/ «Konfiantzaren alde izketan
jarduten dira batzuak,
artzen duenak berak askotan
ipiñtzen ditu plazuak;
eta denbora datorrenian
estutzen dira lazua,
berriz bertara etorri biar
luzaturikan besuak;
dirubak eta errezibuak
bukatzen ditu bertsuak.»

«PROPORZIYO BAT IZANDU NUEN...»

Izenburu ori Makazaga moldiztegiak eman zien bertso auei, bai *Bertsolariya* aldizkarian eta bai bertso-paperetan ere.

Bertsolariya'n 1932'gn. urteko Ilbeltzaren 24'an argitaratu ziran. Ta argitaraldi ori da, gure ustez, danetan zarrena. Ara zergatik:

Lenengo bertsoan onela esaten du Txirritak:

allegatu naiz irurogei ta
amabigarren urtian...

Txirrita 1860'garren urtean jaio zan. Ta irurogei ta amabi erantsita, 1932'garrena degu, *Bertsolariya*'n agertu zirane-ko urtea.

- 1/ Mixiolari baten moduan
juan dan lau illabetian
nabill ejenplo onak ematen
inozentien tartian;
txorakeriyan ibilli giñan
sasoi genduen artian,
allegatu naiz irurogei ta
amabigarren urtian,
zer lastima dan ezkondu gabe
sartu biarra lurpian!

- 2/ Proporziyo bat izandu nuen
erdi zartu ta gero're,
neskatxa batek: «Txirrita, biyok
esposatuko gerade;
dituan gauzak eta diruak
zûtzat izango dirade,
edo bestela azken fiñian
penetan illko zerade
gurasu zarren mobimentua
nola dan ikasi gabe.»

- 3/ Esan bezela neskaxa orrek
eman ziran albistia,
errespuesta aditu arte
larri egon zan tristia:
«Alde batera pena artzen det
zu modu ortan uzitia,
baña zartu naiz, ezta posible
lan oriyetan astia;
borondatia istimatzen det,
eskerrik asko, gaztia.»

- 4/ Serio xamar letu omen du
bautismoko liburuan
ogei ta zortzi urte dauzkala
San Migelak inguruan.
«Zartu baño len asi zaizkizu
ille txuriyak buruan,
nerekiñ ere etzera asi
oso leku seguruan,
gax'orrek egon biarko dezu
beste askoren moduan.»
- 5/ «Bi oi ta bost milla errial dauzkat
amona zarrak utziyak,
milla pezeta arraia saltzen
neronek irabaziyak;
ankak listo ta eztarri ona,
mobimentuak biziyak;
nik dedan ditxa ez dadukate
munduan diran guziyak,
mixeriyarik ez dadukagu
Jaungoikuari graziyak.»
- 6/ Mutill zar eta neska zar asko
gelditu giñaden, baña
gure partiak eta geiago
badago zeñek egiña,
sortzen ditugun labore-puskak
aisa kastatzeko diña;
ogei pezeta anea artua,
lau duro t'erdi iriña,
berrogeitaño iritxiko zan
danak ezkondu bagiña.

- 7/ «Ama-alabak bakarrik bizi,
 mantenu ona mayian,
 esposatzeko egon banitzan
 ipiñi nazu gayian;
 oinbeste diru sobratuba ta
 senarra artu nayian;
 eziñ billatu baldin badezu
 Donostiya'n ta kayian,
 Txomiñenian billera da ta (1)
 zuaz urrengo jayian.»
- 8/ Aiskide batek esan dit neri (2)
 Donostiya'ko partian:
 «Iya lazuan sartu ziñuzten,
 etzabiltza apartian;
 neskatx orri ez kasorik egin,
 utzi zaiozu pakian,
 goizero an da botillarekiñ
 Amueneko atian,
 litro erdi bat patar biaute
 ama-alaben artian.»
- 9/ «Diru ta oiak baziñuela
 amona zarrak utziyak;
 ni engañatzen ibilli ziñan,
 gezurrak dira guziyak;
 zuek bi aizpa omen ziñaten
 ama gaxuak aziyak,
 zurrut geiago egitiâtik
 arraia saltzen asiyak,
 zuk ez baño arrek merezi ditu
 eskerrak eta graziyak.»

(1) Txomiñenea, Donostia'ko Loiola ballarako ta-berna bat da.

(2) Bertso-paperak: *Adiskide*.

- 10/ Ardua ere kastatzen dute,
ez aguardinta bakarrik,
bazkalduta're kaferik gabe
ez da artutzen patarrik;
ez Donostiya'n jaiotakorik,
aiñ gutxi goiarritarrik,
bere buruba ola ofrezitzen
ez dabill neskatx jatorrik;
baño gaxuak nere kontura
etzuen busti muturrik.
- 11/ Leio-zulotik beiratzen zuen
gu ari giñan lekuâ,
anima salbo antzarran gisa
luzaturikan lepua;
berak pentsatu zuen bezela
egiñ bazuen jokua,
ni izandu naiz alako batek
merezi bezelakua:
lenago iru baldin badira
ai zer nolako laukua!
- 12/ Eziñ sinistu izandu nuen
neskatxa orren esanik,
ta berak ere etzekiyen ni
zurruterua nitzanik;
alkarregana bildu bagiña
etzan gurekin gauz onik;
jende geiegik jakiñ ez dezan
ez det esango izenik,
oraindik ere soltera dago,
etzuen artu gizonik. (3)

(3) *Bertsolariya*, 19'gn. zenb., 1932/I/24'an,
Errenteria.

Bost tokitan itzak aldatu ta bertso-paperetan beze-la jarri degu auetan neurria ta esan-naia obeto dau-delakoan. *Bertsolariya*'n onela zegoan: 2/6: zureztat izan dirade; 2/9: muimentua; 4/1: Berrio xamar; 5/6: muimentuak; 11/2: anima salbo aten gisa.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga. — Rentería", Isabel Zuaznabar, Basoautia, Lasarte.

Bertso-papera, "Imp. Macazaga. — Rentería", Makazaga'renean bertan.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Azpeitia'ko Nikolas Unanue'ren bitartez eskuratua. Aldaketak: 2/8: gerade; 2/9: ofiziyua; 3/8: ezkon banetan astia (bañan "lanetan" bearko du); 4/1: Lengo astian letu omen du; 5/1: Bi oi ta iru armaio dauzkat; 6/5: sortzen diraden labore piskak; 6/10: danok; 8/3: Iya lazuan erori ziñan; 8/8: Andres-eneko atian; 9/9: neri au esan diran lagunai; 10/4: ez da eraten patarrrik; 11/1: beidatzen zuten; 11/3: anima salbo atien gisa; 11/9: baldin baziran.

Bertso-papera, "Tip. Elustondo. — Zarauz", Zarautz'ko baserri batetik, M. Oñatibia'ren bitartez. Aldaketak: 1/1: Misionero baten moduban; 1/5: txorakeriyan ibiltzen giñan; 1/7: gauza bat orain esan biar det; 1/8: abua bete betian; 2/1: Pasadizua publikatzera; 2/2: nua gezurrikan gabe; 2/3: neskatxa batek: "Gusto badezu; 3/7: gure artian gerta liteke; 3/8: enredo edo nastia; 4/3: ogei ta zortzi urte daduzka; 6/5: sortutzen degun labore pixka; 6/7: milla errial ane artua; 6/8: irureun pesta iriña; 6/9: toki onera iritxiko zan; 8/8: taberna eder batian; 9/9: zuen partez ark merezi ditu; 10/8: neska; 12/1: Paper onetan orra ipiñi; 12/2: garbi arrazoi zuzenik; 12/3: ez nuben asko esperatutzen; 12/4: orlako ollanda zanik; 12/7: jende guziyak jakin ez dezan; 12/8: ez det esan nai izenik; 12/9: bañan oraindak soltera dago.

5/1: Amalau milla errial dauzkat; 7/4: ipiñi nautte gayian; 9/7: egitiarren; 11/3: aten gisa.

BERTSO BERRIYAK
TXIRRITAK JARRIYAK

1/ Galai bat etorri zait
prestubaren gisa,
bertso berri batzuek
jarri al banitza,
arrazoiaren bidez
nai duela mintza;
saiatuko nitzala
eman niyon itza.

2/ Aita bati bezela
esan dizkit itz bi;
oien despreziyuak
goguan daukazki,
kontrariyua pranko
izandu du noski,
tontua izan balitz
etzeguen gaizki.

3/ Dama gazte eder bat
ain gustagarriya,
berez naparra zan da
ununtz etorriya,
benta polit batian
serbitzen jarriya,
eta Astiarraga
deitzen da erriya.

4/ Diz-diz egiten zuen
izar baten gisa,
biartu nuan eta
eman zian itza,
esanaz: «Beste danak
alperrik dabilltza,
zuk dadukazu nere
zarrallaren giltza.»

5/ Etxian da kanpuan
tabernan t'elizan,
bi urtez zaitu zaitut
zu nola zabiltzan;
beste aitzakiyarik
ez dezu deus izan:
piska bat mudakorra
gaur askoren gisan.

6/ Lenengo erromeriya
Astigarraga'n zan,
beste mutill batekin
auntzian juan zan;
alkar billatu degu
beriala plazan,
beste sobranti ori
an zebillen saltsan.

7/ Bentako tabernatik
lenengo auzua,
an eztu mutill batek
jeniyo gozua;
biyotz gogorrekua
t'eskandalosua,
arretxek tira ziyon
neskari basua.

8/ Ze pikardi izan zan
nua esatera:
autsi ziran basua
ta iru platera;
neskatxa erne zegon,
makurtu zan bera;
gaxua, justutikan
eskapatu zera!

- 9/ Ori da izatia
jeniyo torpia!
Mostradorian tira
zeniyon kolpia;
arrek deitu baziñu
biar dan tokiâ,
seguru zan luzaro
preso egotia.
- 10/ Beste bat auzokua,
sujeto zuzena,
ni ill biar nauela
askotan esana,
neskatx orren nobiyo
lenago izana,
arrua ta koraje
gutxiko gizona.
- 11/ Bentako iturriyan
illunabar batez,
neskatx ori ikusi det
aspaldiko partez;
izketan egon giñan
biyak borondatez,
ez degu ezer esan
iñorentzat kaltez.

12/ Bire-baztar batian
an zegon gordia
makilla motz batekiñ,
aiñ zan kobardia;
buruan jota kendu
nai zian kordia,
neoni ere lotan
ez negon ordia.

13/ Itza eman bazizun
orri egin kaso,
ez neri kulpa gabe
makillarik jaso;
nola izandu geran
lagun eta auzo,
barkatzen dizut baño
gaizki dago oso.

14/ Beti guri segika
baserri ta kale,
beste lagun batzuek
bazituen alde;
bi kolpe eman dizkat
ukabillaz dale,
andik aurrera etzan
okasiyo-zale.

15/ Ni baño larriyago
ezkontzeko bera,
zorrotz galdetu ziran:
«Noiz egiño gera?».
«Oraindik lazu ortan
ez nua sartzera,
nai dezun martxa artu
presaka bazera».

16/ Orra 'k (1)
aunditxua lertu,
ojala izar ori
ez balitz agertu!
Ba-ezpada ez nitzan
aurreregi sartu,
oraindik libre dago,
nai dubenak artu. (2)

(1) Mutillaren izen-deiturak.

(2) *Bertsolariya* asterokoa, 22'gn. zenb., Errenteria'n, 1932'ko Otsailla'ren 14'an.

Bertso-papera moldiztegi-izenik gabea, Azkoitia'ko Larrume-aundi baserriko Martin Larrañaga'k emana. Aldaketak: 1/4: jarri al banintza; 3/8: deitzen dan erriya; 5/5: beste aitzakirikan; 5/6: ez dezu zuk izan; 6/4: bertara juan zan; 7/6: eskandalosua; 11/6: biyok borondatez.

(1932)

BERTSO BERRIYAK
TXIRRITAK JARRIYAK

(AMETS BAT)

Bertso auetan, arrats batean Ama Eus-
kera ametsetan nola agertu zitzaion ta
alkarri zer esan zioten kontatzen digu
Txirritak.

Onela dio seigarren bertsoan Ama Eus-
kerak:

miñez egon naiz juan dan berrogei
eta amabost urtian...

Bertso auek *Bertsolariya*'n 1932/IV/17'-
an agertu ziran. Ta euskal fueroak 1876/
VII/22'an kendu zituzten. Kontua egin-

da, or ateratzen dira berrogei ta amabost urte, Ama Euskerak miñez zeramazkiaknak alegia.

Beste argitaraldi bat ere eskuratu degu, Errenteria'n argitaratua: «Imprenta Macazaga — Viteri 32». Oiartzun'go Alzibar'ko Olalde baserriko Jose Anjel Sarasola'n eman zigun.

Bi auetatik zarrena zein dan, ez dakigu. Bañan ajolik ez du orrek, alkarren artean aldaketarik ez baitute.

Obeto esateko bat bakarra dute, eta ura izenburuan. Bertso-paperak onela dio: Bertso Berriyak Txirritak jarriyak. Ta aldizkariak: Amets bat Txirritak jarriyak. Guk biena jarri degu, onena ala dala iritzita.

- 1/ Bart ametsetan amona xar bat inguratu da nigana,
esanaz: «Emen bada gizon bat
nik ezagutzen dedana?
Anbat etzaio akordatuko
ama-semiak gerana,
nere petxuko bularretatik
amaika trago erana,
gaur ere pozik egingo diyot
nere al dezakedana.»

2/ Baju-bajutik galdetu niyon:
«Ama Euskera al zera?»
Erantzun ziran: «Bai, alaxe naiz,
baño egin det zartzera;
aspaldiyetan kanpuan nitzan,
oraintxe nator etxera,
nere izkuntza maitatzen duten
semiak bixitatzerá,
ia zu ere salta zaitia
oien anaia bazera.»

3/ «Ezagutzen det, Ama maitia,
dolorez egin du jira;
oraiñ semiak lagundutzia
oso gauza egoki da;
bakoitzak geren fameliyari
izan zaiogun kupira,
gure anaiak jakin dezaten
biyar guazen batzokira,
gero beorri etxeko-andre
gu bizi geran tokira.

4/ Beorri ara dijuanian,
nere anaia gaztiak,
aien orduko begiratuak
eztira izango tristiak;
seme geienak poztutzen gaitu
beren Ama ikustiak,
esanaz: «Oraiñ berexi dira
gure tarteko nastiak,
nik bezelaxe igual-igual
maiteko dute bestiak.»

- 5/ Galdetu niyon: «Ama, zer dabill
ola kopeta beztuta?»
«Esango nuke, baño zertako,
berdiñ baliyo ezta-
aidian ezta errez ibiltzen
ego-muturrak moztuta,
pena aundiya daukan gorputza
ezin liteke poztu-ta,
nola enitzan asarretuko
oinbeste seme ostuta?»
- 6/ Ama gaxuak erantzun ziran
añ doñu triste batian:
«Miñez egon naiz juañ dan berrogei
eta amabost urtian;
nere malkorik ezta legortu
ordutik orañ artian,
gure izkuntza maitagarriya
sartu nai dute lurpian,
baño gurekiñ ibilliko da
Kantabria'ko partian.
- 7/ Andikan laister jarri zituzten
eskola erderazkuak,
maisu geienak kastillanuak,
kolorez berde askuak;
gure semiak amenazatzen
luzeturikan eskuak,
itz bat euskeraz aditzen bada
autsi biarrik kaskuak,
non ote dira garai bateko
emengo maiorazkuak?»

- 8/ Milla zortzireun irurogei ta
zortzigarrengo urtian,
gure izarrik maitatuena
gorde zan lañu tartian; (1)
euskerarikan eztala biar
Kantabria'ko partian...
Uju aundiyak egingo ditut
emen eta apartian,
mututze'ezpanaiz ezta galduko
ni bizi naizen artian.
- 9/ Saia gaitian semien billa
galdu ziran tokiyetan,
gau eta egun zuri ujuka
or gaude batzokiyetan;
astian iñoiz juntatzen gera
faltatu gabe jayetan,
Ama gaxua gora altxatzen
sartu ez dedin loyetan,
zeiñ biretatik juan biar degun
galde dezagun oyetan.
- 10/ Nik dadukadan jakinduriya
alde batera da utsa,
baño maite det biyotzetikan
euskaldunaren izkuntza;
bajatu ziñan pixka bat baño
gora nai zaitugu bultza,
orra semiak non dauden esan,
juan zaitia aruntza;
kuidado gabe sartu aurrera,
gingo zaizu laguntza.

(1) 1868 urtean, Isabel II kendu ta errepublika jarri zan.

- 11/ Ama, guazen gauz oien billa
ostu zituzten tokira,
seme guziyak korajez gaude,
ez izan gutzaz kupira;
euskera baju egon da baño
gora egin du mugira,
Euskal-erriko belar gaixtuak
geienak igartu dira,
oiek aldatu dituzten larrak
arrosa biyurtu dira.
- 12/ Biyotz biguña daukagu emen
anparatzeko pobriak,
gudarako're non izan dia
lur ontan baña obiak?
Odol beroko kasta gerala
ezagun du koloriak,
mundu guziya ikaratzen du
euskaldunen baloriak,
Tubal zarraren arbolatikan
zabaldutako loriak.

SENARRA TA EMAZTIA TXIRRITAK JARRIYAK

- 1/ Esposatuta taberna jarri
zuten senar-emaztiak,
bi milla pezta zituen batek,
sei milla errial bestiak;
gizonari maiz agertzen zaizka
bere moduko trastiak,
andre gaxuak pasatzen ditu
gau eta egun tristiak.

- 2/ Nagusiya ta etxeko andria
asarre diran tokiyan,
bizi-modua ezta ikusten
oso planta egokiyan;
gizona zurrut lasai eginda
kantari dago alkiyan,
andriak lanak egiñik dabil (1)
negarrez eta plakiyan.

(1) *dabil* guk erantsia da, olako zerbait bear dualakoan. *Bertsolariya*'n falta da itz ori, neurria motx gelditzen dalarik.

3/ Gorputza oso bikaña dauka,
larrua ere leguna,
zurrut egiñaz alperkeriyan
pasatutzen du eguna,
esanaz: «Au da mundu ontatik
guk eramango deguna!»
Etxian ez da prenda ederra
olako bizi-laguna!

4/ «Esposatuta sei bat urtian
onla izanak ezkeâ, (2)
orañ kolpian muatu zaigu
egun batetik besteâ;
zurrutarena asko eztala
jokua berriz osteâ,
danak ez ditu bakarrik jango,
neoni nua asteâ!»

5/ Orren ateira zelebria zan
sagardoteira juanda're:
«Non dia angulak? Benga txuletak!»
markesak aña bondade;
etxian dauzka eder askuak
andria ta bost landare,
gizona gaizki dabilrelako
naiko ogiya jan gabe.

(2) ezkeâ = ez gera.

6/ Biyotzeraño sartu zitzaion
nik egin nuen marrua:
berialaxe lajatu zuen
bere jeniyo arrua,
utzi zituan mozkorkeriyak,
kartak eta zigarrua;
len eun kilo pisatzen zuen
orain ezta sei arrua.

7/ Bi-iru urte da pasatuxia
zintzotu zala gizona,
nekez bada're sinistu zuen
emaztearen esana;
lan-toki ona arrapatu du,
entregatzen du kintzena;
garai batian ori bezela
orañ ni nago gizona.

8/ «Biyotzetikan maitatzen zaitut,
nere senar ondradua,
kupira gabe emango dizut
merezi dezun gradua;
nere suplika aditu eta
bajatu dezu burua,
orañ ez dago mixeriyarik,
badator naiko dirua.

9/ Gosaldutzeko litro bat ardo,
etzan bestela eskerrik,
juan daneko lau urte t'erdiyan (3)
etzaio pasa mozkorrik;
gure lan eta neke tristiak
izaten ziran alperrik,
danak guziyak zurrupatzeko (4)
asko zan bera bakarrik.

10/ Aitortzen dizut, senar leiala,
gaizki portatzen etzera,
eguneroko zortzi pezeta
sartzen dituzu etxera;
orañ sasoia daukazun arte
onla ibiltzen bazera,
bizi bagera egun ederrak
guretzat dira zartzera.

11/ Nere ondora kuido gabe
etorri zaite jatera,
maia konpleto jarriko zaitzu
kubierto ta platera;
jokuak eta zurrutak utzi
ziñuen alde batera,
bizi-modua nondik datorren
orañ kontubak atera.

(3) *Bertsolariya'n: urt'erdiyan.*

(4) *Bertsolariya'n: dana guziyak.*

12/ Orañ esaten aritzen dira
auzoko jende guziyak:
Zure senarra txit ondo dabil,
poztu du irabaziyak;
egun batian utzi zituen
kostunbre gaixto guziyak.
Bai, egiya da, txit ongi gera
Jaungoikuari graziyak» (5).

(5) *Bertsolariya*, 46'gn. alea, 1932/VII/31.

AURTENGO ESTROPADARI TXIRRITAK JARRIYAK

- 1/ Milla beatzireun irurogei ta
amabigarren urtian, (1)
estropada bat izandu degu
Donostiya'ko partian;
irabaztunak mesede zuten,
galtzallientzat kaltian,
ausuntu ortaz oroituko naiz
bizirik naizen artian.
- 2/ Nere lagun bat inguratu zait
gizon prestuaren gisa,
denbora pasa dibertitzeko
katak jarri al banitza;
triste daudenak konsolatzeko
pensamentuan dabilta,
aren gustua egitiâtik
baietz eman diot itza.

(1) 1972 urtea beraz; nabarmen dago puntu u
Txirritak jarri etzuan bezela dagoala; 1932 bear
luke.

3/ Agur Pasai'ko San Pedrotarrak,
gora Manuel Arrillâ,
aita ta seme eta illoba
osatzen dira kuadrilla;
indar aundiko arraunlariyak,
patroia ere abilla,
Donostiya'ra lasai juan ziran
diru ta bandera billa.

4/ Orain sei bandera errenkaran
eta len bi ekarriyak,
San Juandarrakin soziyokua
an du Miserikordiyak;
beste txiki bat Tolosa'tika
ongi arturik neurriyak, (2)
orrekiñ ere onra ederra
dauka Pasaiko erriyak.

5/ Lenbizikuan bere lanari
eman diyote segira,
jendia pozez egondua da
aldamenetik begira;
gero txalupak trukatu eta
mansotu zaie mugira,
dirua pranko galdutakuak
azkenekuan badira.

(2) Tolosa'n San Juanetan egiten dira batel-es-
tropadak.

6/ Ondarrabiya'k Pasaia'ri ta
Donosti'kuak elkarri,
lauak txalupak trukatu eta
korajez ziraden jarri;
asteko seña egin zanian
mugitu ziraden sarri,
irugarren zan San Pedro baña
bandera berak ekarri.

7/ Biraje onian Donostiarrak
etorri ziran aurrena,
Ondarrabiya bigarren eta
San Pedro irugarrena;
nola oientzat tokatu baizan
txaluparikan txarrena,
uste zan baño nekexiago
sartu ziraden barrena.

8/ Pasai San Pedro'n egun orretan (3)
gertatutako kasua
pixka batian etzait aztuko,
ementxen daukat jasua;
«Biba Manuel!» esanaz dantzan
larogei urteko atsua,
gazte denboran etzan izango
fandangolari mantsua.

(3) *Bertsolariya'n: Pasai San Pedro.*

9/ Lendabiziko lau txalupetan
etzagon jende narratsa;
bi bizkaitarrak egin digute
oso joera garratza:
biyak batian balizan buelta,
arraun-kolpia zorrotza,
lendabiziko zein etorri zan
etzan juzgatzen erreza.

10/ Aginaga ta Zumaya'k ere
egin dute alegiña,
ziran indarrak enpeñatuaz,
ori da apustu fiña;
guziyak ezin iritxi degu
altueneko tamaña,
atzetik neurtzen errezago da
aurretik etortzen baña (4).

(4) *Bertsolariya*, 54'gn. zenb., 1932'ko Agorrilla'-
ren 25'an.

ZENBAIT GERTAERA TA BERTSO

ZENBAIT GERTAERA TA BERTSO

Txirritari buruz orain urte batzuk aterra genduan liburuaren (1) itzaurrean, onela esaten genduan:

«Liburu onen izenak dionez, gertaera ta bat-bateko bertsoak dijoaz emen.

Txirritak jarritako bertsoak, alegia Txirritak bertso-paperetan argitaratutako bertsoak, beste baterako utzi ditugu...

Gertaera ta bat-bateko bertso auek danak, or ta emen sakabanatuta zeuden erriaren oroimenean...»

Ta orrelakorik geiago ere izango zala, onela aitortzen genduan:

«Nere lana izan da andik eta emendik puskak biltzea. Izango da puska geiago oraindik ere bazterretan».

(1) Txirrita (Bizitza ta bat-bateko bertsoak), 1963, Auspoa, 18-19.

Andik urte-pare batera, Donostia'n erderaz eman genituan eta gero liburu batean bildu ziran lau itzalditan (2), onela esan genduan Txirrita bertsolariaz:

«Además de sus muchas composiciones escritas, permanece aún sin agotar la cantera de sus anécdotas y estrofas improvisadas, que sigo recopilando y con las que espero publicar otro tomo dentro de más o menos tiempo.»

Orduan ala pentsatzen nuan: liburu oso bat betetzea Txirritaren gertaera, ateraldi ta aotik aorako bertso berriekin, lengo liburuan agertu etziranekin alegia.

Geroztik, ordea, ori oso luze joango dala ikusi det, eta orain arte bildu ditudanak liburu onetan argitaratzea erabaki det.

Oraindik ere beste batzuk eskuratuko ditut denborarekin. Ez ditut baztertuko; ondo gordeko ditut, eta oientzat ere iritxiko da egokiera ta txanda, oraingo auei iritxi zaien bezela.

(2) "Bosquejo de Historia del bersolarismo", Colección Auñamendi, n.º 37, San Sebastián, 1964.

SAN JUAN ESKEAN

Guziok dakiguna, Ernani aldean San Juan bezperan ibiltzen dira mutil-kuadrillak etxez-etxe, koplak kantari ta eskean. Txirrita izaten zan Ernani'ko kuadrillaren koplaria.

Kopla oietako batzuk, orain baño len argitaratuak ditugu (1).

Ona emen mutil aietako batek, Ernani'ko Egañacne'ko Fernando Iturralde'k, kuadrillan Txirritarekin zebillela, gogoan artu ta orain esan dizkigunak:

Don Migel Mendikute erriko bikario zanari:

Amaika anima zeruban bada
Don Migel dala meriyo,
zerbaitengatik jarriya dute
Ernani'ko bikariyo.

(1) Auspoa, 18-19, 169'gn. orri-alde.

Don Migelen aitonagatik:

Bedorren modun aitonak ere
Don Migel zuben izena,
amaika ijito eta eskale
mantendutako gizona.

Aldamenean, Ameriketan izandutako
Don Juan Maria apaiza bizi zan. Oni one-
la kantatu zion:

Aspaldi ontan zer moduz dabil
Don Juan amerikanua?
Emengo lanak bukatu ditut,
bedorregana banua.

Pena artzen det, esan dirate
reuma daukala ankian;
ez ikaratu, kenduko diyo
Asuero'na juatian.

Biaramonean meza berria eman bear
zuan eta aita ta amaren erdian balkoian
zegoan Don Pedro apaizari:

Aita ta ama kristau ondraduk,
semia sazerdotia,
goguak emate'it berarengana
konfesatzera juatia.

Gerora beida egon betandik
astera nua bertatik:
ollo aundi bat ostu izan det
Astigarra'ko bentatik (2).

Atxukarro apaiza zanari:

Meza-emale azkarra eta
konfesoarea jatorra,
goatze'al zaizu noiz saldu nizun
zazpi urteko zekorra? (3)

Uste eztan kasua pranko
arkitutzen da guretzat,
arakiñentzat eztaukat bañan
oraiñ e badet zuretzat.

Kamiñero-kabo izandutako batek du-
roa eman zien; orduan Txirritak:

Duro eder bat bialdu digu
zimelduba ta onduba,

(2) Kopla au, piska bat aldatuta, Auspoa'ren
18-19'garrenean, 173'garren orri-aldean arki dezake
irakurleak; an Don Migeli kantatutzat jotzen da.

(3) Emani'n jaio ta gaztetandik Donibane-Lohi-
tzun'en bizi dan Eduardo Egaña'k (84 urte), beste
onela eman zidan kopla au:

Predikatzalle ederra eta
konfesatzalle jatorra,
gogoan daukat noiz saldu nion
iru urteko txekorra.

kamiñero zebillen arte
norbaiti muntan kenduba.

Adarraga'enean sagardoa ta txokolatea
saltzen baitzuten, onela kantatu zuan:

Negun sagardo ederra badu,
udaran txokolatia,
oiek badute jendia gober-
natzeko borondatia.

Beste toki batean, koplá bota ta bota
ari zan, bañan limosnarekin etzan iñor
ageri; geiago kantatu-azi nai zioten nun-
bait. Ori ikusirik, Txirritak:

Edozein gauza sortutzen dute
kristau eskandalosuak,
eskian gabiltzala igual
esango dute batzuak.

Orduan neskamea azaldu zan diruare-
kin, eta Txirritak:

Nik bi andregai izandu ditut
panplonesa ta bilbaña,
emandakua artu îten det
eskian ez nabil baña.

Amerikano bati:

Okela suelto izan ezkerro
etzait gustatzen arrayik,
zure etxera etorriko naiz
falta badezu morroyik.

Neri gustatutzen zaitena da
beatzik arte oyian,
bañan amabik ingururako
an izango naiz mayian.

Beste indiano bati:

Agidanian ikusiya da
Amerika'ko kortia,
ango urriak pillan dauzka ta
nik e nai nuke partia.

Amerika'tik diru askokin
gizon ederra etorri,
nik ere laister juan biar det
danak ezpaituzu ekarri.

Indiano onen koñata jostuna zan, eta
galtzak josteko kantatu zion aurretik,
eta gero:

Ze estatura-modua dedan
bialduko'izut tarjeta,
oso aundiyak biarko ditut
baldar-baldarra naiz eta.

Etxe bateko alaba, neskazarra bera,
Madrident nesrame egoten zan, bañan San
Juanak, erriko festak, pasatzera etorria
zan, ta ari:

Madrill aldetik ze ideatan
etorri zerade, Rita?
Ernani'n ondo saia zaitia,
soltero dago Txirrita!

Era onetan, etxero kantatuaz, erri gu-
ziari jira ematen zioten. Lagunak sasoiko
gazteak eta bera gizon zarra, ordea, ta
azkenerako neke-neke eginda gelditzen
zan Txirrita.

Batek, ala ikusita, onela esan zion bur-
laz:

—Karruan ar zazue, karruan!

Ta Txirritak:

—Baita i tiraka jarri!

* * *

Ernani'n bizi zan Goierriko mutilzar
bati kantatua:

Etxe onetan izan biar du
Goiarriarra morroia,
mutilzartuta egiña dauka
anka-zañetan erdoia (4).

(4) Eduardo Egaña, Donibane-Lohitzu.

SAASTIEN (1)

Txirritaren gazte-denboran bazan Pagollaga edo Ereñozu ballaran gizon edo mutil bat Sebastian izena zuena, bañan bere etxekoak, eta baita auzokoak ere, Saastien esaten zioten, errexago zalako edo izen euskaldunagoa iduritzen zitzaio-telako; eta guk ere, beraz, Saastien dei-tuko diogu.

Oso mutil ona zan. Etzuen txarrerako-rik ezer, bañan buru ariñ xamarra edo lotua zuen, eta orregatik gauza xeobre asko esaten eta egiten zituan. Beragatik jendeari par asko egiñ erazten zion, ta argatik inguruko lagunak oso maite zu-ten.

Al zuan guzian Txirritarengana ingu-ratzen zan, bada oso maitea zuen au.

Nola Saastien au, batera eta bestera

(1) Jose Ramon Erauskin, Txirritaren illobak idatzia.

asko ibiltzen baitzan, bein batean joan zan Pagollaga inguruko mendi batera, eta an arkitu du ikazkiñak zeukaten txabola bat.

Sartu da zer ikusi barrenera, eta an ikusten du ikazkiñak jarrita zeukaten arrantxoak: baba, taloak eta ardoa. Aren poza! Artu danetik, jan eta edan egin du bapo, eta martxa.

Etorri dira ikazkiñak beren bazkaria egiteko asmotan, bañan an ezer gutxi arkitu zuten, geienak Saastianek jan baitzizkaten. Asi dira andik eta emendik ezeren arrastorik ateratzen duten, bañan danak alperrik.

Andik egun mordoxka batera joan da, bada, Saastien. Berriz ere jan ditu arrapatu dituen guziak, eta alde. Bañan ikazkiñak, ikusirik orrela ez dagoela gauza onik, erabaki dute bat edo beste beren txabolatik bistan aritzea lanean, onela iñor etortzen bada ikusiko dutela-ta.

Len bezelaxe, andik egun batzutara etorri da gure Saastien, jan-edan bat egiteko asmotan, bañan baita ikusi ere ikazkiñak.

Joan da korrika bere lagunari esatera nola gizon bat sartu dan beren txabolan. Etorri dira biak al duten azkarre-

na, eta an arrapatu dute gure Saastien, aien bazkaria jaten ari dala.

Oso gaizki ibilli bearko zuen onek, baldin beste bat izan bazan. Bañan ain zan ezaguna Saastien ori inguru oietan, eta or gelditu dira biak zer egin ez dakitela. Bañan pentsatu dute susto bat ematea pixka bat eskarmentatzeko.

Orretarako egin dute su aundi bat. Jarri dute pala berotzen, eta oraintxe pixka bat goritzen asi danean, eldu dio batek Saastieni, eta besteak jarri dio pala bero ori atzeko exer-lekuan; eta dexente berotu diotenean, utzi diote.

Or abiatu da gizagajoa korrika mendian bera, eta ez da gelditu errira jetxi arte, eta izerdi-patsetan sartu da taberna batera.

An zegoen Txirrita bere bertso eta kantakin jendez inguratua, eta galdetu zion:

—Zer zabilta, Saastien, zer zabilta, olako korri eta izerdirekin?

—Zer nabillen? Mendian izan naiz ikazkiñak bixitatzen, eta mialleak eldu eta egilleak jarri; batek segi eta besteak korri, bai uso milla demonio etorri!

Egillea, arrantxeroari esaten zion, eta miallea, txondar egilleari.

Baso bat ardo eman zion Txirritak, pixka bat kalmatu zan, eta orduan erakutsi zion ikazkiñak pala jarri zioten lekua; eta esan oi zuen mendiko txabolan arrapatu ta jan zituen baño baba geiago eta aundiagoak zeuzkala.

Munduan beste askori bezela, gauza askoren jabe izatea gustatzen zitzaion, batez ere abere edo ganaduak, eta oietan mendietako beorrak aitatzen zituen maiz, garai artan baserri asko baitziran mendian ardi, bei edo beor batzuek zituztenak; eta arek uste izaten zuen, edo esaten zuen beintzat, bereak zirala.

Jai batean etorri zan Ereñozu'ko elizara meza entzutera, eta an zegoen beste auzoko gizonekin batean mezaren zai, eta apaiza edo erretorea ere bai, danak «bai, jauna» eta «beorri» esaten ziotena, ta bera ere mendian beorrak zituena.

Alako batean asi da Saastien ori onela esaten, inguruko mendi guzien izenak esanaz:

—Alako menditan beorrak badituk eta nereak dituk! Beste olakotan ere badituk eta nereak dituk! Beste artan ere badituk eta nereak dituk! Eta olako ta alakotakoak ere nereak dituk!

Esan bezela, apaiza ere an zebillen,

bere esku-liburua letuaz ara joan eta onera etorri; eta ori aditu zuenean, gelditu eta esan zion:

—Aizak, Saastien: ik danak ireak dituk?

—Ori aditu zuenean, jarri zan apaizari begira eta esan zion Saastienek:

—Bai! Eta ireak ere nereak dituk!

Danak asi ziran parrez eta an joan zan apaiza lotsaturik elizara.

Beste jai batean etorri da Saastien au mezetara, agoa edo aurpegia pañuelo batekin lotua zuela, agiñetako miña balu bezela, eta galdetu zion apaizak:

—Zer dezu, Saastien, agoan?

—Ortzak eta agiñak! —erantzun zion Saastienek.

Beste batean erle-*seme bat* billatu zuan Saastienek mendiko aritz zar batean. Pozez beterik joan zan etxera eta esan zuen.

Joan ziran etxekoak ikustera, bañan lenagotik besteren batek billatua zan, bada an zeukan señalea, gurutze bat arbolari egiña, adieraziaz lenago beste batek billatu zuala ta, beraz, arena zala.

Esan zioten Saastieni gurutzea zeuka-

la, eta gurutzea lenbizi jartzen zionarena izaten zala, eta oso triste gelditu zan.

Ondorengo egun batean or gogoratu zaio auzoko errota txiki bati gurutzea jartzea, eta bai jarri ere. Egin du egurrezko gurutze bat, josi dio atean errota txiki orri, bere artean esanaz:

—Emen ezta iñor sartuko! Au nerea da!

Eta an gelditu zan nagusia etorri zai. Alako batean etorri da errota orren jabea eta esan zion Saastienek:

—Adiskidea, emen etzera sartuko! Au nerea da!

—Au zurea dala? —esan zion jabeak.

—Bai; erlea gurutzea egin dionarena baldin bada, au nerea da. Ara or gurutzea.

Andik etzegoela kontu garbirik ateratzerik ikusita, joan zan Saastienen etxera eta esan zioten zer gertatzen zan.

Orduan etorri zan bere aita, ta esan zion kentzeko ari gurutze ura eta joateko etxera, arek bere jabea bazuela-ta; eta erritan eman zion Saastieni.

Bañan onek etzuen kendu nai izan, eta aita ta biak asarretu ziran gogotik; eta

aitak, eskuan zuen aizkora txikia tira zion semeari.

Orduan Saastienek, esku batekin lepotik eta bestearekin galtza-ipurditik elduta, aldamenean zegoen presa edo putzu batera bota zuen. Aita orduan igari beste aldera atera eta etxera joan zan.

Saastien etorri zanean, etxekoak erritan eman zioten, esanaz ori gauza gaiztoa zala, eta pekatu aundia egin zuala.

Andik denbora askora etorri da pazkoazkoa egiteko denbora, eta bialdu dute Saastien konpesatzera, orretarako apaiza jakiñaren gañean jarririk.

An zegoen gure gizon au konpesonaitik urruti, an zer pasatzen zan ikusiaz; eta beste danak konpesatu diranean, esaten dio apaizak:

—Orain zure txanda, Saastien; orain zure txanda! Atoz onera, atoz!

Altxa da bere jar-lekutik eta badijoa poliki-poliki apaizaren aldera, erdi parriz esanaz:

—Je, je! Je, je!

Eta ia allegatu dan garaian, esaten dio:

—Aita galtza-ipurditik artu ta putzura bota nuen, jauna; pekatu egin ote nuen?

—Ixo, Saastien, ixo! Atoz onera! —esaten zion apaizak.

—Je, je! Je, je! Aizkora txikia tira zidan, da nik ere zerbait egin bear nuan!

—Bueno, Saastien, bueno! Ondo zaudede! Zoaz etxera! —esan eta bialdu zuen etxera.

Beste batean, egoaldi txar batek eman eta Txirrita eta bere lagunak lanean ari ziran tokitik kantina batera erretiratu ziran. Ta orduan ere, ala bear edo, Saastien ori an gertatu zan.

Tximista eta trumoia ari zuen gogotik; eta alako batean, *zart!*, sartu da tximista bat arbola batean beera, ta dana zuritu ta kixkalita utzi du, lurrean zulo aundi bat egiñaz.

Erasoa pasa danean, atera dira danak ikustera, ta aien artean Saastien ere bai. Danak ari ziran batek bat eta besteak beste esaten, eta ala dio Txirritak:

—Aizu, Saastien: tximista ori or egongo da oraindik; ia ateratzen dezun!

—Or egongo ote da bada?

—Bai, bai! Or dago eta uste det pixka bat agiri dala; eta ateratzen badezu, litro bat ardo emango dizut!

Joan da Saastien atxurraren billa, ta

badator laixter atxur batekin. Ta bi eskuari txistu eman da asi da jo ta jo, zulo egiten arbolaren ondoan. Eta esaten zion Txirritak:

—Eman, Saastien, eman, zurea da ta!

Ori adituta animatu da gizon ori eta egin du ia gerrirañoeko zuloa, eta jarri da izerdi-patsetan.

Orduan Txirritak esan zion:

—Utzi akiozu, Saastien, utzi akiozu! Onezkero oztu da, eta aterata ere ez dit ezertarako ere serbitzen!

Eta ori esanaz ekarri zion litro ardoa, ta orduan utzi zion Saastienek tximista ateratzeari.

JOKUAN (1)

Txirritak, tabernarako ezik, jokorako ere apizio pixka bat bazuen. Askotan entzun izan nion nola aritzen ziran dirujo-juan, eta zartu ta gero ere buru argia zuen orretarako.

Joko-klase asko zekizkien, baño, berak esaten zuenez, *trukean* eta *zinkomontean* geiena gustatzen zitzaion; bañan musean ere ondo egiten zuen.

Alaz ta guztiz ere, etzuen nai zuan guztian irabazten, eta orretarako arte edo tranpa batzuek ez zitzaizkan faltatzen.

Bein batean, bere moduko lagun batekin musean ari zala, biak naiko lanak zerabilzkiten elkar ezin menderaturik; eta lagunak or jo dio ordago aundira bi erregerekin; baña Txirritak irurekin crantzun zion.

(1) Jose Ramon Erauskin, Txirritaren illobak idatzia.

Orduan bere lagun edo, obeto esateko, kontrarioak, bost errege azaldu zira-la ikusirik, esan zion Txirritari:

—Ik nundik atera dituk orrenbeste errege, Txirrita?

—Ik bezela nik ere beste karta-parea patrikadan ibillita —erantzun zion Txirritak.

Beste batean, Donosti'tik Tolosa'rako bidean dagoen eta Zapatari deitzen dioten barrio bateko taberna batean, kua-drilla edo lagun-talde bat, guardaren bel-durrez goiko salara igo ta diru-jokuan ari ziran, garai artan ere jokua galera-zia baitzegoen.

Guardak arrapatzen bazituen, kastigatu egiten zituen, eta maian zeuden diru guzien jabe bera egiten zan. Beragatikan zan oitura bat, guarda ikustean, al zuenak al zuen dirua artu ta itzuli egi-tea.

Orduan ere, usterik gutxiena zuten garaian, an sartu da guarda tabernan eta goiko salara abiatu da. Ura ikusi zue-nean, Txirrita korrika kalera joan zan, ta bere lagun Inaxio Marik, maian zeuden diru guziak artu, bere txapelan sartu ta leiotik edo balkoitik kanpora bota zituen.

Ori guardak ikusi zuenean, joan zan alik azkarrena kanpora, jendea kastigatzea gogoratu gabe ta diru aiek artzeko uste osoan. Bañan ordurako Txirrita, no-la lagunarekin jakiñaren gañean jarria baitzegoen, diru danak artu ta itzuli joana zan.

Guardak aldegin eta gauzak paketu ziranean, bildu ziran Txirrita ta bere lagun Inaxio Mari, eta andik Andoain alderagoko taberna batera joan ziran.

Gau guzia an pasa ta urrengo goizean, edo egoarte erdi aldean, an datoz biak ostera Donosti aldera, barrengo otz aundirik gabe erdi kantari.

Ta or tokatu z a i z k a t e bi emakume arrai-saltzalle, beren arraiak saldu ta, xextuak beso-pean dituztela, etxe aldera datozela.

Asi dira Txirrita ta bere laguna emakume aiek toriatzen, eta baita arraidunak ere ondo artu; eta atzenerako lauak elkarri besotik eldu eta kamiuan saltoka onoko kanta au kantatuaz etorri ziran:

¿Por qué? ¿por qué?
Izan ezkerro merke,
¿Por qué? ¿por qué?
artuko genduke!

¿Por qué? ¿por qué?
 Izan ezkero merke,
 ¿por qué? ¿por qué?
 artuko genduke! (2)

Por qué, por qué, i-zan ez-ke-ro mer-ke, por
 qué, por qué ar-tu-ko gen-du-ke; por qué por qué i-
 zan ez-ke-ro mer-ke, por qué por qué ar-tu-ko gen-du-

Nik esango nuke gaur ainbeste auto-
 mobil etzala ibilliko kamioan, bestela
 aien *por qué* etzan merke aterako...

(2) Doñua, Txirritaren illobak kantatua, ta Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain'ek magnetofonotik entzun da paperean ezarria.

PELLO ERROTA TA TXIRRITAREN TXERRI-MUNIAK (1)

Euskalerrian, batez ere baserrietan, oitura bat zan eta da, txerria iltzen danean, auzokoari eta aideari esku-erakutsi edo erregalo odolki bat edo beste ta txerri-puska batzuk ematea. Oieri deitzen zaie txerri-muniak.

Pello ta Txirrita joan ziran bein batean Goierriko erri txiki batera festetan kantatzera; eta, festak bukatu ziranean, bieri erri artako famili on batek eman zizkaten txerri-muniak.

Badatoz biak trenean etxera, beren pardeltxoan txerri-muniak dituztela, eta Billabona'ra iritxi diranean, jetxi da Pello trenetik, baña bere pardeltxoa an utzi du aztuta. Konturatu danean, asi da ejuka:

(1) Jose Ramon Erauskin Lujanbio Txirritaren illobak idatzia.

—Joxe Manuel! Joxe Manuel! Ekaitzik nere txerri-muniak!

—Itxoin zak pixka bat —erantzun zion Txirritak.

—Ekaitzik azkar!

—Itxoin zak!

Ta ori esanda, bazijoan Txirrita Pelloren pardelxoarekin treneko leiora, baña arek eskua luzatu zuenerako, abiatu zan trena, eta esan Pellori:

—Artzik axkar!

Baña ordurako gero ta martxa aundiago artzen zuen trenak, eta naiz Pellok alegiña korritu, ezin zuen artu Txirritaren eskutik txerri-munien pardela, eta orduan eju egin zion Pellok:

—Bota itzik, Joxe Manuel, bota itzik!

—Min artuko ditek ordea! —erantzun zion Txirritak:

Ta txerri-muniak miñik ez artzeagatik, etxera eraman zituan Txirritak.

ASTIGARRAGA'N (1)

Txirrita tokatu omen zen Astigarraga'n egualdi bero batean, ta sagardotegira, bañan sosik ez. Batenbatek deituko zula-edo, polikixeago omen zijoen, bañan iñork deitzen ez; ta bera joan omen zen atal-ondora. Ta nagusiya Juan Mari zen an, ta au kantatu omen zion:

Eskerrak eman bearko zaizka
zeru-lurreko Jaunari,
pekatu aundiyan ez gaitzela
beran aurrera erori;
bero aundiya nola baidagon
arkitutzen naiz egarri,
baso bat sârdo eman kidazu,
errukal zaitez, Juan Mari!

Ta onek buelta:

Estimatzen det, Joxe Manuel,
egin dirazun graziya,

(1) Lexoti bertsolariari magnetofonoz jaso.

zure bertsuak baso bat sârdo
ez ote du mereziya?
Basua artuta oraintxe nazu
kupel ondora asiya,
barrena sartu zaitia, bada
zeorrek nai dezun guziya.

Ta baso sagardoa eran omen zun Txirritak, eta eskeko bat an pasaran, *Astotxo* esaten ziotena, ta:

—I, Txirrita, kanta akiok orroko eskeko orri bertso bat! *Astotxo* esaten ziotek!

Ta au kantatu omen zion:

Anketan perrak baditu baño
txit motela da birian,
basta polipat bear litzake
para orren bizkarrian;
latoizko botoi, krabestu beltzak
dituela muturrian,
ta aitona zar bizar-zuri bat
trallan duela aurrian,
Maiatz aldian ai zer saltuak
etxe buruko larrian! (2)

(2) Bertso au len ere argitaratua du Auspoa'k: 18-19'gn. zenbakian, 158'gn. orri-aldean. Bañan aldi artan Elio esaten zioten mutil zar bati kantatua zala esan ziguten.

AZKOITIA'KO MARTIRIETAN (1)

Urte batean, Pazkoa Maiatzekoetan,
—nere andrearen aitak ala kontatu zidan—, Txirrita ori Azkoiti'ko Santo Martirietara joan zan bertso kantatzera.

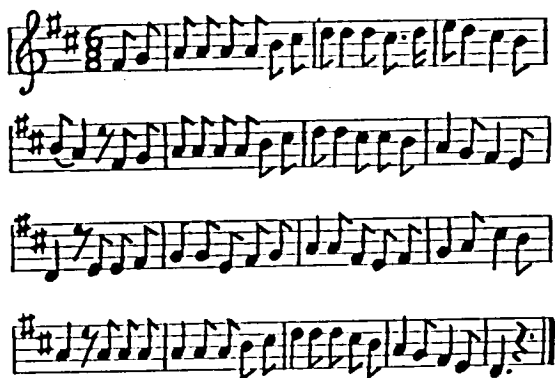
Eta bezperan saio aundia eginda, berandu samar atera omen zan leiora, ta ala kantatu zuan:

Iru errial baño geiago
sartutzen dira pezetan,
ori aspaldi sartua dago
bai nere kazetan;

(1) Adierazpena ta bertsoak: Patxi Larrañaga, Azkoitia.

Doña, Patxi Larrañaga'k kantatua, ta Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain'ek magnetofonotik entzun da paperean ezarria.

parranda einda buruko miñak
 gero urrengo goizetan,
 gaur da Pazkua irugarrena,
 ez naiz izandu mezetan.

Ala, atera omen zan bertso ori kanta-
 tuta, eta an azpiko aldean arkaitz aundi
 bat zan, baita iturri ederra ere, ur fres-
 ko ederrarekin. Gaur ere an dago.

Aren ondoan omen zegoen, erramu edo
 adar-osto batzuekin tapatuta, alako sal-
 tzalle bat, erroskillak eta txutxeriyak
 saltzen zituana.

Ta neska gazte batzuk ere an zeuden,
 da joan omen zan Txirrita ta ala kanta-
 tu zien neska gazte oiei:

Maria Santisima,
zer da bizitze au?
Lorik ezin det egin
ez egun eta ez gau!
Ezkondutzeko miñak
iya-iya galdu nau,
nik laixter il biar det
iñork artz'ezpanau!

ZENBAIT BERTSO

Bertso au Pedro Zubillaga, Alegi'ko igeltseroak, Txirritari entzunda Billa-pranka'n, kantatu zion Jose Mari Agirre'ri, Alegi'ko panaderoari. Ta onek guri Igaratza'n, 1969'ngo Maiatzaren 11'an:

Bertso polit bat bota bear diot
Marzial Berroeta'ri:
bere denboran saldu izandu du
erari goxo ugari;
kararik kara begiratuta
esan bear diot berari:
bere okotzeko bizar zurikin
San Jose dala diruri. (1)

* * *

Bein batez, Txirrita Naparroa'ko Ez-

(1) Adierazpena ta bertsoa: Periko Elozegi, Tolosa.

kurra'ra eraman zuten bertsoara, eta
kantatu ondoren, despeidan, bertso au
bota zuan:

Nik uste nuan Ezkurre'ko erri au
Paris aundi bat bazala,
abisatuta ekarri naute,
nik ez nekien bestela;
ez nezake esan erri onetan
jende noblia eztala,
mendi tartean ementxen dago
ardi-borda bat bezela. (2)

* * *

Txirrita Orio'n zan batean, Obispo
Jauna etorri zan, da sermoia egin zuan,
esanaz gizona obretan ezagutzen dala,
obretan.

Andik irtenda, egun artan bertan, Txirritak gizon bat mozkortuta ikusi zuan kалан.

Ta orduan bukaera onela zuan bertsoa kantatu zion:

neroni ere gertatu izan naiz
askotan edo sobretan,

(3) Bartolome Ugalde, Lizardi, Umieta.

Obispo Jaunak esan du gizona
ezautzen dala obretan. (3)

* * *

Bertso au Gaztelurena bezela jaso nuan orain urte batzuk. Ikusi: Auspoa, 61, 47'gn. orri-aldean.

Orain, berriz, Txirritarena dala esan didate; Loiola'n, San Isidrotan, Azpeitia'ko alkateari kantatua omen da:

Oraintxe azaldu da
alkate guria,
laguntzalle dubela
emazte beria;
aundia ta ederra,
oso dotoria,
esan liteke dala
Reina Victoria. (4)

* * *

Gipuzkoa'ko erri batean festak ziran. Bertsolariak ere ekarri zituzten. Oietako bat Txirrita zan.

Ta plazan bertsoan ari zirala, an azal-

(3) Ez nuan kontuan artu nork kantatu zidan.

(4) Ez nuan apuntatu zeñi artu nion.

du zan Lafitte diputadua bere andrearekin. Onek, lumaz apaindutako buruko bat zekarren.

Ori ikusirik, azkeneko bi puntuak onela zituan bertsoa kantatu zion Txirritak:

Modu ortako emakumia
Jaunak konserba dezala,
burua lumaz betia dauka
uxakumiak bezela. (5)

* * *

Txirritak Fermin Imaz bertsolaria (6) astotzat tratatu omen zuan, eta Ferminnek Txirritari mandoa zala esan omen zion. Eta egun batez, Txirrita ostatu batean zegoala, or sartzen da Fermin, eta bertso au kantatu omen zion Txirritak:

Soñean jantzirikan
iru elastiko,
tabernara sartu da
atsalde guztiko;
manduak jotzen badu
astua ostiko,

(5) Jose Ramon Erauskin, Txirritaren illoba, Gazteluene, Alza.

(6) Fermin Imaz'en bertso-liburua: Auspoa, 24.

ez dik geigo muturrik
ardotan bustiko! (7)

* * *

Txirritak onela kantatu omen zion, Le-
zo'n, bertsoan ari zirala, Asteasu'ko
Aranburu-berri bertsolariari:

Urru-ti-tik kon-tu-ak nik di-tut i-ka-
-si, len-go e-gun ba-ti-an oi no-la zan a-si
au-zo-ko a-tso (b)a-tek ez-pa-lu i-ku-si
ta-ki-a-tu-ko zi-yon ka-mi-sa ta gu-zi

Urrutitik kontuak
nik ditut ikasi,
lengo egun batian
oi nola zan asi:

(7) Adierazpena ta bertsoa: Sebastian Salaberria,
Oriamendi, Aiete, Donostia.

auzoko atso batek
ezpalu ikusi,
takiatuko ziyon (8)
kamisa ta guzi. (9)

* * *

Egun batean Aranburu-berri au bete xamarra ibillia omen zan. Urrengo batean, bukaera onela zuan bertsoa kantatu zion Txirritak:

batek anketik eldutzen zion
eta bestiak besotik,
modu orretan ekarri zuten
gure pelege auzotik. (10)

* * *

Arrats batean bazijoazen Olegario ta Txirrita etxera, ondo serbituak. Txirrita estrapozo eginda erori egin zan, eta Olegariok lagundu zion altxatzen.

(8) Garai bateko eskopetak, kargatzeko, muturretik takiatu egiten ziran.

(9) Jose Maria Lujanbio, Saiburu bertsolariaren semea, Pasaia.

Doñua, Jose Mari onek berak kantatua, ta Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain'ek magnetofonotik entzun la paperean ezarria.

(10) Ez nuan apuntatu zeñi jaso nion.

Urrengo egunean, Txirrita Arbelaitzenerako sagardotegira joan zan, ta Periko Montero'k onela kantatu zion:

Aizu, Txirrita, goatze'al zera
atzo nola ibilli ziñan?
ontzi aundiya ekarri arren
ederki berdindu ziñan;
etxe aldera abiatuta
gertaturikan eziñan,
tranbe-birian estrapozo einda
lurrera erori ziñan,
aiton zar batek laundu ez bazizun
altxako ere etziñan.

Txirritak bertsoan eraso zion Montero'ri, ta onek andik alde egin bearra izan zuan.

Periko Montero au, bertsolaria edo afizio aundia zuana zan (1).

* * *

Beste egun batez —au ere ostaturen batean gertatua izan bear zuan— an ari omen zan Txirrita bertso kantatzen. Jende asko zegoan berari entzuten, eta norbaitek esan omen zion:

(11) Adierazpena ta bertsoa: Antonino Pagola, Emani.

—Txirrita, bertso bat kantatuko al zenduke azkar?

—Zer, ba? Presaka al zerate?

—Ez; presaka ez gera, bañan zuk azkar kantatutako bertso bat entzun nai genduke.

Orduan onoko au kantatu omen zuan:

Alper-alperrik daukat
nere garrotia,
armetan pasa zuan
lengo gerratia;
amak berriz sekatua
zeukan errapia,
gizonik jatorrenak
mutilzarrak tia. (12)

* * *

Egun batez, euskal festa batzutan, bertsoan ari ziran Ernani'ko plazan Txirrita ta Saiburu, Gaztelu ta Pello Errotaren kontra.

Ona emen Txirrita eta Gazteluk, Pello Errotagatik kantatu zuten bi bertsoaren erdia.

(12) Adierazpena ta bertsoa: Sebastian Salaberria, Aiete, Donostia.

Erdiaz baizik ez zan oroitzen au eman diguna, Ereñozu'ko Akola baserriko Gregorio Santa Cruz:

Txi.: Erare aundiya eduki arren
oraindikan e gait'ona,
amaika arto ostutzen duen
Astiasu'ko aitona.

Gaz.: Xentimorikan ez du gastatzen
Tolosa'n da Donostiya'n,
urre-pillân bat edukiko du
errotarriyen azpiyan.

* * *

Lendabiziko bertso erdia onela eman zidan Ernani'ko Oianeder baserriko J. Iraola'k:

nere eskola izandu ziran
kartilla eta katona,
amaika arto ostua zaude,
Astiasu'ko aitona.

Eltzekondo, Ernani'ko pulsolari edo arri-jasotzalle bat izan zan. Ikaragarrizko indarrak omen zituan. Arentzat ere kantatu zuan Txirritak bertsoa. Bañan

ontan ere erdia baizik ez degu jaso al
izan. Oianeder'ko J. Iraola'ri jaso degu:

bere galtzak betetzen ditu
ipurdiyetan txit ondo,
indar askoko potajia da
Ernani'ko *eltzekondo*.

TXIRRITA TA PRANTZES-TXIKIA

Gipuzku'ko erri txiki batean bertsolari bi: Txirrita ta Prantzes-Txikia.

Saio egokia egin dute meza nagusi ondoren. Alkate jaunak au erregutzen die bertsolarieri:

—Arratsaldeko saioa bostetan izango dala kanta bear dezute bertso banatan.

Alaxe egin zuten goiz parteko ekiñaldiari azkena emanaz.

Arratsaldeko bostak dira.

Txirrita igo da Aiuntamentuko balkoi nagusira.

An dago alkatea; an daude kontzejal jaunak.

Jo dute bost eta laurdenak; geroxeago, bost eta erdiak.

Asarretu da alkate jauna. Era ontan mintzatzen da:

—Zuretzat, Txirrita, eztet zer esanik. Ordurako etorri zera, agindu bezela, baña bestea ezta ageri, Prantzesa ezta azaldu...

—Nola azalduko da ba Prantzesa —erantzun zion Txirritak— eguardian nik aña edan du ta?

Amaika arroatik gorako gizona zan Txirrita; bost artoa eskaxekoa, Prantzesa.

Txikiak eztu ibili bear
aundiarekin ekiñez
neurri kazkarrak uste baño len
egiten baitute gaiñez.
Jendea plazan egonagatik
Prantzesari itxogiñez,
artasoroan etzanda ura
bapo siesta egiñez. (1)

* * *

Txirritak Prantzesa bersolariari Lasarte'n:

(1) Basarri, "Zeruko Argia", 73'gn. zenb., 1964/VII/19.

Berrogei ta lau urte diozu,
nik irurogei pasiak,
prailien modun beti mutilzar
gure denbora baziak;
gu olakuak geradelako
beste batzuek gosiak,
zikiratzia merezi likek
olako kristau klasiak! (2)

(2) Antonino Pagola, Emani.

Zoritzarrez izenik artu ez nion batek, bertso au Txirritak Gazteluri botia dala esan zidan. Ta aldaketa auekin esan ere: 1: Ik berrogei ta amasei urte; 5: gu ola bizi geran artian; 6: gosiak iltzen bestiak.

TXIRRITA TA ZUBELTZU BERTSOLARIA (1)

«Bein batez, Txirrita Deba'ko Buruzuri-eneko tabernan zala aditu genduan. Ura ezagutzeko pozean, presaka ara joan giñan mutil-talde bat. Nik ogei bat urte izango nuan orduan.

Txirrita bazkaltzen ari zan. Aren alde xamar exeri giñan ta an geunden. Arek gonbersazioan esandako gauza bat orain gogoan daukat:

—Neri orain milla duro eskeñita ere ez geiago kantatzekotan, ezin artuko nituan; kantatu gabe ezin egongo nitzan da, ezin etsiko nuen.

Urrena, etxekoandrea eskuan porru-perrejillak zituala azaldu zan, da Txirritak bertso au kantatu zion:

(1) Zubeltzu bertsolariari berari jasotako gertaera ta bertsoak.

Amar eun justuak
izate'itu millak,
bizian esperantzan
asko daure illak;
kunpritu ditugu guk
artutako saillak,
oaiñ emen deskantsatzeko
aulki edo sillak,
zenbat pagatu'ituzu
porru-perrejillak?

Gero, itz-bidea bertso-kontura etorrita,
onela esan zuan:

—Azkeneko zerekin bukatu bear duan,
asteko jakin bear du bertsolariak...

Nik orduan galdetu nion:

—Ta bidean aztutzen bazaio?

Ta Txirritak:

—Berria asmatu bear!

Ta, segituan, onela esan zidan:

—Zerorrek ere badezu afizio pixken
bat!...

Ta nik erantzun nion:

—Bai zera! Pixkat jardun bai, baña
besterik ez...»

Kontaera ta bertso auek, Zubeltzuk
berak esanda jakin ditugu. Bañan berak

esan ez zuana, gu esan bearrean gera: Txirritak erdi-erditik asmatu zuala, alegia; Zubeltzu ere bertsolari jator-jatorra izana baitegu. Beraren bertsoak *Auspoa'*-ren 93'garren alean argitaratuak ditugu.

Geroztik bein baño geiagotan kantatu zuten alkarrekin. Ona emen aldi oietako batean Txirritak kantatu ziona:

* * *

«Bein batean, Txirrita, Prantzes-Txikia ta irurok jardun genduan. Ni artean gaztea nintzan. Txirrita ta Prantzes-Txikiak alkarri gogor xamar eraso zioten: Prantzesak arpegia markatuta zeukan, da Txirritak esaten zion mozkortu ta erori ta izurratu zuala. Ta alkarrekin ola jardun ondoren ixildu ziranean, Txirritak au kantatu zidan:

Gure Jainkuak mundura eman
ziran orrenbeste zentzu,
auek esanagatikan arren
ez asarretu, Zubeltzu;
orrek eztizu besterik eingo:
«baldin badezu ekatzu»;
segi nai dezu berakin baña
zein dan ezautuko dezu.»

LANEAN

Jose Etxeberria'k larogei ta lau urte ditu. Oiartzun'go Larraburu baserrian jaio zan, Larraburu bertsolariaren etxean, bañan orain Errenteria'ko Añabitarte'n bizi da. Bere gazte-denboran Txirrita zanarekin lanean jardun izana da. Ona emen kontatu dizkigunak:

«Txirrita ori, gizagajoa, kantinan egoten zan apupilo. Amabostean bein artzen genituen sosak, bañan kantinarako baño askoz geiago etzuen izango.

Egun batean batek galdetu zion:

—Txirrita, nun ago ostatuz?

Ta Txirritak:

—Orroko etxe txiki ortan, irabazi danak gastatuz!

Bein batean esan zidan:

—I, Larraburu!

—Zer?

—Bizarra moztuko al idakek?

—Bai! Zurea baño arpegi txarragokorik moztu izandu degu!

—Ekatzak ba labana!

Arpegi bat ederragoa zuen! Legun askia, bai! Bion artean baxo-erdi bana erango genduen eta martxa etxera.

Batean asarretu egin zitzaidan Txirrita. Euriak eman zuen ta txabola zar batera eldu giñan denak. An geunden da Txirrita onek:

—Neregatikan aditu izan dezuten bertsorik aldebresena edo bertso itxusi bat kantatu bear didazute.

Ala esan zuen, eta nik nunbait ere auxe aditu ta ikasia:

Ezagutzen al dezu
Pedro Latze'kua?
Ez gizona altua,
motza ta sendua;
aren semea nazu
onlako trapua,
aitak etxian nai ez ta
bialitakua. (1)

(1) Bertso au nun da nola kantatu zan: Auspoa, 18-19, 67-68'garren orri-aldeetan.

Ura kantatu nion ta asarretu zitzaidan:

—Nunbait ere ikasi uan, ba, ori alu orrek! Alu orrek nunbait ere ikasi uan ba ori!

—Dakiguna esateko esan dezu zuk!

Arkiri baserrian sagardo onak egiten ziran. Sagar guziak onak eta sagardo onak. Bazkaltzeko ordu bete izaten genduen ta denbora gutxi. Arrantxua galteza zerbait iduritzen. Galduko zuen, bai arek dirua izan ezkeru, bañan etzuen dirurik eta lanean ari bear...

Onela esan zigun:

—Garrapoi bat sagardo ekarri bear zenduteke Arkiri'tik!

—Emendikan Arkiri'ra joan da etorri, eztugu ordu betean buelta egingo!

—Zuen edadean? Demonio! Oraintxe ere egingo nitek, oraintxe ere!

Bai, pixkorra zegoen ta! Orra ba: joan giñan Jose Pagoaundi'ko difuntua, Santi difuntua eta irurak. Garrapoi aundi bat bete sagardo artu genduen ta zer baliyoko zuen? Bi peztakoa geienaz ere. Etorri giñan ta Txirrita ori lanean asia zangu etortzerako. Deitu genion:

—Txirrita!

—Zer?

—Sagardoa ekarri dugu!

Arkaitz-zulo batian utzia genduen.

—Sagardoa ekarri al dezute?

—Bai!

—Koño! Bastante egin dezute! Nik ere probatu bear diat biñipin!

Txirrita orri eman genion ta, koñe!, betetzeko berriz. Berriz ere bete genion ta iru edo lau edan zituen, ta andikan istantean betetzeko berriz. Beztu egingo zala ta joateko aguro, edan egin bear genduela! Ustu genduen arte etzen pa-kerik: Beztu egingo zala sagardoa! Beztu egingo zala ta edan egin bear zala! Ba, ustu genduen! Erdia berak edango zuen noski! O, gizagajoa! Arek dirua izan ezkerero...

* * *

Onako argibide auek, berriz, Ormaiztegi'ko Etxaburu baserriko Bizente Mujika'k kontatu dizkigu:

Igaz udaran gertatu nintzan Aizarna'ko estankuan bazkaltzen, da an bertako na-

gusia gizon edadeko bat da, larogei urte-
tik gorakoa, Martin, kontratista izanda-
koa. Gazte denboran obra askotan ibilli
zan.

Bertso-kontuan asi ta Txirrita atera
genduan platerera, ta berak esan zidan
Txirrita berarekin oso ondo portatu za-
la; etzala txoro oietakoa, batzuek esaten
duten bezela; akaso egiñak izango zituala
parrandak eta olakoak, bañan ez bein-
tzat konturik artu gabe ta astelenetan.
Arekin beintzat etzuala izan.

Batean gertaera au tokatu omen zitza-
ion: Txirrita andamioan ari zan etxe ba-
tean, eta betik ala-moduzko batek ots
egin zion:

—Ara, Txirrita! Bota bertso bat, mo-
tell, bota!

—Bertso? Ni ez nago bertsoarako to-
kian! Bertsoak tabernan izaten dira, ta-
bernan!

Ori esanda utzi zuan. Ta gero onela
esan omen zuan:

—Zer uste du orrek, ni zein naizela?

Kontratista onek zion berarekin ondo
portatu zala.

Jakiña, lan-orduetatik kanpora zebille-

la, onela esan omen zion bein batean Martiñ orri:

—Nik jarriko nizkizuke zuri bertso ederrak, zuk eskola ere badaukazu ta apuntatu ziñuzteke.

Ta Martiñ orrek:

—Bai, egingo nuke ori ere!

Bañan ez omen ziran ortara iritxi.

TXIRRITAREN KOÑADUA

Txirritaren koñadua oso gizon atsegiña ta bromosoa omen zan. Ona emen aren gertaera bat, bere seme Jose Ramon Erauskin'ek idatzia:

Txirritaren koñadu Joxe Manueli *Gaztelu* deitzen zioten, *Gaztelu*ene'koa zalako, eta bein batean tokatu zan *Gaztelu* au peri batean lagun batekin; ta lagun au, nola asto bat erosteko asmotan zebillen, galdetu zion:

—Aizu, *Gaxtelu*: astorik bai al dago saltzeko zuen alde oietan?

—Astoa falta al dezu?

—Bai; artuko nuke bat.

—Nik badaukat bat saltzeko.

—Zer moduzkoa dezu?

—Nai dezun bezelakoa: nai badezu zarra, nai badezu gaztea; nai badezu aundia, nai badezu txikia; nai badezu arra,

nai badezu emea; nai badezu ama, ta
nai badezu umea.

—Orrenbeste asto bai al dauzkazu?

—Bai; eta nai dezuna salduko dizut.

—Joango naiz urrengo egun batean
—esan zion.

Andik egun batzutara an dijoa gizon
ori Gaxteluren etxera astoak ikustera,
eta, lagunak ziranez, lendabizi sagardoa
edan zuten, eta atera ditu astoak: asto
ama bere ume arrarekin. Eta esan dio:

—Ara emen astoak!

—Non dira besteak? —galdetu zion
erostunak.

—Ez det besterik.

—Etzenian, bada, esan zarra ta gaz-
tea, arra ta emea, ta aukera guztia ze-
neukala?

—Bai!

Eta an erakutsi zizkan beatzarekin za-
rra ta gaztea, arra ta emea, ama ta
umea, aundia eta txikia. Aietan bat za-
rra baitzan, aundia baitzan, emea bai-
tzan; eta bestea gaztea baitzan, txikia
baitzan, arra baitzan eta umea baitzan.

Naiko parra egin, sagardoa edan eta
an joan zan gizona astorik erosi gabe.

ERNANI'KO EUSKAL FESTETAN

Ernani'ko euskal festetan Jose Zapi-
rain aritzen zan bertsolariai gaiak eta
puntuak jartzen. (1)

Orra Txirritari jarri zizkion iru puntu,
eta onek nola erantzun zion:

Zap.: Zuretzat andregayik
ez al dago iñun?

Txi.: Bakarrik bizitzeko
amak egin niñun;
nere bizi-modua
dago oso illun,
batekin asi nitzan da
laister utzi niñun.

(1) Jose Zapi-
rain au zein ote zan: Auspoa, 101-
102, 145'garren orri-aldean.

Zap.: Zuretzat andregaiia
billatutzen da gaitz...

Txi.: Zerbait egingo al det
saiatutzen banaiz;
mutilzar egonâtik
gogoratzen zait maiz,
akaso erregiñakin
esposatuko naiz.

Zap.: Erregiñakin pasiatzeko
nun dezu lebita?

Txi.: Nola izango det nik?
Zuk eman neri ta;
alkar amatutzia
gauza ona baita,
ia arekin ezkon-
dutzen dan Txirrita. (2)

(2) Jose Oyarbide, Ereñozu, Ermani.

ZENBAIT ATERALDI

Gau batean, Txirrita oiera joan eta bere lagunak jokuan gelditu ziran, eta aietako bat, diruak aitu eta Txirrita oiean zegoen tokira joan zan eskatzera, eta esan zion:

—Joxe Manuel, ekatzak duro bat!

Onek etzion kasorik egin, eta berriz ere esan zion:

—Joxe Manuel, duro bat ekatzak, biar bueltatuko diat eta!

Txirritak ezta kasorik ere, eta irugarren aldiz esan zion:

—Motell, ekatzak duro bat, lo ez baago beintzat!

—Lo niok! —erantzun zion Txirritak, eta durorik eman gabe bialdu zuan. (1)

* * *

(1) Jose Ramon Erauskin Lujanbio, Txirritaren illobak idatzia.

Pasaian etxe bat egiten ari ziran. Langilleetako bat, Txirrita zan.

Etortzen omen zan arkitetua, bañan ez omen zion beiñere ez egun on ta ez arratsaldeon iñori esaten, da Txirrita oso sentitua zegoan.

Egun batean, ikaragarri bero omen zegoan; arkitetua, berriz, egarri zan, da onela esan omen zuan:

—Erateko moduko urik bai al dago emen aldian?

Ta Txirritak:

—Nai deken aña eran zak! Ortxe zio baldian! (2)

* * *

Irun'go Elgorriaga'renean labeak egiten ari ziran. Arotzak, argiñak bukatu zai omen zeuden, lanean asteko.

Txirrita, larunbatean jornala kobratuta, ez omen zan lanera berriro joan urrengo asteazkena bitarte. Nagusiak, orduan, arentzako lanik etzegoala esan zion.

Txirrita, bere erremintak artu ta ba omen zijoan, eta bidean arotz-nagusia topatu zuan. Onek ala galdetu zion:

(2) - Antonio Pagola, Emani.

—Txirrita, bukatu al dituzute labiak?

Ta Txirritak:

—Ala esan dit jabiak!

Bañan artean lan asko zegoan; Txirrita bakarrik zan despatxatua. (3)

* * *

Txirrita ta bere lagun Jerman Zubeldia Goizueta'n ziran. Biak mozkortu ta lotara joan ziran. Lo-aldia egindakoan, itz auek izan zituzten alkarrekin, Txirritak asita:

—Zer moduz zaude, Jerman?

—Gaizki! Andre aur egin berria bezela!

—Ni gaizkiago! Egin ezin duena bezela! (4)

* * *

Egun batean, jornada aundi xamarra-ekin Pasai'tik Alza'ra omen zijoan Txirrita, eta bide ondoko sagar-arbol baten azpian etzin omen zan.

(3) Antonino Pagola, Emani.

(4) Antonino Pagola, Emani.

Ala zegolarik, Alza'ko bi gizon bide ar-
tatic gertatu omen ziran. Aietako bat,
oso plakoa omen zan, eta onek ala esan
omen zion lagunari, Txirrita lo zegoala-
ko ustean:

—Aizak: ikusten al dek orroko zerri
ori?

Ta Txirritak:

—Oni bezela lepoa loritzekero, aspal-
dian baño otordu obeak egin bearko di-
tuk! (5)

* * *

Txirritak, konfesatzera zijoan batean,
itz auek egin zituan bere lagun batekin:

—Nora oa, Joxe Manuel?

—Konfesatzera,

pauso bat aurrera baño naio nitek
bi egiñ atzera!

—Orduan zekorrak ere azitze'ituk?

—Bai; amalau urtean nerekin zebillek,
eta urruxa edo idixkoa dan etzekiat!

—Orduan eztiok jaten asko eman!

—Beñ ere mokaerurik ez, ta beti azi
ta azi ari dek!

(5) Antonino Pagola, Emani.

—Olako zekor bat artuko nitek nik ere!

—Onekin eztek, ba, probetxurik izango; au beste bati eman bear zioat. (6)

* * *

Errenderia'ko elizako eskallarak berri-tzen ari ziran. Langilleetako bat, argiña izaki, Txirrita zan.

Azentziyo-biaramona zan, eta Don Gregorio Lekuona apaiza zanak onela galdetu zion:

—Txirrita, atzo berrogei kredo esan al zenituan? (7)

Ta Txirritak:

—Ez, jauna; bat berrogei aldiz! (8)

* * *

Bolara artan, Txirrita Zubieta'ko Iruñ'en ari zan lanean argintzan.

Bein batez, Iruñ aldera dijoala, or ikusi du Aizpurua'ko nagusia, sasiak az-

(6) Fernando Iturralde, Egañaenea, Emani.

(7) Oitura alaxe baita.

(8) Jose Goñi. Errenderia.

pian artutako sagar baten ondoan da-
goala.

Txirritak onela esan zion:

—Nola leike sagarra ola egotea, larrak
eta zikiñak artuta?

Ta Aizpurua'ko nagusiak:

—Bai, zearo alperra da ta!

Ta Txirritak ostera:

—Berak ere zerbait esango luke!

Andik puska batera konturatu zan Aiz-
purua'ko nagusia Txirritak zer esan nai
zion, ta onela esan omen zuan bere ar-
tean:

—Orrek neri esan dit alperra!

Bañan zer esaterik ez, Txirrita ordu-
rako andik aldegiña zan da. (9)

* * *

Fermin Imaz bertsolaria goizean arraia
ta arratsaldean abillanak (*cacahuetes*)
saltzen jarduten omen zan.

Bein batez, ola zebillela, Txirritarekin
topo egin zuan. Onek galdetu zion:

—Zer saltzen dek?

(9) Antonio Pello Aranburu, Usurbil.

Imaz'ek:

—Abillanak.

Ta orduan Txirritak:

—Ez dik lotsik asko ola dabillanak! (10)

* * *

Egun batez onela esan zion Txirritak Saibururi:

—Sekulan baño fuerteago nago, primo!

—Zer ba?

—Gaur ere etxeko belazera joan pautxa ebakitzera, ta eun ta berrogei kilo lurretik altxatu ditut.

—Bai zera! Nola?

—Nola? El al dakizu an nola dagoan sagar bat?

—Bai...

—Ba, andik txintxilika jarri naiz! (11)

* * *

(10) Migel Arozamena, bertsolaria; aiton zar bati entzuna omen du.

(11) Matias Otermin, Atallo; Saibururen semeari entzun omen zion.

Beste batean, fameli aundia zuen gizon batekin bertsoan ari zala, onek mutil zarra zalako burla egin zion.

Orduan Txirritak bertsoa bota zion, esanaz:

—Zuk amar aur badituzu, bañan erdiak besterenak.

Orduan asarretu egin zan bestea; bañan Txirritak esan zion ez asarretzeko; ia uste al zuen bereak bakarrik zirala; ia andreak ere ez al zuen arek ainbat parte aurrekin. (12)

(12) Txirritaren illoba Jose Ramon Erauskin, Gazteluene, Alza.

GAIZKIÑAK (1)

Guziak dakigu izaten dirala emakume zar batzuek auzoetako gezurrak bildu ta beste aldera eramane, angoak onera eka-
rri eta famili askoren artean okasioa ta saltsa jarri, nobio asko asarretu-erazi, czkontzak galdu eta bearbada eriotzak egin-erazi ere bai, ta batez ere gauez be-
randu bide-gurutzetara eta sasi-bazta-
rretara atera eta jendea ikaratzen ibil-
tzen diranak; edozein gauza txar egiteko beti prest daudenak, baña on egiteko be-
ñere denbora edo astirik ez dutenak.

Auei sorgiñak esaten zaiote, eta beste orrelako lanetan ibiltzen diran gizonai, berriz, *intxoxuak*. (2)

(1) Txirritaren illoba Jose Ramon Erauskin'ek idatzia. Ipui au bere osabari entzun zion.

(2) Intxoxuak, Txirritak bertso batean aitatzen ditu: Auspoa, 101-102:

intzizu batek aña malezi
bazuben Fernando zanak...

Baña badira beste batzuek ez emakumeak eta ez gizonezkoak ez diranak, baik xomorro txiki-txiki batzuek, asko milla alkarrekin bizitzen diranak. Auei *gaizkiñak* esaten diete.

Gaizkiñ abek jendeari lan askotan laguntzen diote, batez ere bestela egin ezin diran lanetan, jokuan irabazten eta abar; baña berak ere lan oien truke zerbait eskatzen dute, geroago ikusiko dugun bezela.

Berak ez dute asko balio; ollo baten diruarekin erosi zeizkian, eta orratz-toki (*alfiletero*) txiki batean kabitzen ziran; baña, andik ateratzen ziranean, zerbait lan beti bear izaten zuten, bestela jabeari erasotzen zioten.

Bein batean, Nikolas Iribarren *Xardia*, Naparroa'ko Goizueta'koa, Txirritarengana bertsoak jartzeko esatera etorri zan, eta, izketan-izketan ari zirala, onela esan zion Xardiak Txirritari:

—Gaxo nebillek!

—Zer dek, bada? —galdetu zion onek.

—Gaizkiñak dizkiat! —erantzun zion Xardiak.

—Gaizkiñak?

—Bai! —erantzun zion berriz ere.

Gogoratzen naiz Txirritari entzun izan niola, nola aren gazte-denboran Ernani'n bazala zubi zar-zar bat, sorgin-zubia esaten ziotena.

Zubi ura egiteko artu zuen kontratistak, ezin zuen bukatu esandako egunerako eta esan zion bere lagun batek:

—Gaizkiñak ekarri itzazu, eta aiek egingo dizute zubia, zuk nai dezun egunerako. Frantzia'n badaude eta ollo baten diruarekin erosiko dituzu.

Frantzia'ra joan da erosi zituen, eta saldu zizkionak esan zion:

—Zuk nai dezun gau batean egingo dizute zubia, baña kondizio onetan: urrengo goizean ollarrak kukurruku jotzerako zubia egiña badago, zure anima neretzat, eta bestela berriz ezer ez.

Eta ala egin zuten tratua.

Egin zan gizon ori gaizkiñen jabe, baña ez zegoen trankil. Zubia egitea gauza ona zerizkion, baña anima galtzeak beldur ematen zion. Pensatu zuan ollar bat artu, egin bear zan zubiaren ondoan jarrri ta ia bukatu zan garaian kukurruku bat jo-eraztea. Ala, zubia bukatu gabe geldituko zala, falta zan pixka berak bukatuko zuala, eta nola aiek ez baitzuten

zubirik bukatzen, anima eman bearrik etzeukala.

Berak derizkion gau batean, joan da egiten asitako zubiaren ondora, saskitxo batean ollarra ta xorro edo poltxa batean gaizkiñak dituala. Exeri da ollarra zegoen saskitxoaren gañean, idiki du gaizkiñen xorroa eta an dijoaz dan-danak beren lanera.

Eskuz-esku ekartzen zuten arria, Frantzia'ko mugan dagoen Naparroa'ko mendi batetik, batek besteari esanaz:

—Aiba, Nikolas! Benga, Nikolas! Bota, Nikolas! Artu, Nikolas! Eldu, Nikolas! Jarri, Nikolas!

Egundoko martxa zeraman zubi orrek egiten, eta orduan entzun zion kontratista arrek nola elkarri esaten zioten:

—Ez gerala, ez gerala esaten dute, bañan amalau milla Nikolas emen gaituk orratik!

Eta ordu gutxian zubia ia bukatu zuten; baña, besteak pentsatua zeukan bezela, atera du saskitik ollarra, ta, ego azpian axkure egiñaz, esnaratu du, ta, bi egoakin *pla-pla-pla* egiñaz, or jo dio kurruku aundi bat.

Orduan, zegoana zegoan bezela utzita,

alde egin dute danak, eta urrengo egu-
nean asi zan kontratista ori zubiak fal-
ta zuana bukatzen, bañan onek egunez
egiten zuana, gabaz erori egiten zan, eta
zubi ura etzan beñere bukatu.

Andik egun batzuetara billatu zuten
Frantzia'ko muga len etzan arrobi aun-
di bat, eta sorgin-arrobia deitu zioten.

Urte askoan egon zan zubi ura bere
artan, eta, azkenik, karlisten gerra-den-
boran puskatu zuten.

Irakurle oietako batek pentsatuko ba-
luke, gezurra dala edo ez, neri kargu
artzea, errex billatuko nau. Badakite non
bizi naizen. Bañan pentsa dezala ezer gu-
txi irabaziko duela, neronek ere erosita-
ko prezioan saltzen ditut eta.

BESTE ZENBAIT BERTSO (1)

Bein batean, pareta egiten ari zala,
Txirritak bota zuan bertsoa:

Bein batean paretatxo bat
egiten nitzala ari,
kontratastak oju bat egiñez
auxe esan zidan neri:
«Aizak, Txirrita, pareta orrek
or baseduzkak zulo bi!»
Erantzun nion: «Seiak bitarte
ez deilla beintzat erori!» (2)

* * *

Gure bigara gaztia
gogo txarretik dijua,
anka batetik errena eta
bestetik berriz kojua,

(1) Atal ontan ere Txirritaren aotik aorako bertso batzuk bildu ditugu, oarretan bakoitza zeñi jasotzen diogun adieraziaz.

(2) Fermin Muñoa bertsolaria, Berrobi.

ori dabillen tokiyan
beti joera plojua,
karga aundirik ez degu baño
alperrarentzat naikua. (3)

* * *

Moja joan bear zuala esaten ari zan
neskatxa bati, onela kantatu zion Txirritak:

Moja joan biar duela
or dabil kontatuz,
nunbait ez da konforme
len daukan konbentuz;
suzeditzen bazaio
bere tokamentuz,
praile batentzako ai zer
Corazón de Jesús! (4)

* * *

(3) Juan Jose Lizarreta, Aginaga, ta Bartolome Atxega, Mutiozabal baserria, Aginaga.

Bertsoa, irakurlea konturatuko zanez, neurritz motz xamar dago bi tokitan, lenengo ta bostgarren errenkadan. Etzuan Txirritak orrela kantatuko, bañan ala eman zidaten.

(4) Juana Lujanbio, Pasaia, Txirritaren illoba txikia.

Pulsuan jarduten zan gizon batek, Saiburu bertsolaria bekañean jo omen zuan bein batez sagardotegian, ixtiluren bat sortuta. Ori orrela gelditu zan.

Urrena, ordea, pulsolari ori, Txirritarekin suertatu zan sagardotegian. Bertso bat botatzeko eskatu zion. Ta onela kantatu zion Txirritak:

Naiago nitek baldin baneuzka
urte ainbeste ontzako,
gauza polipat banitek iri (5)
jeniyo txar oi kentzeko;
orain munduan ikusten dîgu
amaika ire antzeko,
ik zer motibo izandu uken
nere primua jotzeko?

Ixil-ixilik lotsaturik gelditu zan gizon ura. (6)

* * *

Txirritak onela kantatu zion bein batez aberats bati:

(5) polipat = polit bat.

(6) Juan Mari Lujanbio, Saibururen seme ta Txirritaren illoba, Errenteria.

Aberats famatua,
zuregana nator,
orrenbeste eztu biltzen
dabilienak jator;
pobriai odola txupatuaz
dabiltzanak dotor,
infernua gorri ori
oientzako dator. (7)

* * *

Txirritak bein batez gizon bati kanta-
tutako bertsoa:

Gizon bateri eman bialot
oso arrazoi kruela,
diferentia izaten dira
barrika eta kupela;
egiya esanda uste dedanez
ukatuko eztirakela:
egiya al dek bete dekela
.....'ko Mikela? (8)

Gizon orri berari beste bertso au ere
kantatu omen zion:

(7) Maria Muguruza, Txiskuene, Donostia.

(8) Baserriaren izena.

Gizon bateri eman bialiot
oraiñ aditzera,
zazpi pauso aurrera eta
beste zazpi atzera,
egiya esanez al ua nere
arrazoia ukatzera?
Txanblazo ederren jabe ago
deskuidatutzen bazera. (9)

* * *

Azkoitia'n-edo Txirritak kantatutako
bertso baten puska:

..... emen dijua
Txirrita argiña,
nai duenak ikusi
mutilzar bikaña. (10)

* * *

Olegario bertsolaria alargun zegoen,
da berriro ezkontzeko asmotan ote ze-

(9) Jose Usabiaga, "Zamalbide", Errenteria.

Bigarren bertso au neurritz gaizki dago; bañan ala jaso degu...

(10) Jose Inazio Etxeberria, Otalastegi, Urrestilla.

billen entzun zuan Txirritak. Egia ala
gezur, ala aditu omen zuan. Ta urrena al-
kar topo egin zutenean, bertso au kan-
tatu zion Txirritak:

Aizu, aitona, beidozu gero
eltzen badizut lepotik,
lenago ona etziñan baño
gaiztotu zera gogotik;
aspalditxua ontan zabilta
alargun baten ondotik,
zure gustua kunplitu gabe
juan biezu mundutik. (11)

* * *

Artzai-Txikia bertsolaria bean pion-
tzan eta Txirrita goien argintzan ari
omen ziran. Ta Txirritak:

Diran bezela esan
biar ditut gauzak
nola izaten diran
artzaiaren kausak:

(11) Jose Oyarbide, Ereñozu, Emani.

eztu ikaratuko
muturreko lotsak,
zer moduz gobernatu
eztaki bildotsak,
aurki negu aldera
ilko dizka otzak.

Ta Artzai-Txikiak erantzuna:

Txirrita, itzezin zak
polleki-polleki,
beirok gero bestela
demontre polaki!
Bildotsak gobernatzen
artzaiak badaki:
udan esnia eman,
neguan barroti,
nere aziendaren
kezkik ez eduki. (12)

* * *

Bein batez, Txirrita Asteasu'ko taberna batean zan.

Alako batean, or sartu da Pello Errota, akullua eskuan duala.

Txirritak «Pello, Pello!» otsegiten zion,

(12) Jose Oyarbide, Ereñozu, Ermani.

baña Pellok, beste lagun batzuekin izke-
tan ari zalako-edo, etzion kasorik egi-
ten.

Orduan Txirritak bertso au kantatu
zion:

Itzaiaren trastiak
akullu ta ezten,
Pello, itz bi egiten
ez dirazu uzten;
nerekin errezago
izango da asten,
apustu egingo dizut
ez nazula austen. (13)

(13) Jose Oyarbide, Ereñozu, Emani.

E S K A L E A (1)

Txirrita etzan beti bertsoan ibiltzen; iñoizka-iñoizka baserrian lan egiten ere bazekien. Askotan aritzen zan arto, aza edo beste baratzki asko jorratzen, eta itaiarekin ganaduarentzat janari ebakitzten ere bai. Esango dizutet bein batean zer gertatu zitzaion.

Garai artan, beren denbora morroi pasatako eta aberastu gabeko eskale batzuek ibiltzen ziran eskean eta non illundu an ostatu egiñaz. Oietako bat etorri zan, arratsalde batean, Txirrita bizi zan etxera.

Asi dira biak izketan, eta esan dio oni bere denboran morroi izan dala, ta makiña bat lan egiña dala, makiña bat janari ebakia dala, bai segarekin eta bai itaiarekin.

(1) Txirritaren iloba Jose Ramon Erauskin'ek idatzia.

—Nik biar ere artara joan bearko det
—esan zion Txirritak.

—Zu itaiera? Ez daukazu tipo txarra
itaian makurtzeko! —esan zion eska-
leak.

—Makurtuta edo makurtu gabe, zuk
ainbeste ebakiko det bai!

—Etzait iduritzen orixe!

—Nai al dezu jokatu biar egoartean
zeñek geiago ebaki litro bat ardo?

—Bai, nai badezu!

Ala, egin zuten apustu litro bat ardo,
eta urrengo goizean, oitu bezela goiz-
goiz, bederatziak aldean, jeiki da Txi-
rrita, gosaldu du, eta an dijoaz eskalea
ta biak itai banarekin janari ebakitzera.

Asi dira biak zeñek baño zeñek geia-
go ebaki eta ebaki, eta denbora puska
batean aritu dira; eta aspertu zanean,
ebaki dituan janari guziak sorta batean
artu eta etorri da eskalea etxera, ta an
ari zan Txirritaren arrebak eman zion
bazkaria jaten.

Andik laixter etorri da Txirrita eta
esan dio eskalari:

—Irabazi dizut, adiskidea, litro ardoa;
zuk baño belar geiago ebaki det nik.

—Bai, baño zuk ebaki bakarrik egin dezu, ta nik ebaki eta ekarri, biak egin ditut; eta lana asteak eztu balio, ez bukatzekotan.

—Bueno, bueno! Arratsaldean egingo degu beste saio bat! —esan zion Txirritak.

—Ez, ez! Lana egitezkeroz, len ere bannen non egiña!

Ta bazkaldu zuenean, bere zakua bizkarrean artu ta an joan zan berriz ere eskera.

KANTA ZAR BAT

Txirritak bertso zarretan asko zekian.

Ta aren illobak orduan ari ikasi ta orain guri esan dizkigunak, ondo jaso ta gordeta dauzkagu noski. Ta argitaratu ere egingo ditugu, bakoitzari bere txanda ta egokiera datorkionean.

Bañan zelebrezko kanta zar au, orain publikatu nai genduke. Txirritak kontentu ta pozik zegoan aldietan kantatzen omen zuan.

Doñua, illobak kantatua, ta Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain'ek magnetofonotik entzun da paperean ezarria.

Nere andreak badirudi
zaku gaizki josiya;
beretzako gordetzen du
gauzik onen guziya,
astelenetan neretzako
sardin begi gorriya;
alaken, alaken,
alaken eta txunbailen,
erresponde la Mikela Txunba,
Jesús, María y José.

Ne-re an-dri-ak ba-di-ru-ri sa-ku gaiz-ki josi-
 -ya, be-re-tza-ko gor-de-tzen du gau-zik o-nen-gu-zi-
 -ya, as-te-le-né-tan ne-re-tza-ko sar-din-be-gi-go-ri-
 -ya; a-la-ken, éa-la-ken, a-la-ken e-ta txun-ba-len
 e-rres-pon-de la Mi-ke-la-txun-ba Je-sus. Ma-ri-
 -a i Jo-se.

Nere andreak badirudi
 zaku gaizki josiya,
 nere andreak badirudi
 zaku gaizki josiya:
 aragi gordiña badauka,
 eltzian egosirik ez;
 alaken, alaken,
 alaken eta txunbailen,
erresponde la Mikela Txunba,
Jesús, María y José.

XENPELARREN OMENALDIAN

Errenteria'n, 1931'garren urteko Uzta-
ren 24'an, omenaldi eder bat egin zi-
tzaion Xenpelarri. Bertso-saioa ere izan
zan. Saio artakoa da Txirritaren bertso
au:

Oraintxen dira iruoi bat urte
Xenpelar zana il zala,
bi bider beintzat ikusi nuen
txiki-txikia nitzala;
gure Jainkuari deika nago
obispo zar bat bezela:
purgatoiuan baldin badago
zerura eramán dezala! (1)

Xenpelar 1869'garren urtean il zan;
Txirrita, berriz, 1860'garrenean jaio. Eza-
gutu zezakean, beraz.

Bertso ori bera beste era batean ere
jaso degu:

(1) Fernando Iturralde, Egaña-enea, Emani.

Irurogei ta bat urte dira
Xenpelar zana il zala,
nik lenbiziko ikusi nuen
gazte-gaztia nitzala;
Jaungoikuari eskaka ari naiz
obispo zar bat bezela:
nere partetik Beran onduan
zeruan izan dezala. (2)

Bertso au saioaren asierakoa izan omen
zan.

Gero, Txirrita ta Mattin alkarrekin
jardun omen ziran. Mattin ori Bidasoa'z
beste aldekoa zan, bañan ez oraingoa,
beste bat baizik. Mattin onek au kanta-
tu zion Txirritari:

Gaztetan bazenuela
neskatxez aukera,
berakin irtetzen ziñan
gora eta bera;
zu bezela mutilzar, danak
gelditzen bagera,
mundukuak lafite (3)
bukatuko dira.

Ta Txirritak erantzun zion:

(2) Jose Luis Lekuona, Lexoti bertsolaria, Oiar-
tzun.

(3) lafite = laister.

Disparate aundi bat
nua esatera,
zuk e zer esan dezun
kontuak atera:
mutilzarra izan zan
Jesukristo bera,
gu're aren ordenetan
errenditzen gera. (4)

* * *

Bertso erdi au, emezortzi bat urte le-
nagokoa da; bañan Txirritak Mattin oni
kantatua dan ezkerro, emen jartzen degu.

1913'garren urtean, Sara'n, Santa
Kruzetan, bertsolari-saio edo sariketaren
bat egin zuten. Txirritak irabazi zuan
saria.

Mattin guardasolarekin zan; Txirrita,
berriz, kapotearekin. Ta onek, bukaera
onela zuan bertsoa kantatu zion:

Mattin, esango dizut
nik zuri egiya:
kapotiak gerizatzen ditu
aizia ta ebiya. (5)

(4) Jose Luis Lekuona, Lexoti bertsolaria, Oiar-
tzun.

(5) Eduardo Egaña, Ermani'n jaiio ta Doniba-
ne-Lohitzun'en bizi dana.

TXIRRITAREN OMENALDIAN

Iltzeko bi illabete t'erdi falta zituala, 1936'ngo Martxuaren 22'an, omenaldi eder bat egin zitzaion Txirritari Errenteria'n.

Zar eta gazte, bertsolari-mordo bikaña bildu zan. Zarrak, Txirritaz gañera: Saiburu, Telleri-Txiki, Txapel, Gillermo Lizaso ta Alkain zarra; gazteak: Basarri, Uztapide ta Alkain gaztea.

Garrantzi aundiko billera izan zan ura, bi bertsolari-gizaldi an bildu baitziran.

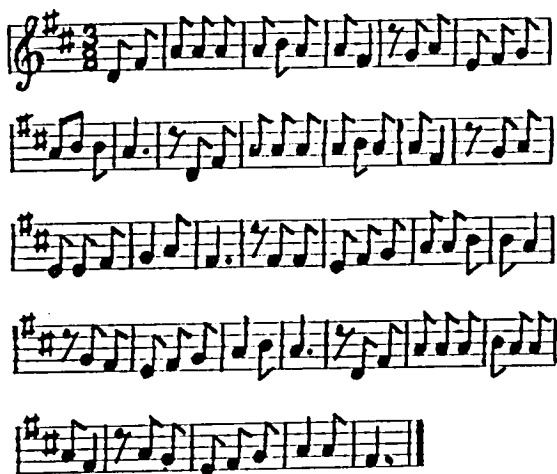
Txirritari makil eder bat erregalatu zioten. Len bi makuluren gañean etorria zanari, irugarrena erregalatu...

Ez dakit zerbait kantatzeko eskatu zioten, ala berak bere gogoz kantatu zuan; bañan ordukoak dira onoko auek. Lendabizikoa erdizka:

Sinisten ez duenikan bada
beitu bezaio berari:
erromatarrak zatitutako
lizar-makilla diruri.

Ta bigarrena:

Irurogei ta amasei urte,
garaia da umiltzeko,
bultza bearrik ez nadukake
goitik bera amiltzeko;
bi makil oiek aski nitun nik
munduz mundu ibiltzeko,
irugarrena andregaiari
arkakosuak iltzeko. (1)

(1) Jose Luis Lekuona, Lexoti bertsolaria, Oiarzun.

Doña, Lexoti onek kantatua, ta Manuel Yaben eta Ambrosio Zatarain'ek magnetofonotik entzun da paperean ezarria.

Bigarrena beste onela ere jaso det:

Irurogei ta amabost urte,
amasei kunplitzeko,
ezer askoren paltik ez daukat
maldan bera amiltzeko;
lenago bi bastoi badaduzkat
neronekin ibiltzeko,
irugarren au andregaiantzat
arkakosuak iltzeko. (2)

(2) Fermin Muñoa bertsolaria, Berrobi.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. R. Artola: Sagardoaren Graziya (Aitua).
2. M. Soroa: Gabon, Au ostatuba!, Anton Kaiku. (Aitua).
3. F. Apalategi: Euskal mutillak armetan, I.
4. Pepe Artola: Ustez laguna detan.
5. P. M. Urruzuno: Euskalerritik zerura. (Aitua).
6. T. Alzaga: Ramuntxo. (Aitua).
7. R. Azkarate: Galtzaundi. (Aitua).
8. A. Apaolaza: Patxiko Txerren.
9. B. Iraola: Oroitzak.
10. Errege eguneko bertso sayoa (1962). (Aitua).
11. P. Larzabal: Bordaxuri. (Aitua).
12. Bilintx: Bertso ta lan guziak. (Aitua).
13. M. Izeta: Dirua galgarri. (Aitua).
14. P. Larzabal: Iru ziren.
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I.
16. A. M.ª Zabala: Gabon gau bat.
17. A. M.ª Labayen: Malentxo alargun!
- 18-19. A. Zavala: Txirrita. (Aitua).
20. F. Goñi: Lurdesko gertaerak.
21. P. Larzabal: Herriko bozak.
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962).
23. Aizkolariak.
24. F. Imaz: Bertso guziak.
25. A. P. Iturriaga: Jolasak.
26. A. M.ª Zabala, A. Larraitz, Mir: Periyaren zalapartak.
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak.
28. B. A. Mogel: Ipui onak.
29. T. Alzaga: Burruntziya.
30. G. Anduaga: Egunsentiko txoria.
31. M. Soroa: Baratzen.

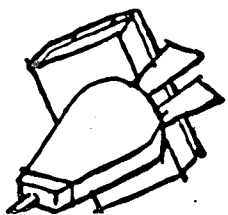
32. M. Elicegui, A. Zavala: Pello Errotaren bizitza.
33. M. Elicegui, A. Zavala: Pello Errotak jarritako bertsoak.
34. P. Larzabal: Senpere-n gertatua.
- 35-36. J. V. de Echagaray: Festara.
37. A. Cardaberaz: Euskeraren berri onak.
38. S. Salaverria: Neronek tirako nizkin. (Aitua).
39. Bertsolariak: Amar urteko bertso-paperak.
- 40-41. J. R. Zubillaga: Lardasketa.
42. Uztapide: Noizbait.
43. Bertsolari-txapelketa (1-I-1965).
44. P. Larzabal: Hilla esposatu.
- 45-46. J. M. Satrústegui: Bordel bertsularia.
47. P. M. Urruzuno: Iru ziri. (Aitua).
48. P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe: Teatro zaarra.
- 49-50. A. Zavala: Pello Errotaren itzala.
51. P. M. Urruzuno: Ur-zale baten ipuiak.
- 52-53. G. Anduaga: Bertso-bilduma.
54. A. Zavala: Fernando Amezetarra bertsularia.
55. Basarri: Laugarren txinparta.
56. A. Zavala: Udarregi bertsularia.
- 57-58. C. Beobide: Asis'ko Lorea.
59. A. Zavala: Axentxio Txanka bertsularia.
60. A. Zavala: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari.
61. A. Zavala: Gaztelu bertsularia.
62. A. Zavala: Zarautz'ko Zaldubi bertsularia.
- 63-64. A. Zavala: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak.
65. J. M. Satrústegui: Luzaide'ko kantiak.
66. A. Zavala: Iru bertsolari.
67. Bertsolari-txapelketa (11-VI-1967).
- 68-69-70. A. Zavala: Alzo'ko Imaz bertsularia.
- 71-72. A. Iturriaga: Ipuiak.
73. A. Zavala: Iru anai bertsolari.
- 74-75. A. Zavala: Errenteria'ko bertsolari zaarrak.
76. A. Zavala: Alza'ko bertsolari zaarrak.
- 77-78. A. Zavala: Paulo Yanzi ta bere lagunen bertsoak.
- 79-80-81. A. Zavala: Lexo bertsularia.
82. A. Zavala: Juan Maria Zubizarreta bertsularia.
83. A. Zavala: Motza, Zulaika ta Ugalde bertsolariak.

84. *M. Matxain*: Uste gabea.
85. *Xalbador*: Ezin bertzean.
86-87. *A. Zavala*: F. Iturzaeta bertsolaria.
88-89-90. *A. Zavala*: Xenpelar bertsolaria.
91. *A. Zavala*: Txapel bertsolaria.
92. *I. Alkain* — *A. Zavala*: Alkain aita-semeak.
93. *A. Zavala*: Zubeltzu ta Saikola bertsolariak.
94. *A. Zavala*: Atano ta Estrada bertsolariak.
95-96. *A. Zavala*: Azkoitia'ko zenbait bertsolari.
97. *A. Zavala*: Bidasoa aldeko bost bertsolari.
98-99. *Inozentzio Olea*: Goierriko lorak.
100. *Manuel Lasarte*: Bertso-mordoxka.
101-102. *A. Zavala*: Txirritaren bertsoak. I.
103-104. *A. Zavala*: Txirritaren bertsoak. II.

1027968

JB-957 II

AUSPOA .
LIBURUTEGIA